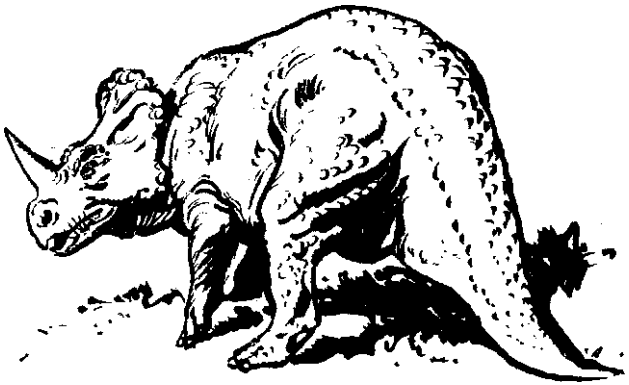

JOSEF AUGUSTA

Z HLUBIN PRAVĚKU

JOSEF AUGUSTA

Z HLUBIN PRAVĚKU

1959

STÁTNÍ PEDAGOGICKÉ NAKLADATELSTVÍ

PRAHA

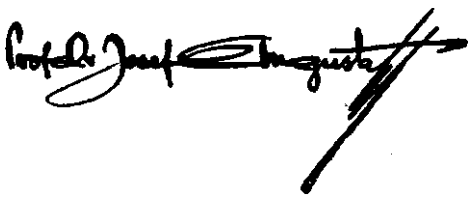
ÚVOD

Pojď se mnou, milý čtenáři, do dávných samot věků, do bezedných hlubin pravěké minulosti, abys poznal kus velikého tajemství planety, na níž jsi se zrodil!

Půjdeme spolu zaniklými světy, krajinami kouzelné krásy i beznadějné pustoty, jásavého života i hrobového ticha, v pohodě slunných dnů i v hřmotu rozbouřených živlů. Půjdeme spolu širými rovinami i divokými skalisky hor, šumícími pralesy i nehostinnými pouštěmi, nezastaví nás toky řek, hladiny jezer, ba ani nekonečné pláně moří.

A na této cestě poznáš, co žádné lidské oko ještě nespatřilo. Poznáš neporušenou a neposkvrněnou krásu přírody zašlých věků, uzříš nádheru starobylého rostlinstva, zachvěješ se nad děsivým vzhledem obludných živočichů a setkáš se i se svými dávnými prapředky. Poznáš, že každý z těchto zašlých věků byl jiný, že každý měl jiné pevniny a moře, jiná zvířata i rostliny, a že každý trval určitý čas, sice nesmírně dlouhý, ale přece konečný, který, když se naplnil, zapadl do temných propastí nenávratna.

Pojď tedy se mnou, milý čtenáři do dávných samot věků, do bezedných hlubin pravěké minulosti, abys poznal kus velikého tajemství planety, na níž jsi se zrodil!

Z HLUBIN PRAVĚKU

Čirá voda mělké laguny se skvěla v záři ranního slunce jako stříbrné zrcadlo.

Až k samým břehům laguny se rozběhly lesíky a houštiny cykasů. Některé z těchto palmám podobných rostlin rozprostíraly své široké koruny nádherně zpeřených listů už nízko nad zemí, jiné je vynesly na štíhlých kmenech vysoko do vzduchu, kde zeleně svítily v sluneční záplavě a majestátně se kolébaly v mírném vánku, pyšně a hrdě, jako by si byly vědomy své nepřekonatelné krásy.

S lesíky ztepilých cykasů se střídaly lesíky jehličnatých stromů, jejichž pryskyřičná vůně jako dým kadidla naplňovala ovzduší a rozlévala se do širého okolí. Sukovité větve stromů, porostlé na svých koncích chomáči dlouhých zelených jehlic, prolínaly se navzájem a bezohledně se draly výš a výš do vzdušného moře s jedinou touhou zachytit co nejvíce žhavých střel tropického slunce.

V mokřinách a v bažinách vyrůstaly mezi koberečky zelených mechů a plazivých jatrovek nádherně třásněné vějíře kapradin, nad nimiž vyrážel houštinatý porost ztrnulých přesliček, smutný a ponurý jako zatrpklá a zakrnělá památka zašlých dob i zašlé slávy.

Jen zeleň zde vládla, byť i v různých odstínech. Déšť slunečních paprsků dopadal na tmavou zeleň jehličnatých lesů, pokropil světlou zeleň korun cykasů, polil i nejrůznější zeleně nízkých přesliček a trsů kapradin podobných hromadám zeleného krajkoví. V tomto zeleném životě starobylé krásy a dávno zašlé druhohorní doby jurské nebylo ještě rostlin, které by se mohly honosit třebas jen skromnými květy a vůněmi. Pestré květy jásavých barev a omamných vůní se staly ozdobou teprve pozdějších dob.

Na malém plochém balvanu pod zelenou krajkovinou nízké kapradiny se vyhříval malý ještěr *Homoeosaurus*. Odpočíval po ranním lovu a byl tak nasycen, že ani kolem spěchající prakrajník *Procalosoma* ho nevyrušil z klidu, ač jindy by mu byl vítanou kořistí. A tak místo aby brouka uchvátil, přitiskl se ještě více k rozehřáté ploše balvanu, zamhouřil oči a začal podřimovat.

Dlouho nebyl vyrušen z klidného odpočinku.

Najednou však jeho dřímoty přerušil jakýsi šumot. Rychle otevřel oči a spatřil, jak se nad ním přehnala veliká pravážka *Urogomphus*, pronásledovaná ptakoještěrem *Rhamphorhynchem*.

Homoeosaurus sjel jako blesk z balvanu a zmizel v zeleném chomáči kapradin, jehož prolamované vějíře se jeho kvapným útěkem na chvíli změnily v zelené vlny, sem tam bijící. Z tohoto zeleného vlnění poděšeně vylétla pramůra *Limacodites*, která si vybrala spodinu jednoho z kapradinových vějířů za místo svého denního odpočinku; ve stálém úděsu několikrát otevřela mohutná kusadla, jimiž rozžvýkávala rostlinné tkáně, neboť tenkráte motýli neměli ještě sosák, jehož ostatně ani nepotřebovali, protože tehdy nebylo ještě květů se sladkým nektarem.

Stejně se poděsil i prašváb *Mesoblattina*; rychle vklouzl pod blízký kámen a za ním spěchalo i několik jeho druhů. Tíživé ticho padlo na tento překrásný kout tropické krajiny. Ptakoještěr, ženoucí se s otevřenou zubatou tlamičkou rozžhaveným vzdušným mořem za velikou pravážkou, zmizel už v dáli, ztratil se ještěr *Homoeosaurus* a s ním také ti, které svým chvatným útěkem poplašil.

Život zde na chvíli ustal. Ale ne nadlouho.

Byla to obrovská prakobylka *Pycnophlebia*, která se najednou objevila na plochém balvanu, popošla k jeho okraji a pak velikým skokem se přenesla přes holou písčinu na zelenou ratolest nízkého cykasu. Z hustého kapradí opatrně vylézal *Homoeosaurus*, rozhlížel se a vyčkával, a když se nikde nic nehnulo, hbitě se vyšplhal na plochý balvan, aby pokračoval v přerušené sluneční lázni a v klidném odpočinku.

I prašvábi vylezli ze svého úkrytu a v horlivém shonu po potravě pátravě prolézali kupy tlejícího listí a trouchnivějící kmeny vichřicemi vyvrácených stromů.

Kraj znovu ožil … Odkudsi z daleka, z široké a holé roviny, přibíhal sem maličký *Compsognathus*, směšný trpaslík z obřího plemene veleještěrů, který nebyl větší než kočka. Běžel po zadních nohách, zatímco malé a slabé přední nožky přidržoval u těla, aby se bezmocně nekymácely ze strany na stranu. Dlouhý ocas nesl vysoko nad zemí. Jeho malá ještěří hlava spočívala na štíhlém krku a z pootevřené úzké tlamičky svítily řady špičatých kuželovitých zubů, hlásajících zhoubu a zkázu všemu, na co se malý veleještěr mohl odvážit.

Touha po nasycení hnala malého *Compsognatha* k břehu laguny. Ale jeho běh nebyl nepřetržitý. Chvílemi se zastavoval, jeho ještěří hlavička se otáčela na všechny strany a svýma hnědozelenýma očima pátrala po kořisti. Když se nikde nic neobjevovalo, dal se *Compsognathus* v nový běh.

Běžel po mírném svahu táhlého kopce sem a tam porostlém houštinou nízkých cykasů, jejichž roztřásněné listy se v záplavě bílého slunečního světla podobaly dlouhým plamenům zelených ohňů. Nezastavil se však, pokud nestanul na vrcholu kopce.

Tam se před ním otevřela naplno krása zašlého jurského světa.

Všude, kamkoliv pohlédl, táhla se rozsáhlá, nepříliš zvlněná rovina, která kdesi daleko na obzoru byla vystřídána modravou mořskou plání. Její břeh byl vrouben nesčetnými lagunami, jejichž lesknoucí se hladiny se nápadně odrážely od zelených pásů rostlinstva a žlutých pruhů písčin. V dálkách rozlehlých rovin se rozprostíraly bizarní obrysy starých jehličnatých pralesů a hájů nádherných cykasů, táhly se bažiny a močály s ponurými a ztrnulými porosty chřestivých přesliček a s mozaikou všech odstínů zeleně kapradin a mechů. Tropické slunce sálalo ohnivými střelami svých zlatých paprsků, rozpalovalo vzduch a žhavými vlnami světla a tepla podnítilo všechno rostlinstvo k hýřivému a úžasnému rozkvětu.

Ale *Compsognathus* nevnímal krásu rozprostírající se kolem. Stál na vrcholu kopce jako zkamenělý přízrak, s hlavou vztyčenou do výše a s ocasem opřeným o zem. Jeho oči bedlivě pozorovaly kraj, úzkostlivě se snažily zachytit každé hnutí v okolí, ale nikde nic živého nebylo a nikde se nic nehnulo. Všude před ním byla jen rovina a nic jiného, ani strom, ani cykasová houština, ani chomáč kapradí, ba ani skála nebo shluk balvanů, kde by se bylo možno ukrýt před jeho očima. A čím větší hlad hlodal v jeho útrobách, tím větší neklid se ho zmocňoval.

Náhle se dal znovu do běhu.

Rychle seběhl z vrcholu kopce a prudkým během se snažil co nejdříve dostat k plochému balvanu, na němž se vyhříval a odpočíval maličký ještěr *Homoeosaurus*. *Compsognathus* mířil přímo k němu.

Slunící se a dřímající *Homoeosaurus* nezpozoroval ihned blížící se nebezpečí, a když je poznal, bylo už pozdě. Zubaté čelisti *Compsognatha* se zaryly s dravčí lačností do jeho šupinatého těla, pevně stiskly a držely. Marně se lapený ještěr zmítal, marně sebou házel a mrskal, pevné sevření čelistí nepovolilo, spíše se zesilovalo a drtilo kosti. Zuby protknuté tělo *Homoeosaura* počalo v marné a beznadějné obraně umdlévat, už se jen svíjelo, chvělo a třáslo a i to po chvíli přestalo, když v těle oběti pohasla poslední jiskřička života.

Compsognathus pustil z tlamičky mrtvé tělo, prohlédl je lačnýma očima a pak se do něho s chutí hladového pustil.

Kořist byla malá, proto byl s hodováním brzy hotov. A když pak zmizelo poslední sousto v jeho jícnu, vydal se na další pouť, namlsán, ale nenasycen.

Ubíhal kolem kraje cykasové houštiny a zamířil k pralesu jehličnatých araukárií. Když vběhl do lesa, přivítal ho příjemný chládek a pryskyřičná vůně.

Nic nedal na toto uvítání, nic ho nemohlo potěšit a vzrušit, jen pohled na novou kořist, kterou by mohl ulovit a kterou by si mohl naplnit hladové útroby.

Běžel lesní světlinou vyhýbaje se silným kmenům stromů nebo hustým porostům mlází, které se mu stavěly v cestu.

Zarazil běh, když se náhle octl na břehu malé říčky, která se vinula pralesem, bystře tekla a vlévala svou křišťálovou vodu do široké náruče nedaleké laguny.

Ale dlouho se nezdržel. Jen se rozhlédl kolem, a když se přesvědčil, že tu není nic, do čeho by mohl zabořit svůj ostrý chrup, dal se znovu do běhu. Běžel podél břehu říčky, kde nezkrotnou silou v zátopě světla, tepla i vody bujelo rostlinstvo, naplněné ve všech částech svých zelených těl životodárnou šťávou, která je hnala do výše i do šířky a která je rozvíjela v podivuhodné tvary nevylíčitelné bujnosti.

Brzy dospěl *Compsognathus* k místu, kde se říčka vlévala do modravé vody laguny. Bylo to místo čarovné krásy, tvořené jasem oblohy, modrostí vod, zeleně rostlinstva a žlutí písčin.

Compsognathus se zastavil na malém skalisku, zastíněném několika starými jehličnatými stromy, a rozhlédl se kolem. Je těžko

vylíčit krásu, která ho obklopovala. Žluť písčin přecházela v zelené ostrůvky bujného rostlinstva, které ostrými čarami byly odděleny od moře vod, splývajících kdesi daleko na obzoru s jasem oblohy. Nad vodami se rojila neustále hejna prajepic v jednotvárném svatebním tanci, jediném tanci svého krátkého života. Rozžhaveným vzduchem svištěly pravážky. Po hladině tichých zátok se prohánělа hejna podivuhodných *Chresmod*; byl to rovnokřídlý hmyz nápadně podobný dnešním vodoměrkám, který se od nich odlišoval jen kusadly a tím, že předních noh užíval k uchopení kořisti. V čisté vodě, po dně nebo po vodním rostlinstvu, těžce a namáhavě vlekly svá ochranná pouzdra larvy prajepic, líně lezly prasplešťule a prudce plavaly dravé, dnešním vodním včelám podobné praploštice rodu *Mesobelostomum*. V temných skrýších číhali na drobnou kořist nesčetní raci nejrůznějších velikostí i podob, úzcí i širocí, s malými i velkými klepety, i drobní a potměšilí krabi, sami bojácní, ale odvážní vůči slabším. Tam, kde v lagunách bylo skalnaté dno, vyrůstaly korálové útesy nádherných barev, nad nimiž se skláněly něžné kalichy lilijic, sedící na dlouhých, útlých stoncích. A kolem korálových útesů slídily po potravě četné ježovky a někdy proplula kolem nich i příšerná sépie, pátrající svýma velikýma očima po kořisti, kterou by mohla uchvátit svými rameny a chapadly, plnými přísavných bradavic.

Ale oči *Compsognatha* toto vše nevnímaly. Jeho pozornost upoutalo zcela něco jiného než všechen ten ústrojný život, který zde vířil, bouřil a jásal, který v nových tvarech se dravě tlačil z lůna přírody ven do jasu slunečních dnů a který už s sebou nesl zárodky dalšího vývoje pro budoucí generace.

Hladový *Compsognathus* lačně pozoroval několik malých *Pterodactylů*, okřídlených ještěrů s drápatýma nohama a s tmavými netopýřími blanami. Létací blány byly jednou svou stranou přirostlé k bokům těla a druhou k pátému prstu předních končetin, jenž byl mnohokráte delší než všechny ostatní prsty, ale zato mu chyběl drápek. Byli to malí draci s prodlouženou zobákovitou tlamičkou, která byla vpředu vyzbrojena řadou drobných, ale ostrých zoubků.

Ocas těmto dráčkům chyběl, jejich kůže šedivého zabarvení byla vrásčitá a bez šupin.

Staré stromy u skalky, u níž stanul *Compsognathus*, byly už po dlouhou dobu domovem těchto okřídlených ještěrů. Za soumraku k nim přilétali, usazovali se na jejich větvích hlavou dolů a zahaleni do širokých létacích blan přečkávali temné noci.

Většina jich už dávno odlétla, jen několik posledních spáčů zastihl zde ještě *Compsognathus*. Nemohl od nich odtrhnout zrak. Bedlivě pozoroval, jak i oni se pomalu probouzejí k životu, jak se protahují, rozvírají křídla a maličko s nimi mávají, jako by je chtěli zbavit noční ztuhlosti, a jak lezou po větvích, když místo, kde spali, nebylo vhodné k odletu.

Compsognathu zaplály v očích plaménky lačné chtivosti. Celé jeho tělo se chvělo nedočkavou touhou vrhnout se na některého z ptakoještěrů a zakousnout se zubatou tlamou do jeho lysého těla. Ale ptakoještěři byli příliš vysoko v koruně mohutné araukárie, takže ani skokem se jich nemohl zmocnit. Proto jen divoce mrskal dlouhým ocasem a bičoval jím trs nízké kapradiny.

Ptakoještěři dobře věděli o přítomnosti hladového *Compso* –

gnatha. Pozorovali ho svýma zelenýma očima, jejichž bělma byla chráněna kruhem tmavých kostěných lupénků, ale pozorovali ho beze strachu, protože ze zkušenosti dobře věděli, že jim zde nemůže ublížit. Jeden po druhém odlétali nevšímajíce si bezmocného *Compsognatha*. A když poslední z nich odlétal třepotavým letem k lesknoucí se hladině blízké laguny, hladový *Comsognathus* několikrát zaklapal zubatými čelistmi a pak se rovněž pustil k laguně. Věděl, že zde je možno ještě nejsnadněji nalézt něco k utišení hladu.

Ale nebyl jediný, který o tom věděl.

Už dávno před ním byl zde na lovu prapták *Archaeopteryx*. Prapták *Archaeopteryx*! Div světa ze sklonku jurské doby a vrchol nesmírného a velkolepého vývoje všeho tehdejšího tvorstva!

První tvor s tělem, ocasem i končetinami už opeřenými, první předzvěst budoucích plavců vzdušného moře, první záblesk budoucích barevných krás, první akord budoucích jásavých zpěvů!

Ještě mnoho znaků ještěřího původu bylo nesmazatelně vyznačeno na těle tohoto praptáka. Jeho zobák byl plný ostrých kuželovitých zubů. Bělma jeho očí kryly jako ochranné pancíře kruhy kostěných destiček. Jeho toporný ocas byl dlouhý a až do špice byl složen z volných obratlů, stále menších a menších. Na jeho křídlech byly ještě tři volné, drápky opatřené prsty. Toto všechno jsou znaky, které podávají nezvratný důkaz o tom, že ptáci vznikli z plazů. Jakým způsobem se tato přeměna udála, to je ještě zahaleno rouškou tajemství. Ale tolik je jisto, že cesta k vzniku prvního praptáka byla dlouhá, tak dlouhá, že ji nelze počítat na roky, jak my lidé jsme zvyklí. Ale byla to cesta velkolepá a obdivuhodná.

Mnoho statisíců let nenávratně zapadlo do hlubokých propastí minulosti od doby, kdy jedni malí, něžní praplazi z konce prvohor nebo ze samého počátku druhohor, žijící v hornatých a polopustých oblastech, kde nebylo pralesů, ale zato hojně křovin, se naučili pohybovat se pouze po zadních nohách. Dovedli dobře běhat po zemi, ale dovedli i šplhat po kmenech, skákat z větve na větev, ba i z větve na zem. Zprvu byly tyto skoky nízké a praplazi si při nich pomáhali tím, že při pádu roztahovali kratší a slabší přední končetiny. Teprve jejich potomci z mnoha dalších generací se mohli odvážit už mnohem vyšších skoků, aniž se museli obávat, že si pádem ublíží; měli tu výhodu, že jejich šupiny na předních končetinách, na bocích těla, na stehnech i na dlouhém ocasu se nápadně zvětšily, takže vytvořily první primitivní padák, schopný k jednoduchému sletu z vyšší větve na nižší nebo z větve k zemi. Od těchto létavých praplazů-předptáků byl už jen malý krůček k vzniku prvních pravých praptáků; bylo jen třeba, aby se jejich těla ještě více přizpůsobila k létání a šupiny se změnily v peří. I když je ještě tajemstvím, kdy a jak se tato podivuhodná přeměna v podrobnostech udála, tolik je jisté, že se uskutečnila. *Archaeopteryx*, div světa ze sklonku jurské doby a vrchol vývojové činnosti tehdejší přírody ve vzestupném vývoji tvorstva, je toho dokladem.

Břeh laguny, kam přiběhl *Compsognathus*, byl již dlouho lovištěm párku *Archaeopteryxů*. Svůj domov měli na vysoké arau – kárii, kde v rozsoše sukovitých větví měli i hnízdo, neuměle vystavěné z hrubých větví a vystlané ratolestmi cykasů.

Sotva je ráno probudily paprsky vycházejícího slunce, hned počali slídit po kořisti. Jejich pernatý šat se leskl v ranním slunci kovovými barvami, přerušovanými řadou bílých skvrn táhnoucích se přes křídla i přes ocas a přeměňujících se pod hrdly v bělavé pásy. Jen jejich hlavy byly bez peří; bylo to poslední místo, kde se šupiny ještě nepřeměnily v peří.

Slídili dlouho mezi větvemi araukárií po kořisti. Ale jen samečkovi se podařilo ulovit velikou prapilořitku *Pseudosirex*, která si neopatrně usedla k odpočinku zrovna před praptáka.

Pak dlouho neměli v lovu žádný úspěch.

A tu se sameček rozhodl, když nic nemůže objevit k snědku v korunách stromů, že se pokusí něco dobrého najít na zemi, na žlutavé písčině s ojediněle rostoucími nízkými cykasy.

Musel však svůj úmysl sdělit samičce. Proto se vypjal, nadmul něžné tílko a přes řadu ostrých zoubků se mu vydral z hrdla drsný a řezavý skřek. Byl to jediný zvuk, který jeho hrdélko mohlo vyloudit. Dlouhá byla ještě doba, než se zpěv ptáků vývojem zdokonalil od tohoto lomozivého skřeku k velebným písním, oslavujícím rodící se den, nebo ke kaskádám trylků, jásavě se nesoucích tichem jarních večerů.

Sotva dozněl drsný skřek, snesl se sameček k zemi. A samička ho poslušně následovala.

Ale ani zde neměli úspěch v lovu. Marně pátrali po nějaké prakobylce, prašvábu nebo prabrouku; nikde nic nenašli, ani nevábného červa.

Rozhodli se proto, že vymění loviště.

Pokud *Compsognathu*s nezhltl račí tělo, *Archaeopteryxů* si ani nepovšiml
(K povídce.,Z hlubin pravěku“)

Přihopsali k vysokému kmenu cykasu, který tu mezi svými nízkými druhy ojediněle vyrůstal, vyšplhali se pomocí drápatých noh a drápatých prstů křídel až ke koruně a odtud padákovitým letem dostihli okraje araukáriového pralesa. Znovu se museli vyšplhat po drsné kůře kmenů ke korunám stromů a pak znovu padákovitým letem od jednoho stromu k druhému se pomalu dostali až k břehu laguny.

Než se odhodlali k sletu na zem, rozhlédli se pozorně kolem.

Viděli, jak kdesi daleko od břehu létá několik *Pterodactylů*, kteří byli na lovu ryb, a jak párek mořských krokodýlů *Geosaurů*, výborně přizpůsobených životu ve vodě, v hravém reji divoce brázdí hladinu. Viděli, jak se *Geosaurům* vyhnula praželva *Eurysternum* a jak raději zamířila do mělké vody k pobřeží a rozháněla svým objevením hejna drobných rybek *Leptolepisů*, věčně pronásledovaných dravými pražraloky *Heterodonty*, chvostoploutvými *Undinami* i skelnošupinatými Aspidorhynchy s tlamami hrotovitě protaženými. Viděli, jak čirou vodou pomalu pluje k nedalekému korálovému útesu několik velikých *Lepidotů*, skelnošupinatých ryb s podivnými knoflíkovitými zuby v tlamách, jimiž rozdrcovaly tvrdé skořápky rozmanitých plžů, mlžů i ramenonožců, aby si mohli pochutnat na jejich slizkých tělech.

Ale toto vše, co viděli, nepřinášelo jim nebezpečí.

Roztáhli proto křídla a pomalu se snášeli ke koruně nízkého cykasu. Každý usedl na jeden z dlouhých, zpeřených listů a počali pozorně prohlížet okolí, co by se dalo ulovit k snědku. A tu pojednou uviděli nedaleko cykasu vlnami vyhozeného praraka *Mecochira*, jehož klepeta byla dvakrát delší než jeho tělo.

Rychle slétli k němu, aby se pokusili roztrhat račí krunýř svými slabými zoubky.

Ale než mohli zabořit zoubky do račího krunýře, museli se kvapem vyšplhat tam, odkud právě slétli. Usednuvše znovu na listy cykasu, ulekaně pohlíželi na *Compsognatha*. Ten právě stanul u račího těla a bez dlouhého rozmýšlení počal drtit svým chrupem tvrdý krunýř, který se lámal s praskotem v drobounké úlomky a mezi nimi počala prosvítat bělavá hmota měkkého račího těla.

Archaeopteryxi se načepýřili a z hrdélek se jim draly hrubé, lomozivé skřeky, jimiž jako by naříkali nad ztrátou potravy.

Pokud *Compsognathus* nezhltl račí tělo, Archaeopteryxů si ani nepovšiml. Když však byl s chudým úlovkem hotov, zatoužil po některém z *Archaeopteryxů*. To by byla kořist! Tou by nejen zahnal hlad, ale nasytil by se až k prasknutí. A mohl by se na ně dobře odvážit, i když byli velcí jako holubi. Ale byli vysoko a nebylo možno se na ně dostat.

Compsognathus obíhal cykas v úzkých i širokých kruzích, směšně poskakoval z místa na místo, ba několikrát se pokusil i skokem dostat se blíže k *Archaeopteryxům*.

Ale praptáci se nebáli. Věděli dobře, že malý *Compsognathus* je nemůže uchvátit, pokud neslétnou na zem. Proto je netísnil strach, jen nespokojenost se jim linula z hrdélek v podobě vrzavých skřeků a sykotů.

Jak *Compsognathus* v chtivé lačnosti, tak i *Archaeopteryxi* ve svém vzrušení nevšímali si ničeho kolem. Proto jim uniklo, že na západě obrovské nebeské báně vyrostl černý mrak a pohltil kus modré oblohy.

Mrak stále rostl a o jeho dlouhý okraj se lámal sluneční svit, vytvářeje tam děsivou mozaiku světel a stínů neustále se měnící ve své hrůzné kráse. Když pak mrak jako obrovská chobotnice pohltil žhavý sluneční kotouč, kraj ztemněl a zpřísněl v předzvěsti blížící se pohromy.

Ještěr a praptáci nedbali však varovných znamení přicházející bouře. Vše živé se už skrylo, jen oni nedbali opatrnosti. *Compsognathus* ještě stále obíhal cykas a ještě stále zkoušel, zda by skokem mohl uchvátit vyhlédnutou kořist, a *Archaeopteryxi* ještě stále rozčepýřeně na něho skřehotali z výše.

Tak se stalo, že je nečekaně překvapila bouře.

Najednou, jako by vzduchem zasvištěl kouzelný proutek, zadul prudký vichr. Dravě a ničivě se opřel o vše, co se mu postavilo v cestu. Vše, co se nesklonilo před jeho náporem a silou, urval a s vítězným svištěním unášel s sebou, aby to po chvíli odhodil jak dítě hračku, když si s ní pohrálo. Divokým útokem vrhl se do pralesa, s

hukotem jím prolétl a doprovázen praskotem větví, jež urval a nesl s sebou, hnal se k laguně.

Byl tam ve chvíli.

Z cykasu smetl oba *Archaeopteryxy*, v točivém víru vynesl je do výše a rval jim s těla peří. Ale nový náraz vichru vyrval je z točivého víru a hnal je opět vpřed, bezmocné a polomrtvé. Pak znovu je vichr ve spirálách vynesl do výše a znovu je strhl dolů a letěl s nimi vpřed, bičuje jejich malá těla novými a novými nárazy větrných vln. A náhle, jako by byl už syt své kruté hry, strašlivou silou mrštil jedním z praptáků k zemi. Dopadl prudce a těžce a malou hlavičkou narazil na kámen, jehož ostrý hrot prorazil lebeční kosti a rozdrtil mozek. Z rány vytékala krev a s ní unikal i život ubohého praptáka.

Druhého *Archaeopteryxe* unášel vichr dále. Ale i jím mrštil k zemi, když dosáhl mořského břehu, jako by chtěl plně využít své síly k tomu, aby se mohl opřít o mořskou hladinu a proměnit ji v pláň zpěněných vln.

Prapták zapadl do měkkého bahna a než se mohl probrat k vědomí, obrovská vlna se přes něj přelila a pokryla ho kalem, který

s sebou unášela. Každá z následujících vln pokrývala kalem čím dál tím více jeho vlhký hrob.

Ani *Compsognathus* neunikl zkáze.

V poslední chvíli se dal před vichrem na útěk a zděšeně hledal, kde by se mohl skrýt. Ale než mohl najít úkryt, vichr ho dostihl a zmítal jím jak peříčkem, urvaným z těl praptáků. *Compsognathus* odolával větrným vlnám, pokud jeho síly stačily. Probíjel se k několika velkým balvanům, pod jejichž ochranou chtěl přečkat zuřivost rozpoutaného živlu. Snad by se mu to bylo podařilo, kdyby nebyl zasažen velikou větví, kterou vichr kdesi v pralese urval a nyní ji mrštil k zemi. *Compsognathus* ležel bez hnutí na zemi a těžce oddychoval. Smrtelné vnitřní zranění a několik přeražených kostí ho přivedlo do bezvědomí, z něhož se už také neprobral.

V okamžiku, kdy poslední jiskérka života zhasla ve zraněném těle *Compsognathově*, prosekl dlouhý, klikatě rozvětvený blesk černý mrak. Sotva zhasl, ozvala se hromová rána, která svým rachotem naplnila celý kraj.

A pak se spustil déšť.

Proudy vody padaly z černých mraků na zem, padaly bez přestání a zahalily kraj do smutných, šedých závojů. Kraj čarovné krásy a veselých barev se změnil ve smutnou samotu nejasné šedi, v níž všechno mizelo, v níž se všecko ztrácelo v zapomenutí…

Jak rychle vichřice s bouří přišla, tak rychle odešla.

Šeď oblohy se roztrhla širokou puklinou, vystlanou blankytem oblohy. Stále se rozšiřovala a splývala s druhými, které rovněž trhaly šedé mračno v beztvaré cáry a vytlačovaly je kamsi daleko za obzor.

Zlatý sluneční kotouč, zbaven mračné clony, znovu ozářil celý kraj a rozehrál dešťové kapky, zachycené na rostlinstvu, skvoucí hrou démantových barev. Znovu se nebeská klenba potáhla blankytnou modří, znovu zasvítila žluť písčin, znovu zajásala zeleň hájů a pralesů.

Znovuzrozenou krásou kraje pomalu letěla nádherná síťokřídlá *Kalligramma*. Na chvíli usedla na cykasový list, ale pak se opět vydala na další bludnou pouť, jako by měla za úkol všude ohlásit, že vzbouřené živly utichly a že už je zase možnost radovat se ze slunce a ze života. Zamířila i tam, kde ležela ubitá těla těch, kteří její poselství nebudou už moci vyslechnout.

ÚDOLÍ DRAKŮ

Déšť žhavých paprsků zářícího slunce se bez ustání lil na kraj pohádkové krásy.

Daleko široko se táhly hladiny mělkých vod, roztříštěné v nesčetná zrcadla jezírek, bažin a močálů s vysokými, žhavě zelenými porosty trubicovitého rákosu a sítinovitých skřípin, jež se vlnily a vzdouvaly v závanech větrů a jež šuměly a chřestily za prudkých lijavců.

Nad hlubší vodou rozložily své zelené okrouhlé listy nádherné lekníny. Jejich květy svítily bělostnou barvou korunních plátků, které se na noc zavíraly, aby ráno, pokropeny zářivou rosou, se znovu rozevřely pod něžnými polibky vycházejícího slunce.

Na březích jezírek a na mokrých písčinách rvaly se o kus místa na slunci trsy kapradin s hustými trsíky skřípinců, na jejichž štětinovitých stéblech se kolébaly útlé klásky, obtížené semeny. Kus dál od břehů, na suchých písčinách, vyrůstaly chuchvalce nejrůznějších trav a jim podobných ostřic. Vytvářely rozlehlé zelené

koberce a stále víc a více se zakusovaly do žlutých písčin, které se marně bránily dravým vlnám zeleného příboje.

Z travnatých ploch nížin i plochých kopců se místy tyčily vysoké křoviny. Nad nimi stromovité kapradiny rozkládaly koruny nádherně prolamovaných a třásněných listů; svou nádherou překonávaly i skvělé koruny cykasů, o něž se sluneční paprsky rozlamovaly v tisíce třpytivých střepin a promítaly se v zeleni křovisek nebo na kobercích travin v chaotickou změť světel a stínů.

Na výše položených místech a na pahorcích se tyčily zádumčivé pralesy jehličnatých stromů, střídající se s veselými porosty stromů listnatých, topolů, dubů, bříz, olší, buků, skořicovníků, smokvoní a jiných. Ty teprve nedlouho zdobily povrch Země a zvolna se rozrůstaly v onu podivuhodnou velikost a vznešenost listnatých pralesů, které však teprve v třetihorách se staly nejnádhernější scenérií přírody.

Tak vypadal kraj v místech, kde slunce každodenně vycházelo. Ale tam, kde zapadalo, vyrůstala z písčité půdy nízká, avšak divoce rozervaná skaliska, porostlá zakrslými stromy a dužinatými rostlinami, ale jen tam, kde ve spárách nebo v mísovitých prohlubeninách skalisek se udrželo trochu písčité půdy, kterou lijavce nemohly spláchnout.

Jak značný rozdíl byl mezi stranou východní a západní! Tam zelené kopce a nížiny s jezírky, močály a bažinami, do nichž pálilo slunce a zvedalo z jejich vlhkého lůna teplý mlžný opar, v němž úžasně bujelo rostlinstvo, hýřilo tvary a v boji o kus slunného místa se dralo a rvalo, dusilo i rdousilo, prohrávalo i vítězilo – zde vyprahlé písčiny a rozpálená skaliska holé pustiny. Tam rozlehlé pralesy, šumící za večerních vánků své zádumčivé písně – zde rozervaná kamenná hradba, harašící za větrných smrští tisícerými žalostnými nářky nad jednotvárností bezútěšné pustiny. Tam jásavý zelený život – zde žluté bezžití!

Ale v jednom místě byla i tato písčitá pustina trochu veselejší. Bylo to tam, kde z pukliny skaliska vytékal slabý pramének vody. Padal v stříbřitém oblouku k úpatí skály, kde se ztrácel v modravé vodě malé tůně, jejíž břehy byly skryty neproklestitelnou houštinou mechů, travin a kapradin. Pramen plnil tůni bez ustání, ale naplnit ji

nemohl, neboť hlubokou průrvou voda neustále odtékala a směřovala k bažinám a močálům, které ji vděčně přijímaly.

Tak asi vypadal kraj, na nějž se lil nejprudší liják slunečních paprsků. Tak asi vypadal nepatrný kout tajemného, dávno zašlého světa z konce druhohor, světa podivuhodných plazích oblud nevídaných velikostí i tvarů.

- - - -

Tam, kde z pukliny skaliska vytékal pramen vody a v stříbřitém oblouku padal do malé tůně, vynořila se pojednou z bludiště obrovských, divoce rozházených balvanů jen trochu korunami stromů zastíněných obrovská plazí obluda.

Byl to dravý *Gorgosaurus*.

Těžkými, pomalými kroky se proplétal mezi balvany a měkká země se prohýbala pod hroznou tíhou gigantického netvora. Byl to spíše děsivý přelud než skutečný tvor.

Pojednou se zastavil a tupě se rozhlížel kolem.

Hrůza se šířila z jeho příšerného vzhledu. Byl přes čtyři metry vysoký a přes osm metrů dlouhý. Stál na mohutných zadních nohách a opíral se o dlouhý silný ocas ke konci se zužující. Hlavu měl vysoko vztyčenou a z pootevřené tlamy probleskovala palisáda strašlivých zubů, velikých a ostrých, které jediným trhnutím dovedly urvat veliké kusy masa ze všeho živého i mrtvého. Jeho přední nohy byly malé, slabé, proti ostatním částem jeho mohutného těla směšně zakrnělé. Ale i jejich prsty byly opatřeny drápy, ovšem mnohem menšími, než jakými byly vyzbrojeny prsty mohutných zadních noh.

Stál jako zkamenělá hora kostí a masa a v tupém pohledu jeho zelených očí uložených vzadu zploštělé lebky nebylo ani nejmenší jiskérky činnosti mozku, nýbrž jen mdlé odlesky pudů, které neustále kvasily nejen v jeho krvi, nýbrž i v krvi všech jeho příbuzných, kteří s ním žili nebo už dávno před ním vymřeli. Nesmírná tupost, burcovaná ze své ztrnulosti jedině pocity hladu a časem i při vyhledávání samic, byla vůbec význačným rysem celého veleještěřího plemene, k němuž patřil i dravý *Gorgosaurus*. A tento charakteristický znak provázel celé veleještěří plemeno od jeho prvních počátků až do jeho zániku po nesmírně dlouhé geologické věky a nedovoloval mu rozvoj vyšších duševních schopností. Zdá se,

jako by vývoj těchto ještěrů směřoval jen k vytváření obrovských těl stále obludnějších a fantastičtějších tvarů, při čemž však jejich mozek zůstával stále malý a tupý, ustrnulý na svém počátečním nízkém stupni.

Gorgosaurus stál bez hnutí. Jen jeho veliká hlava se pomalu otáčela na všechny strany a jeho oči pátraly po nějaké kořisti. Ale kolem nikde nic neviděl. Proto se vydal na další bludnou cestu.

Pomalu kráčel kolem malé tůňky, zpívající jemným šplouchánim dopadající vody skalního pramene. Každý jeho krok zanechával po sobě zkázu v zeleném rostlinstvu; rozdrceno a přelámáno zůstávalo ležet v hlubokých důlcích, vytlačených do půdy tíhou nesmírného těla, a zdeptáno pokrývalo dlouhou brázdu, vyrytou mohutným ocasem, který ještěr táhl za sebou.

Mířil k malé kalužině, skryté v zeleni křovin a několika nízkých cykasů. Jejich veliké vějířovité listy se rozprostíraly nejen nad čirou vodou kaluže, nýbrž i mezi velikými balvany, které se zde volně povalovaly nebo byly nakupeny v hromady. V nich se černaly otvory temných dutin, větších či menších, rovných či křivolakých, podle toho, jak padající balvany se do sebe zaklínily. Tato malá kalužina byla poslední zelenou oázou, která se rozkládala na úpatí divokých, pustých skalisek. Za ní byla už jen bezútěšná písčina, sem tam s nízkým křoviskem nebo se skupinkou suchobytných rostlin, kraj smutný svou fádní žlutí a úmornou jednotvárností, kraj písečných přesypů a rozpáleného vzduchu, kraj zkázy a záhuby všeho, co do této pustiny nepatří.

Gorgosaurus dobře věděl, proč sem zamířil.

Tato písečná pustina s tůňkou u skalního pramene a s malou kaluží byla už odedávna domovem podivuhodných veleještěrů, pancířnatých a ostnitých *Palaeoscinců*.

Byli to divní plazi, hotové živé pevnosti. Měli krátké a široké tělo s plochou, dopředu zašpičatělou hlavou. Jejich hřbety byly pokryty silnými kostěnými deskami, které byly seřazeny v pravidelné řady a celé tělo uzavíraly v pevný pancíř, odolávající všem nebezpečím. O něj se lámaly i silné zuby dravých nepřátel. Kostěné desky pancíře přecházely na bocích těl v mohutné ostré trny hrozivě vyčnívající vpravo i vlevo. Také tlusté a těžké ocasy byly vyzbrojeny

ostrými trny, které způsobovaly nebezpečné, hluboké a bolestivé rány.Jejich nohy byly krátké, ale silné, s krátkými, plochými prsty.Žili si zde každý sám, v klidu a míru, bez boje a sporů. Jen v době, kdy vyhledávali samice, pouštěli se do krutých zápasů; v nich trnité ocasy bývaly jim jedinou zbraní, jíž silnější a zkušenější poráželi slabšího a nezkušeného.

A byl to právě takový jeden zápas o samici, který nedávno poskytl dravému *Gorgosaurov*i nečekanou velikou kořist. Tehdy se utkal starý zkušený samec s mladým, jemuž sice nechybělo odvahy, ale zato síly a bojové zkušenosti. Boj byl krátký. Starý samec zasadil svému protivníku tak prudkou a nenadálou ránu, že se převrátil na bok, a než se mohl znovu postavit na nohy, měl rozbodáno několika prudkými šlehy ocasu měkké břicho. To mu vzalo chuť k dalšímu boji a dal se na ústup. Jen chvíli se vlekl těžkopádně vpřed, pak však bezmocně klesl a upadl do mrákot.

V takovém stavu, kdy byl víc mrtvý než živý, setkal se tehdy s *Gorgosaurem*. Ten nemeškal a vrhl se na něho. Jeho zuby zazvonily však o kostěný pancíř a svezly se po něm. Ještě několikrát se zakousl *Gorgosaurus* do hřbetního pancíře kořisti, ale vždy marně. Byl stále stejně pevný, stále neporušený; jen slabé rýhy prozrazovaly místa, kam se zaryly a kde sklouzly ostré zuby.

Gorgosaurus stál chvíli nerozhodně nad *Palaeoscincem*. Stál nad bezmocnou kořistí, stál nad hromadou masa a nemohl na ni. Začal ji proto v kruzích obcházet a pozoroval ji ze všech stran. Náhle k ní přiskočil a snažil se ji převrátit. Cloumal s ní, potahoval ji z místa na místo, až konečně po veliké námaze se mu ji podařilo obrátit na záda. Sotva se mu to podařilo, zaryl své ostré zuby do měkkého břicha, neboť zde nebylo tělo *Palaeoscinca* chráněno pevným kostěným pancířem. A pak hned rval maso, které hltavě polykal.

Dávno se *Gorgosaurus* tak dobře a vydatně nenažral jako tehdy. Proto i dnes vedly ho v ta místa jeho kroky. Už zdaleka viděl, že v zeleni u malé kalužiny se sytí dva *Palaeoscincové*. Bezstarostně si vyhledávali jen nejchutnější rostliny, jimiž si plnili svá bezedná břicha. Na nebezpečí nemyslili, neboť příliš dobře věděli, že jejich kostěný pancíř a ostré trny z nich činí nepřemožitelné pevnosti.

Pro *Gorgosaura* to byl dobrý a vítaný objev.

Zrychlil proto svou těžkopádnou chůzi, jen aby co nejdříve byl tam, kde chtěl přepadnout, zabít a nasytit se.

Když konečně dorazil *Gorgosaurus* k pasoucím se a nic netušícím *Palaeoscincům*, chystal se je ihned napadnout.

Ale útok nebyl tak lehký, jak se mohlo zdát.

Když *Palaeoscincové* poznali, že má na ně *Gorgosaurus* zálusk, přestali se pást a chystali se k obraně. Byli to staří zkušení jedinci, pro něž útok jejich dravých příbuzných nebyl žádným překvapením. Přikrčili se a čekali na nepřítelův výpad.

Gorgosaurus si vybral k svému útoku bližšího.

Drobnými krůčky se k němu opatrně blížil, a když myslil, že už je mu dosti blízko, aby zaútočil, vrhl se na něho a snažil se ho zranit ostrým chrupem rozšklebené tlamy. Ale i tentokráte se zuby svezly po kostěném pancíři. Než mohl po druhé seknout tlamou, kmitl se vzduchem ocas napadeného *Palaeoscinca* a ostře špičaté trny se hluboko zaryly do nohou útočníka. Prudká bolest zacloumala tělem *Gorgosaura*, který na takový protiútok nebyl připraven.

Ale přesto se nevzdal dalšího boje. Znovu se vrhl na *Palaeoscinca* a znovu byl bolestně odražen. Stejně i každý další útok byl ihned oplacen novým protiútokem a novou bolestí.

Proto *Gorgosaurus* trochu ustoupil a počal v kruzích obcházet *Palaeoscinca*. Ale i on se ostražitě otáčel, aby byl k svému útočníku stále obrácen čelem. A tak oba kroužili kolem sebe, opatrně se pozorujíce.

Pojednou se *Gorgosaurus* zastavil, přikrčil se a jeho rozevřená tlama chňapla po přední noze *Palaeoscinca*. Ten střelhbitě stáhl nohu pod tělo, natočil se k obraně a rozšklebená tlama dravého ještěra narazila plnou silou na dlouhý a ostrý trn, který vyrůstal nad přední nohou napadeného. Obrovský trn narazil na čelist, sjel po ní, prorazil kůži a svým zakrváceným hrotem pronikl ven.

Strašlivá bolest projela tělem útočníka. Rychle trhl hlavou nazpět, trn sklouzl znovu po čelisti, pak z tlamy ven zanechávaje po sobě velikou díru zalitou krví. A s unikající krví jako by dravému ještěru unikala i bojechtivost. Odvrátil se od *Palaeoscinca* a bez jediného pohledu nazpět opouštěl místo prohraného boje. Pomalu a

těžce se vracel tam, odkud přišel. Pokulhával, neboť zraněná noha bolela a její rány pálily.

Palaeoscincus pozoroval odcházejícího poraženého nepřítele.

Když viděl, že mizí v dáli, zapomněl na boj a pomalu se šinul k svému druhovi, který se už zase pásl na šťavnatém rostlinstvu, vyrůstajícím z vlhkých břehů kalužiny. A po chvíli i on pokračoval v přerušené pastvě, nestaraje se už zase o nic než o svůj hladový žaludek.

- - - - -

Několikrát se zrodil a opět zhasl den, než se *Gorgosaurus* vzpamatoval ze své porážky i z utržených ran.

Ještě nebyl v pořádku, ale krutý hlad ho vyhnal ze stínu houštiny, kde odpočíval. Namáhavě se vztyčil a pak pomalými kroky opouštěl kraj rozervaných skalisek i písečné pustiny k vzdáleným zeleným jezírkům, močálům a bažinám. Šlo se mu však těžko, neboť byl ještě sláb a cesta byla daleká. Proto počal slídit kolem skal, bedlivě prohlížeje každou dutinu a každé křovisko, jichž zde však bylo pomálu.

Dlouho to trvalo, než se mu podařilo objevit nějaké živé tvory. To, co nyní uviděl, byla dobrá kořist.

Na plochých výstupcích skal, jejichž úpatí byla skryta v písečné půdě sem tam porostlé zakrslými, tučnolistými rostlinkami se slunilo několik mladých *Scolosaurů*.

Byli to býložraví veleještěři. V dospělosti byli přes pět metrů dlouzí a dosti se podobali *Palaeoscincům*. I jejich hřbet byl pokryt kostěnými deskami a trny, ale trochu jinak uspořádanými, než jak tomu bylo u *Palaeoscinců*. Hlavně krční a ocasní oblast těla *Scolosaurů* byla chráněna obzvlášť silnými deskami. Z nich nejen postranní, nýbrž i horní nesly silné ochranné trny. Byli vůbec nezranitelní, neboť majíce krátké nohy, šinuli se nizounko nad zemí, takže ani jejich měkký břich nebyl vystaven žádnému nebezpečí útočníka.

Ale *Scolosauři*, kteří se zde na skalních výstupcích po pastvě vyhřívali, byli mladí, malí jedinci, jen málo přes půldruhého metru dlouzí. Leželi nehnutě v žhavé sluneční lázni a spokojeně podřimovali nevědouce, že smrt je na dosah ruky.

Gorgosaurovi se zajiskřilo v očích, když je uviděl.

Opatrně zamířil k nejbližšímu a když u něho stanul, srazil ho rychlým pohybem své ohromné hlavy se skalního výstupku dolů. Jako když se ze skály balvan utrhne, tak zadunělo tělo *Scolosaura*, když dopadlo na zem. Než se mohl mladý *Scolosaurus* probrat z mrákot a z překvapení, otočil ho *Gorgosaurus* svou drápatou tlapou na hřbet a ostrým chrupem se mu zakousl do měkkého břicha. A zatímco *Gorgosaurus* hodoval, ostatní *Scolosauři* rychle opouštěli nebezpečné místo a zakrátko se ztratili v písečné pustině. Když už nebylo ničeho, co by ještě mohlo zmizet v *Gorgosaurově* obrovské tlamě, vydal se podél skal na zpáteční cestu. Příjemně nasycen kráčel spokojeně k tůňce s pramenem, kde se mezi balvany uložil k odpočinku.

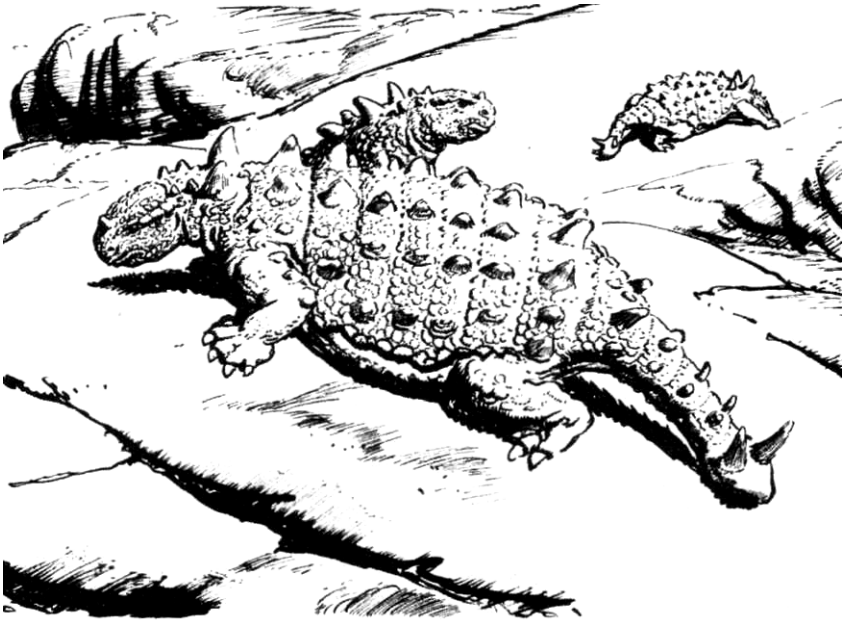
- - - - -

A zase uplynulo několik dní.

Daleko odtud, kde odpočíval dravý *Gorgosaurus*, byl na straně východní v kraji jezírek, bažin a močálů, ale i rozlehlých písčin v hýřivé zeleni rostlinstva, v žluti písečných ploch a v sluneční záři domov jiných veleještěřích oblud stejně bizarních a pitvorných, jako byli *Palaeoscinci a Scolosauři*. Nebyli však pokryti kostěnými pláty, trny a výrůstky, které by z nich vytvářely hotové živé tanky, nezranitelné a nepřemožitelné, ale také jen zvolna a těžkopádně se pohybující. Měli kůži lysou a jejich těla vynikala naopak štíhlostí, a proto i pružnou mrštností, což jim bylo dobrou ochranou před každým nebezpečím. Byli to *Struthiomimové.*

Několik se jich potulovalo v zelené nížině s holými plochami žlutavých písčin a s rozlitou záplavou slunečního jasu, která vroubila vlastní oblast jezer a bažin.

Byli to podivní velicí veleještěři, kteří se neobyčejně podobali pštrosům zbaveným peří. Na dlouhém krku seděla malička hlavička a její bezzubé čelisti byly potaženy ostrou rohovinou. Přední

končetiny byly krátké a slabé, zadní dlouhé a silné, výborně přizpůsobené k běhu. Jejich ocas byl velmi dlouhý, z počátku silný, ke konci stále se zeslabující. Jejich kůže byla lysá a ve žhavé výhni sluneční se leskla žlutozelenými odlesky.

Kráčeli pomalu krajem a pozorně prohlíželi každý kout, o němž se domnívali, že by jim mohl poskytnout něco dobrého k snědku.

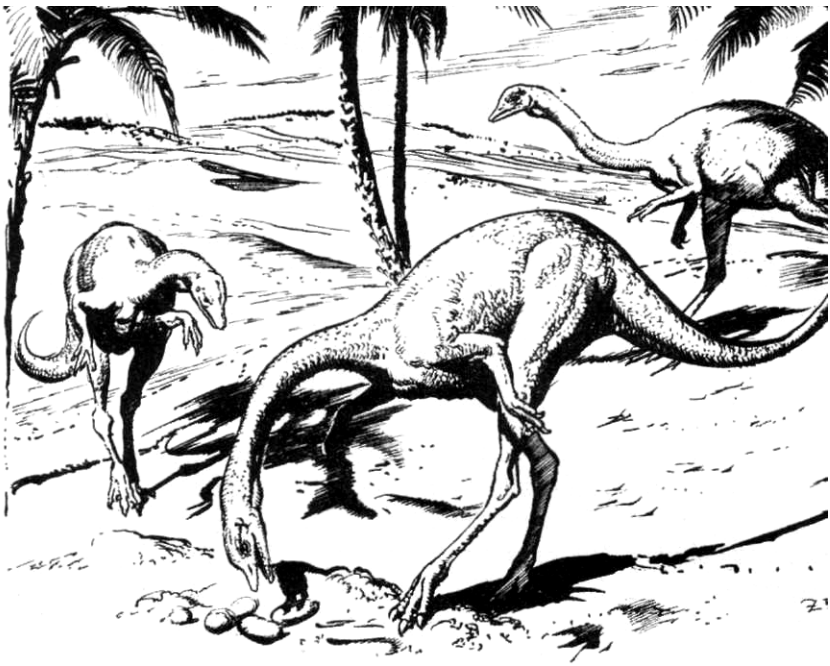
Neměli nouzi o potravu. Všude bylo dosti chutného rostlinstva, jímž si cpali břicha. Hojně zde bylo i rozmanitého hmyzu a drobných ještěrů, jimiž si rádi zpestřovali svůj jídelní lístek. Když měli možnost, pochutnali si i na hnízdech vajec, která do vyhřátého písku snášeli jejich příbuzní.

Zrovna dnes se jim podařilo objevit taková hnízda.

Bylo to brzy potom, kdy se žhavý sluneční štít vyhoupl ze zarudlých obláčků a počal stoupat vzhůru po blankytu nebes. Závoje lehkých mlh, zavěšených nad rozjasněnými hladinami vod, vystupovaly do výše a beze stopy mizely v nekonečném vzdušném oceánu. Sluneční paprsky, které brzy začaly pálit jako hořící šípy,

probudily z noční ztrnulosti i *Struthiomimy*. Ihned počali shánět něco, čím by mohli naplnit své vyhladovělé žaludky.

Při své bludné pouti najednou uviděli, jak ze zelené houštiny vyšlo na písčinu několik mohutných *Monocloniů*. Jejich obrovská, ale přitom krátká a zaoblená, pět metrů dlouhá těla nesly čtyři silné nohy, krátké, ale svalnaté. Krátký krk byl zakryt širokým kostěným límcem, vzniklým nadměrným prodloužením temenních kostí lebky. Tlamy širokých, těžkopádných hlav vybíhaly v hákovité zobany, ostré a zašpičatělé. Oči vězely v hlubokých očnicích a z nosu jim vyrůstal dlouhý, špičatý roh. Podobali se tím velikým nosorožcům, těžkopádným a nemotorným, s tlustou kůží, rozpadlou v množství nepravidelných mnohobokých políček. Šli pomalým, vážným krokem nevšímajíce si ničeho. Svým silným, ale poměrně krátkým ocasem vyrývali v písečné půdě širokou brázdu, jako by si chtěli značit cestu, kterou se ubírali.

Puzeni zvědavostí *Struthiomimové* je zpovzdálí opatrně sledovali. Zelených koberců trav stále ubývalo, až se pojednou úplně ztratily a kolem dokola se rozkládaly bezútěšné písčiny, které

zasahovaly odtud v širokém pruhu až k vzdáleným skaliskům, v jejichž blízkosti odpočíval zraněný *Gorgosaurus*. A tehdy také skončila cesta podivných poutníků.

Jeden z *Monocloniů* se zastavil u několika vysokých cykasů. Jejich rovné kmeny nesly vysoko nad zemí široké koruny velikých palmovitých listů, jež se svou temnou zelení nápadně odrážely od žluté písečné pláně. *Monoclonius* trochu popošel, znovu se vrátil a pak už bez rozmýšlení vyhrabal mělký důlek, který naplnil podlouhlými vejci. K jeho důlku se přidružily důlky druhých *Monocloniů* a všechny byly plny vajec. Když tak samice *Monocloniů* splnily svůj nejvznešenější úkol a postaraly se o to, aby se jejich rod dále udržel, jen ledabyle zaházely pískem důlky plné vajec a rychle opouštěly písečnou pustinu. Nestaraly se už o nic a ani jedenkrát se neohlédly nazpět. Spěchaly zpět do zelené krásy k nádheře světlých hájů i stinných křovisek, k zářivým vodám jezer a močálů. Spěchaly tam, kde kypěl život, vzdalujíce se víc a více od písečné pustiny, pohroužené v hrobové mlčení a děsivé bezžití.

Zato k místu, kde zanechaly vejce, spěchali *Struthiomimové*. Rychle a lehce běželi, zvířujíce za sebou oblak písečného prachu. Když doběhli, odhrabali písek a s lačnou chtivostí se vrhli na vejce. Bezzubými čelistmi drtili a roztrhávali jejich skořápky a hltavě polykali jejich tekutý obsah. Netrvalo to dlouho a z hromady vajec zbyly jen jamky, potřísněné zbytky vajec; vypadaly jak prázdné důlky očí, vyplakaných nad životem, který zašel dříve, než se mohl zrodit. Ale ani *Struthiomimové* se zde dlouho nezdrželi. Sotva skončili plenění hnízd, hned se vraceli zpět tam, kde zeleň rostlinstva a modř vod panovaly nad žlutí písku. A nyní zde spokojeně bloudili, sytí, ale přesto obezřelí, aby jim nějaká nová kořist neunikla.

Dlouho bloudili krajem.

Procházeli travnaté pruhy, křovinaté porosty, zabloudili i do háje smokvoní. Žár hořící hmoty slunce sálal nad celým krajem,

Sotva *Styracosauři* uzřeli dravého *Gorgosaura,* ihned ustali v pastvě a přichystali k obraně. (K povídce „Údolí draků)

obdarovával ho vlnami tepla a světla, takže s bohatstvím vod stával se tento kraj prostředím, v němž se dobře žilo a v němž byly možnosti velikého rozkvětu a rozrodu všeho živého. Proto také *Struthiomimové* nacházeli dostatek potravy.

Břicha se jim plnila a nabývala podoby obrovských nafouklých míčů. A čím,více se cítili sytými, tím méně dbali opatrnosti. Ale kdo nedbá opatrnosti, toho lehce může potkat nehoda!

Nechybělo mnoho a některého z bezstarostných *Struthiomimů* mohl opravdu potkat neblahý úděl přijít o život.

Bylo to tehdy, když objevili na okraji lesa obrovské mraveniště. Mravenci a jejich kukly byli jim odedávna vítanou pochoutkou. Obklopili mraveniště a předními nohama počali rozhrabávat vysokou kupu mravenčího hradu.

Najednou jeden z nich pozvedl hlavu. V tu chvíli jako by úlekem zkameněl. Jeho zděšené oči viděly před sebou obrovského *Gorgosaura*, dravého netvora, v jehož rozevřené tlamě svítily strašlivé zuby.

Ale stejně rychle se *Struthiomimus* vzpamatoval. Mrskl sebou a rychlým během se vzdaloval z místa nebezpečí. A za ním i ostatní.

Než se *Gorgosaurus* nadál, stál zde sám. Jako na výsměch ležela před ním rozmetaná mravenčí kupa, v jejichž troskách se hemžilo tisíce rychle se pohybujících mravenců. Pobíhali z místa na místo a hledali všude nepřítele, na něhož by se mohli vrhnout a zdolat jej.

Ale *Gorgosaurus* nevěnoval mravencům ani nejmenší pozornost. Díval se jen za utíkajícími *Struthiomimy*, neboť mu v nich unikala kořist. A kořist by mu byla vítána, neboť byl po několikadenním půstu hladov a měl za sebou i dlouhou cestu přes písečnou pustinu, v níž nenašel nic, čím by aspoň trochu zahnal hlad.

Pronásledovat hbité *Struthiomimy* nemohl. Byl příliš těžký a neobratný, aby se s nimi mohl pustit v běh o závod. Mohl jen znenadání přepadat, mohl zraněné a pohybu neschopné dobíjet, mohl hodovat na nalezených mršinách, ale nemohl se pustit v běh, kterým by vyhlédnutou kořist doběhl nebo uštval a potom zahubil. Proto byl tulákem, který neustále bloudil širým krajem, věčně trápen starostmi o nasycení, neboť k přepadům mu chybělo dostatek lstivosti a k lovu hbitosti.

Skleslý neúspěchem vydal se hladový *Gorgosaurus* na další bludnou pouť. Zamířil k jezírkům a bažinám.

Pomalu kráčel travnatými rovinami, procházel rozlehlé houštiny, obcházel lesíky a tůně, pomalu, ale stále pozorně a ostražitě, aby nepromeškal onu příští velikou chvíli, kdy objeví kořist a bude ji moci přepadnout.

Najednou se před ním objevil rozlehlý jezerní močál.

Z jedné strany byl ovrouben tmavou i světlou zelení křovin, z druhé žlutou písčinou se zelenými koberečky travin. Před hradbou zelených křovin a houštin vyrůstaly z bahna mělké pobřežní vody husté porosty vysokého rákosu, úporně bojujícího o místo s hustou džunglí chřestivých přesliček. Širá hladina vody svítila zlatem slunce a nad ní se prudkým, svištivým letem honily za kořistí veliké vážky. Jejich štíhlá těla v dešti slunečních paprsků svítila nádhernými kovovými odlesky, takže se zdálo, jako by kolem létaly zářivé drahokamy.

Gorgosaurus se zastavil a rozhlížel se kolem.

Dlouho zkoumal kraj.

Jeho zelené oči pozorně prohlížely každý kout, každé křovisko, ale nikde se nic nepohnulo, nikde nic neleželo, čím by mohl ukojit trýznivý hlad. Jen nádherně zbarvený motýl se třepetal ve vzduchu a hledal květ, na němž by si mohl odpočinout.

Když nic neobjevil, vydal se *Gorgosaurus* na další bludnou pouť. Zamířil k břehu jezerního močálu. Když ho dosáhl, šel podél něho přes trávníky a písčiny, přes džungle vysokých travin a křovisek, přes řídké háje a lesíky. Ale ani tady nic neobjevil, na co by se mohl vrhnout. A tak se ploužil dál a dál, zesláblý a hladový.

Na okraji jedné vysoké houštiny se však naráz zastavil.

V jeho očích mu náhle zasvítily jiskřivé plaménky nové naděje. S nepohnutou upřeností hleděl před sebe, lačně a rozechvěle, neboť to, co právě vnímaly jeho oči, bylo dobrou předzvěstí, že bude konec hladu.

R. Burian 48

Na břehu močálu stál totiž podivný veleještěr a ve vodě jich odpočívalo ještě několik. Byli to býložraví *Corythosauři*.

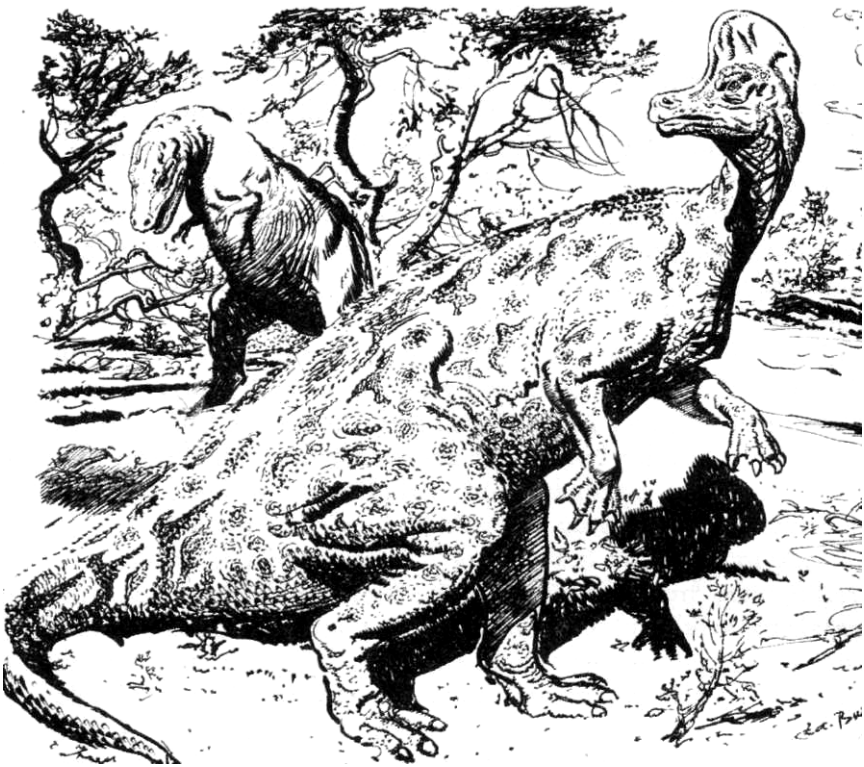
Gorgosaurus s dravčí lačností pohlížel jen na toho, co stál na břehu. Byl to obrovský kolos přes devět metrů dlouhý. Jeho mohutné tělo, pokryté mnohobokými, hrbolkovitými nebo kuželovitými šupinami, spočívalo na silných zadních nohách a bylo zčásti i opřeno o dlouhý ocas, který u kořene byl neobyčejně silný. Přední nohy byly menší a slabší. Mezi prsty obou končetin byla natažena krátká plovací blána. Shora smáčklá tlama, trochu podobná plochému ptačímu zobáku, byla opatřena množstvím zubů. Jimi veleještěr rozdrcoval listy i lodyhy rostlin a drtil těla drobných živočichů, červů, plžů, korýšů, hmyzích larev a jiné havěti, která se mu při vegetariánském pokrmu připletla neopatrně v cestu. Čím však byl tento ještěří obr nejnápadnější, to byl vysoký přilbovitý hřeben, vytvořený některými lebečními kostmi. Tento hřeben značně zvětšoval poměrně malou hlavu a činil ji nápadnou a trochu i směšnou, neboť se podobala hlavě stařeny s vysokým varhánkovitým čepcem.

Gorgosaurus pořád ještě stál bez hnutí, dívaje se upřeně na *Corythosaura*. Jen zelenavé záblesky očí prozrazovaly jeho vzrušení. Kořist byla na dosah, ale ještě nebyla jeho. Bylo třeba vyhledat způsob, jak se jí zmocnit, zda lstí či přepadem, nástrahou nebo číháním. Ale jeho tupý mozek pracoval pomalu a těžce. Jen jedno si uvědomil zcela přesně: že je příliš daleko od vyhlédnuté oběti, že musí blíž, aby se mu lov podařil.

Proto se počal opatrně blížit k nic netušícímu *Corythosaurovi*.

Sotva však učinil několik kroků, těžkých a dunivých, *Corythosaurus* ho spatřil. V první chvíli ztuhl hrůzou v kámen a z jeho žlutavých očí vyzařoval příšerný děs. Stál jako omámený, zbavený všech možností záchrany.

Stačil však jediný další krok *Gorgosaura*, aby se *Corythosau – rus* vzpamatoval z úleku. Rychle vyrazil k vodě. Několika dlouhými kroky jí dostihl. A pak se hnal vodou dál do hlubiny, voda vysoko stříkala, pěnila se a divě se hnala do hluboké brázdy, která vznikala za prchajícím veleještěrem.

Než dorazil *Gorgosaurus* ke břehu, byl už *Corythosaurus* u svých druhů. Ležel na vodě jako ostatní, nestaraje se už v nejmenším o hladového masožravce, který vzrušeně pobíhal u břehu, bezmocně šlehal dlouhým ocasem a klapal zubatou tlamou. Ze zkušenosti věděl, že *Gorgosaurus* za ním do vody nemůže, že by to zaplatil životem.

A to dobře věděl i *Gorgosaurus*. Proto mu nezbylo nic jiného, než se znovu vydat na bludnou pouť a pokusit se o lov jinde.

A znovu přecházel přes trávníky a písčiny, přes džungle velkých travin, přes řídké lesíky a háje. A tehdy se setkal s dvěma příšernými *Styracosaury*.

Byli to ohromní býložraví veleještěři hrochovitého těla a přes osm metrů dlouzí. Jejich zavalité tělo bylo neseno čtyřma sloupovitýma nohama, zakončenýma krátkými, tlustými prsty. Ocas byl krátký a silný, pokrytý jako celé tělo množstvím nepravidelných,

mnohobokých políček. Nejpodivuhodnější byla hlava. Byla vyzbrojena půlmetrovým nosním rohem a vzadu vybíhala v dlouhý a široký kostěný límec, který měl šest mohutných trnů sestavených do polokruhu. Trnitý kostěný límec neobyčejně zvětšoval hlavu, takže byla přes půl druhého metru široká a přes dva metry dlouhá. Tlama vybíhala vpředu v ostrý zoban pokrytý rohovinou. Zuby byly jen vzadu na čelistech a pracovaly jako nůžky; nedrtily a nerozmělňovaly rostlinnou potravu, nýbrž ji jen přestříhávaly v stále menší a menší kousky, které pak mizely v temnotě věčně hladového jícnu.

Sotva *Styracosauři* uzřeli *Gorgosaura*, ustali ihned v pastvě a přichystali se k obraně, neboť si nebyli jisti, zda *Gorgosaurus* nezaútočí. Zpravidla tak *Gorgosauři* nečinili, ale byl-li některý z nich velmi hladov nebo byl-li to ještě nezkušený jedinec, tu zapomínali na nebezpečí boje a útočili.

Gorgosaurus k nim zamířil. Dlouhými kroky neustále zmenšoval vzdálenost mezi sebou a *Styracosaury*, ale když nakonec zarazil před nimi, nevěděl, zda se má na některého z nich vrhnout. Zkušenost mu radila k opatrnosti, hlad ho štval k útoku.

Naproti tomu nic takového netrápilo *Styracosaury*. Ti věděli, že budou-li napadeni, nezbývá jim nic jiného než obrana, neboť jejich těžká a nemotorná těla bránila záchraně rychlým útěkem. Proto klidně a beze strachu vyčkávali dalších událostí.

Gorgosaurus netrpělivě přešlapoval, divoce mrskal dlouhým ocasem, ale pořád v nejistotě, pořád nerozhodný, zda by bylo lépe nechat *Styracosaury* na pokoji, nebo zaútočit.

Již se zdálo, že *Gorgosaurus* bude dbát zkušenosti a opatrnosti, že nevšímavě půjde dál. Už učinil první krok k dalšímu putování, když najednou v jeho očích zasvítil zelenavý oheň, jehož plameny v okamžiku spálily všechnu zkušenost a opatrnost.

Náhle a nečekaně vrhl se *Gorgosaurus* na jednoho *Styracosaura*, aby ho zabil, rozsápal a pohltil.

Ale *Styracosaurus* byl připraven. Sklonil hlavu a prudkým trhnutím vzhůru odpověděl na útok. Ostrý roh, který mu vyrůstal nad tlamou, zazvonil strašlivým úderem o bok útočníka a byl doprovázen

praskotem několika zlomených žeber. A znovu sklonil hlavu a nový úder zazvonil o kosti zakrnělé přední končetiny.

Prudká bolest projela obludným tělem *Gorgosaura*. Rychle odskočil od *Styracosaura* a spěšnými kroky se od něho vzdaloval. Vlna bolesti uhasila bojovnost v jeho očích a zastřela je závoji obvyklé tuposti a bezvýraznosti. Spěchal pryč od místa srážky a vzdaloval se tak rychle, pokud mu to jen bolest a zranění dovolovaly. Zdálo se, jako by chtěl uniknout výsměšným pohledům těch, které chtěl zabít, ale kteří ho v odplatu sami porazili. Jeho těžce zraněná přední končetina se bezmocně komíhala sem a tam, jako by to byla zlomená větev stromu, s níž si vítr pohrává.

Poražený, zraněný a hladový *Gorgosaurus* zmizel kdesi v dáli…

- - - - -

Daleko od místa, kde *Gorgosaurus* prohrál svůj boj, rozkládala se jiná veliká bažina. Jeden její břeh se ztrácel v zeleni bujného rostlinstva, druhý břeh byl skalnatý, složený z plochých lavic žlutého pískovce a prudce spadal do vodní hlubiny.

Tato bažina byla domovem podivných *Parasaurolophů*.

Byli to veleještěři dlouzí kolem devíti metrů. Svým tělem se velmi podobali *Corythosaurům*, jen jejich hlavy byly trochu odlišné. Samice měly na zobákovité tlamě široký a nízký hřeben, samcům vyrůstal z temene hlavy dlouhý rourovitý útvar, což nebylo nic jiného než značně prodloužené nosní chodby, které samcům už zdaleka prozrazovaly přítomnost samic. A ty vyhledávali samci vždy, když přišel k tomu čas. V takových dobách byli odhodláni bojovat o samice na život a na smrt.

Boje samců o samice právě skončily. Už také opustili místo bojů u skalnatého břehu močálu a přestěhovali se k protějšímu zelenému břehu, kde i se samicemi opět žili v klidném míru.Už zase jen žrádlo bylo hlavní náplní jejich života a toho zde bylo dost pro všechny, aspoň na tu dobu, než si odpočinou a zotaví z ran, utržených v bojích.

Jen jeden mezi nimi chyběl.

Byl to mladý samec, nezkušený v bojích. Co mu však chybělo na zkušenostech a síle, toho měl navíc v odvaze. Bez rozvahy se

tehdy pustil v boj se starým samcem, silným a zkušeným bojovníkem, a v tomto boji přišel o život.

Pustili se do zápasu těsně u pobřežních skalisek. Chňapali po sobě neškodnými tlamami, bušili do sebe předními tlapami i dlouhými ocasy. Voda vysoko stříkala, ve velikých vlnách se rozlévala po plošinách skal a v místě boje se měnila v kupu stříbřité pěny.

Rozvášnění samci dlouho bojovali.

Pojednou však počal mladý samec umdlévat. Přestal útočit a uhýbal ranám. Starý samec poznal, že přišla chvíle, aby rozhodl boj ve svůj prospěch. Počal sám útočit tvrdě a nelítostně. Rány jen padaly na tělo umdlévajícího, srážely ho pod vodu a vytloukaly z něho poslední záchvěvy touhy po boji. Strašlivým náporem mohutného těla tlačil útočící samec svého umdleného soka ke skalní stěně. Ten se jen chabě bránil. Když ucítil, že už je u stěny skály, chtěl se dát na útěk.

Ale nešlo to tak snadno. Mezi skálou a tělem útočníka byl jako v železném svěráku. Marně sebou házel, marně sebou škubal, osvobodit se nemohl. Skála ani útočník nepovolili.

Na chvíli vzdal boj. Tiše odpočíval, aby nabyl trochu sil a nabral dechu, než učiní pokus o záchranu, kterou mu mohl poskytnout jen rychlý útěk.

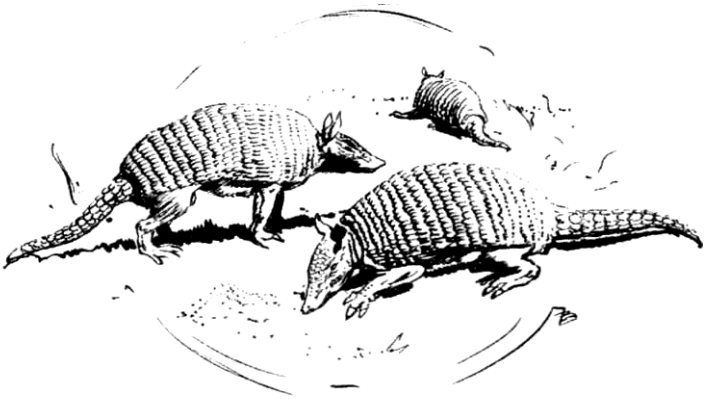
To trochu spletlo útočníka. Povolil stisk a jakmile to mladý, zemdlený samec postřehl, trhl sebou a chtěl uniknout. Ale starý samec okamžitě stiskl znovu.Nezastihl však už bok těla, nýbrž sjel po krku a plnou silou narazil na hlavu. Dlouhé čichové trubice zapraštěly, rozdrtily se a s nimi i některé kosti lebky, jejichž střepiny jako ostré jehly se zaryly do malého mozku.

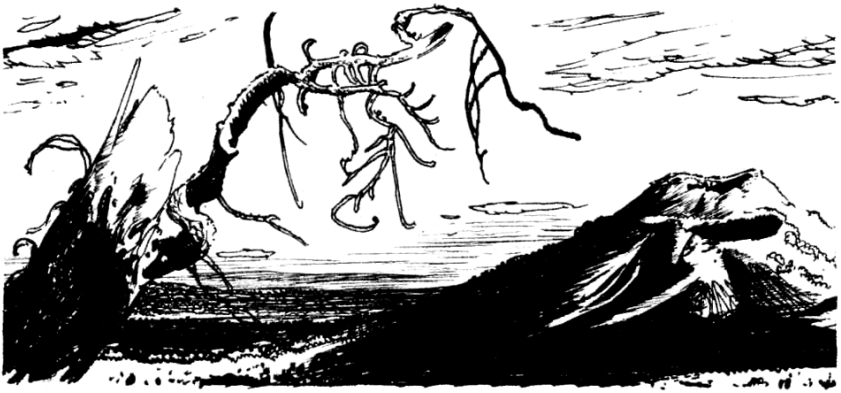
V hlubokém bezvědomí, jako těžký balvan, klesl mladý samec pod vodu. Voda nad ním vysoko vystříkla. Překvapený vítěz nemohl

si ve svém tupém mozku srovnat, kam poražený odpůrce tak rychle zmizel. Točil svou rohatou hlavou na všechny strany, ale když protivníka nikde neviděl, odplul od skály.

Tělo mladého, nešťastně skončivšího *Parasaurolopha* spočívalo zatím na dně močálu pod skálou. Za několik dní, když rozkladné plyny nafoukly jeho tělo a vynesly je znovu na hladinu, opřel se o mršinu vítr a zanesl ji na vlnách daleko odtud. Jedna z vln vyhodila pak mrtvé tělo na pokraj ploché písčité lavice, kde leželo ve sluneční záplavě jako malá hora kostí a masa patřící nikomu.

Ležela by zde dlouho, kdyby ji nebyl býval nalezl bloudící *Gorgosaurus*. Byl už na konci svých sil, když objevil mrtvého *Parasaurolopha*. Vrhl se na ně, rval je a hltal, neboť po celou dobu, co byl poražen a zraněn *Styracosaurem* bloudil krajem, nenašel nic, čím by se mohl nasytit, a nepřišlo mu v cestu žádné veleještěří mládě, které by mohl snadno přemoci a zhltnout. Jeho otevřené rány stále bolely, a přece nemohl někde v stinném koutě klidně odpočívat. Hrozný hlad štval ho bez ustání z místa na místo a nedopřál mu ani chvíli oddechu. Měl v ty dny těžký a trpký život. On, obr a děsný žravec, byl nyní v celé své hrůze malý a slabý, zdeptaný a bezmocný. A když nakonec stál nad mrtvým *Parasaurolophem*, zmořený a vysílený, podobal se obrovskému vykřičníku, výstražně hlásajícímu, že ne vždy hrubá síla nade vším vítězí.

JEZERO ZKÁZY

Jako unavený poutník se chýlilo slunce pomalu k západu.

Už dávno ztratilo žhavou výheň poledne, ale přesto se dosud z něho lil po nesmírné ploše travnaté roviny horký proud zlatých paprsků nemilosrdně bičující celý širý kraj.

Byl to vyprahlý kraj z konce starších třetihor.

Mnoho dní a nocí zapadlo už do bezedné studnice zapomenutí od doby, kdy jarní deště, teplé a vydatné, napojily zemi i kořeny rostlin. Šedé a zažloutlé trsy trav zasvítily jásavou zelení nových listů, rozrůstaly se a mohutněly. Vytvářely nepopsatelnou spleť nového porostu, který vyrůstal do neuvěřitelných objemů a který tisíci nitkovitých kořínků vysával živnou půdu a své mladé listy plnil životodárnými šťávami. Mezi trsy zelených travin vyrazily tehdy i nesčetné byliny, které v sluneční záplavě rozprostřely k obdivu koruny svých nejskvělejších květů pestrých barev a omamných vůní. Tehdy bujně zazelenaly i vzácné porosty křovin a zakrslých, křivolakých stromů, ale nyní byly zvadlé jakoby zdeptány žárem slunce a vysušujícími větry.

Den za dnem plynul dále v nezadržitelném toku nekonečného času a každý z nich se stával čím dál tím vzdálenější vzpomínkou deštivého období. Slunce pálilo stále prudčeji a žhavěji na čisté, bezoblačné obloze a vzduch se třásl nad travnatou rovinou

jak v ohnivé výhni nad obrovským spáleništěm. Trávy i byliny vadly, usychaly a jejich zelený koberec, postříkaný pestrými barvami opadávajících květů, se znenáhla měnil v smutně žlutavé nebo zahnědlé plochy sluncem nemilosrdně vypalované. Nad vyprahlým krajem se rodila jitra bez rosy a v holé půdě, větry obnažené, se počaly objevovat veliké trhliny a pukliny stále víc se prohlubující a rozšklebující. Poslední z drobných jezírek a tůněk vyschly a všechna jejich bujná vegetace v nich nadobro odumřela. Celý kraj úpěl pod jhem pálícího slunce, které vysoušelo kraj a proměňovalo poslední krůpěje vody v páry, jež mizely v horkém vzduchu a stoupaly do bezoblačných výšin. Ani stíny večera a chlad noci nepřinesly osvěžení vadnoucímu rostlinstvu, proto tichounce kladlo své listy i lodyhy na rozpálenou zemi a vytvářelo širošírou pustinu, nízkou a jednotvárnou, z níž sem a tam vyčnívaly tvrdé a vyvýšené trsy kavylů nebo strdivek.

Ale jak směšně malé byly tyto vyvýšené trsy kavylů a strdivek proti staré sopce, která v podobě nízkého kopce s mírnými svahy vyrůstala náhle z ploché travnaté roviny.

Bylo tomu už nesmírně dávno, kdy se pod tlustou kůrou zemskou v těchto místech vzdouvala žhavá láva, která vřela a kypěla

pod strašlivým napětím nejvyšších žárů a která se zmítala a klokotala ve vířivých rejích stlačených plynů. Když pak mu vzedmuté vlny žhavě tekuté lávy dosáhly vrcholu rozbouření, tu se náhle otevřel jícen sopky. Jako z přetopeného podzemního kotle vyrazil z jícnu vysoko k nebi obrovský sloup žhavých plynů a par, vymrštiv před sebou kus zemské kůry jako velikou kamennou zátku. Potom v hromovém rachotu a za příšerného dunění svištěly vzduchem lávové pumy; mračna kamení a popela zasypávala celé okolí soptícího vulkánu a nakonec hrůzu a zkázu dokonal mohutný proud žhavé lávy, hrnoucí se po svahu dolů. Neznal překážek, vše ničil a pálil, co neuhnulo z cesty, vše drtil a pohlcoval, pokud sám neztvrdl v kámen. Za dlouhou dobu v různých intervalech se však sopka probouzela vždy znovu k životu. Ale její výbuchy, doprovázené vždy hrůzou a zkázou, byly stále slabší a slabší, až nakonec přestaly úplně.

Tímto smutným krajem, jemuž vládly už jen trosky staré, vy-. haslé sopky, šla večerním tichem pomalým krokem těžkopádná a obludná *Scarittia,* příslušnice už dávno vymřelých jihoamerických kopytníků.

Tupě a nevšímavě kráčela kolem trsů povadlých travin a zažloutlých listů nízkých křovin. Hlad ji netrápil, zato však ukrutná žízeň. Bloudila už dlouho travnatou pustinou, ale nikde nenalezla ani nejmenší kalužinku vody.

Žízeň ji však trápila čím dál tím více. Zdálo se jí, jako by její hrdlo bylo vysušováno nesčíslnými plameny, živenými ohněm, který planul v jejích útrobách a pronikal celým jejím obrovským tělem.

Bez povšimnutí přešla kolem párku *Leontinií*, svých blízkých příbuzných, nápadných krátkým, ale silným rohem, jenž vyrůstal nad čenichem. Bez povšimnutí přešla i několik malých pásovců, jejichž těla, nesená na vysokých nožkách, byla pokryta pevným pancířem z tlustých, nepohyblivě srostlých destiček šestibokého tvaru. Její tupý mozek neměl o nic zájem, nic nevnímal, jen neustále bil na poplach, jsa burcován pocitem žízně.

Scarittia se pomalu blížila k svahům vyhaslé sopky. Chtěla se jí vyhnout, ale pojednou změnila úmysl. Uviděla, jak nedaleko před ní vystupuje po povlovném svahu jedna její družka.

To rozhodlo, že ji počala následovat.

Zamířila proto k troskám sopky a po chvíli už stála na úpatí. Bez meškání počala vystupovat vzhůru po nízkém svahu, řídce porostlém nízkými křovinami trnitých mimóz.

Spěchala, jako by tušila, že na vrcholu sopky najde to, za čím už tak dlouho bezvýsledně bloudí.

Její spěch vyrušil z hodování malého chudozubce *Hapalopse*, který opřen o pokřivený a zakrnělý kmen stromu si pochutnával na jeho povadlém listí. Nepokojně mrskl několikrát po zemi dlouhým ocasem a ostré drápy svých předních noh pevněji zaryl do kůry. Když však viděl, že *Scarittia* se nehodlá účastnit pastvy na jeho stromě, uklidnil se a znovu počal úzkou tlamou otrhávat listy i mladé větvičky.

Když *Scarittia* vystoupila na vrchol sopečného kopce, uzřela před sebou široké kruhovité jezírko, které vyplňovalo někdejší sopečný kráter.

Hrdlo se jí až stáhlo, když uviděla tolik vody před sebou.

Těžkými kroky spěchala k jezírku, u jehož břehu stála i družka, za níž sem spěchala. Než však k němu došla, uzřela,jak se tělo její družky, skloněné nad hladinou jezírka, náhle zřítilo do vody, jež s pleskotem vysoko vystříkla.

Scarittia se s úlekem zastavila a nechápavě hleděla na hladinu jezírka, po níž se rozbíhaly z místa nehody vlnité kruhy, větší a větší,

až se nakonec ztratily kdesi v puklinách tmavých lávovitých břehů. Po chvíli byla hladina jezírka zase tak klidná a nehybná jako předtím.

Když se *Scarittia* vzpamatovala z prvního úleku, dala se znovu na cestu k jezírku. Napřed se však opatrně rozhlédla na všechny strany, a když nikde neviděla ani nezvětřila nebezpečí,teprve vykročila.

Šla však už pomalu a opatrně. Když došla k břehu jezírka, znovu se zastavila a dlouze se zahleděla do vody, která se před jejíma očima stala hrobem její družky.

I když ji žízeň nezadržitelně hnala k vodě, přece jen snaha po bezpečnosti ji nabádala k opatrnosti. Bylo to staré, zkušené zvíře, které toho nikdy neopomíjelo.

Voda byla tak čirá, že dohlédla až na dno. Kromě tmavého kalu s několika ostrohrannými lávovými balvany neuviděla v ní nic jiného. A černý kal či lávové balvany jí přece nemohly ublížit.

Přistoupila proto na samý kraj jezera a sklonila hlavu nad vodu, aby se napila, zchladila vyprahlé hrdlo studenou vodou a zalila jí plameny niterného žáru. Sotva se však tlamou dotkla hladiny, zmocnil se jí podivný pocit. Zdálo se jí, jako by ztrácela vědomí. Chtěla rychle couvnout, ale už bylo pozdě! Hlava se jí pojednou divoce zatočila a bezmocné, omámené tělo se zřítilo z břehu do vody. Voda vystříkla, bahno se zvířilo a po hladině se znovu rozbíhaly vlnky v širokých kruzích.

Když se hladina utišila a zvířený tmavý kal se zase usadil, bylo vidět, jak mohutné tělo *Scarittie* leží bez hnutí u samého břehu jezírka. Rezavá barva jeho hrubé srsti se nápadně odrážela od tmavého kalu a lávových balvanů, jediných svědků náhlého zániku žíznivého zvířete.

Poslední paprsky zapadajícího slunce prolétly nad hladinou zrádného jezírka. Zanechaly tu po sobě zlatý, chvějící se pás a samy zmizely v nesčetných puklinách a trhlinách lávovitých břehů.

- - - - -

Mnoho miliónů let uplynulo od chvíle, kdy se omámená Scarittia zřítila do jezírka v kráteru vyhaslé sopky. Mnoho se tu za dlouhou dobu změnilo. I jezírko zmizelo.

- - - - -

Večerní šero se tichounce kladlo na kraj.

V kráteru bývalé sopky, tam, kde se dříve leskla hladina jezírka, pracovalo pilně několik mužů. Opatrně vyprošťovali z horniny jakési veliké kosti, které pečlivě ukládali stranou.

Najednou jeden z nich přerušil práci, protáhl se a zvolal:

„Pro dnešek skončíme. Není už dobře vidět, snadno bychom mohli některou z kostí poškodit. A myslím, že už je také čas k jídlu.“

„Máš pravdu,“ souhlasili ostatní, „šero brání v práci a hlad už také máme.“

A hned počali skládat na hromadu lehké krumpáče, motyčky, dlátka, silné nože, kladívka i kartáčky, přikryli je kusem

nepromokavé látky a pomalu odcházeli ke stanům, které měli postaveny nedaleko odtud.

Když se umyli a očistili z prachu, vytáhli z bedny konzervy, otevřeli je a s chutí se pustili do jídla.

Jeden z mužů, který byl první s jídlem hotov, zanítil oheň měděným kotlíkem na vysoké třínožce a chystal se vařit čaj. Netrvalo dlouho a čaj byl uvařen. Všichni se sesedli kolem a spokojeně popíjeli chutný nápoj.

Když dopili, zapálili si lulky a pohodlně se natáhli kolem ohně.

Najednou jeden z nich, který byl vůdcem této malé paleontologické výpravy, řekl:

„Můžeme být spokojeni s výsledky naší práce. Zvířata, jejichž kosti zde vykopáváme, věda ještě nezná. Těším se, až je budu moci vědecky zpracovat."

„Jak nazveš toto neznámé zvíře?" zeptal se jeden z mužů.

„*Scarittia,*" zněla odpověď.

„Aha, tím chceš naznačit, že jsi tento objev učinil u Rincon de Scaritt."

„Ano, uhodls."

Pak se vůdce výpravy na chvíli odmlčel. Dlouze se zahleděl do ohně a zdálo se, jako by nad něčím usilovně přemýšlel. I jeho druhové se odmlčeli a klidně pokuřovali.

Najednou však vůdce výpravy přerušil mlčení a řekl: „Dlouho jsem přemýšlel o tom, co bylo příčinou smrti těchto zvířat. Když jsem vzal v úvahu všechny nálezové okolnosti a když jsem uvážil, že všechny kostry jsou úplné a jsou pohřbeny v plochém kráteru staré sopky, myslím, že jsem tuto otázku rozřešil.

„Pověz tedy, jak chceš vysvětlit smrt těchto zvířat!" ozval se jeden z mužů.

„Rád vám to povím. Poslouchejte! V době, kdy tato zvířata žila, bylo to ve svrchním oligocénu neboli na samém konci starších třetihor, byla už sopka vyhaslá a její kráter byl vyplněn jezírkem. Ale úplně mrtvou sopka ještě nebyla. Výrony nedýchatelného kysličníku uhličitého se draly puklinami lávovitého kráteru ze sopečného nitra ven a jsouce těžší než vzduch, hromadily se v nejnižším místě

pánvovitého kráteru, to jest přímo nad hladinou jezírka; výše nad ní byl už zase čistý vzduch.“

„Co říkáš, je správné. Výrony dusivých, ba i jedovatých plynů jsou vždy nejposlednějším znamením života zmírající sopky. Ale vypravuj dále!“

„V suchých obdobích, kdy byla nouze o vodu, často přicházela žíznivá zvířata na břeh tohoto jezírka. Naprosto nevěděla, jak je záludné. Pokud stála na břehu se vztyčenou hlavou, bylo dobře, neboť dýchala čistý vzduch. Jakmile však sklonila hlavu nad vodu, chtějíce se napít, ponořila ji do vrstvy dusivého kysličníku uhličitého; stačilo několik vdechnutí, aby zvířata ztratila vědomí a zřítila se z břehu do vody jezírka, na jehož dně našla svůj hrob.“

„Podle tvého výkladu mohli bychom zde najít ještě mnoho jiných úplných koster.“

„Ano, jistě zde čeká na své vyzvednutí ještě mnoho koster.“

„Víš,“ ozval se pojednou jiný z mužů, „tvůj výklad je zajímavý, ale nezdá se ti, že je trochu podivný a násilný? Ono v pravěkém světě je všechno možné, ale přece by bylo dobře, kdybys svůj výklad mohl podepřít ještě nějakými důkazy.“

Tu námitku jsem čekal a mohu ti ji zodpovědět, protože jsem už i o tom přemýšlel. A doklady pro svou domněnku ti mohu podat z přírodních úkazů dnešní doby.“

„Na to jsem zvědav!“

„Nuže, poslouchej! Četl jsi nebo slyšel někdy o „Psí jeskyni“ ve flegrejských polích v Itálii?“

„Nečetl a neslyšel,“ odvětil tázaný. „Ale co to má společného s tvou domněnkou?“

„Mnoho! V této jeskyni, která leží u kráteru Agnano západně od Neapole, se také hromadí u dna kysličník uhličitý, ovšem příčiny jeho výronu jsou tam trochu jiné. Průvodci dokazují jeho přítomnost turistům tak, že hodí na dno jeskyně psa, který ihned ztrácí vědomí; lidé se mohou na to bez nebezpečí dívat jen proto, že vrstva dusivého plynu nedosahuje až k jejich hlavám.“

„Aha, proto se té jeskyni říká »psí«. A co se stane s omámenými psy? Ti tam zahynou?“

„Ne! Omámeného psa průvodce samozřejmě včas vytáhne a na čerstvém vzduchu vzkřísí, aby ho mohl pro týž účel znovu použít.“

„No, to není zrovna chvályhodné. Důkaz o zaplynění jeskynního dna by šlo přece provést i jinak.“

„Máš pravdu v obojím. Severně od Itálie leží malá, ale krásná země. Je to Morava. Tam u města Hranic jsou malé, ale rozkošné lázně a uprostřed nich, ve velikém útesu devonského vápence, jsou nádherné aragonitové jeskyně. Průvodce ti v nich ukáže, jak nebezpečná jsou dna některých podzemních dutin; jako na udici si na

provaz zavěsí hořící svíci, a jakmile ji spustí a přiblíží až ke dnu, svíce zhasne, neboť místo ve vzduchu se octla v kysličníku uhličitém nahromaděném u dna. Tak vidíš, že i bez živého zvířete je možno podat dobrý a přesvědčující důkaz o přítomnosti smrtonosného plynu. Ale dnes se tam můžeš o přítomnosti tohoto nebezpečného plynu přesvědčit i sám na sobě. Na jednom místě, kde veliký výběžek jeskynního stropu je zcela pokryt nádhernými aragonitovými drúzami, na jejichž jehlicích se světlo lamp tříští v nespočetné světelné záblesky, vedou pohodlné kamenné schody dolů do široké prohlubiny. Čím hlouběji sestupuješ po schodech, tím více tě plyn omamuje, až se nakonec musíš obrátit nazpět, nechceš-li ztratit vědomí.“

„K sestupu po schodech je tedy třeba odvahy.“

„Ne. Sestupuješ pomalu, a proto lehce poznáš, kdy je plynu ve vzduchu už tolik, že je lépe se vrátit.“

„Bylo by však jistě nebezpečné, kdyby se člověk náhle a nečekaně zřítil do takové plynem vyplněné dutiny. To by se mohlo velmi lehce stát třeba při průzkumných pracích neprobádaných částí jeskyně.“

„Máš pravdu. Jestliže si po prohlídce jeskyně porozprávíš s průvodcem, pak ti snad i řekne, že právě tímto způsobem ztratil svého oblíbeného vlčáka. Mnoho roků ho doprovázel i při jeho průzkumných pracích, až jednoho dne při objevu jeskynní prostory zvědavě do ní skočil a skoro v témž okamžiku klesl k zemi. Jeho pán okamžitě poznal, že je zle, ačkoliv jej ihned vytáhl ze smrtonosného prostoru, vlčák už byl mrtev.

„To bylo pro něho jistě smutné překvapení.“

„Bylo to pro něho nejen smutné překvapení, ale i těžká ztráta. Se smutnýma očima mi vyprávěl, že dosud vzpomíná na svého čtyřnohého kamaráda, který ho vždy věrně a oddaně doprovázel na všech jeho cestách a při všech jeho pracích v temnotách nebezpečného jeskynního labyrintu.“

„To rád věřím. Ale dovol mi ještě jednu poznámku. Máme i v Severní Americe nějakou takovou jeskyni?“

„Vím, proč mi kladeš tuto otázku. Mnoho mi asi nevěříš, že jsem ti uvedl příklady z míst, od nás tolik vzdálených. Ale až se

vrátíme odtud z Patagonie nazpět do New Yorku, můžeš si jednou zajet do Národního yellowstonského parku; tam také najdeš jednu jeskyni, v níž kysličník uhličitý tvoří nad dnem tak vysokou vrstvu, že může usmrtit i medvěda.“

Vůdce výpravy se po těchto slovech odmlčel. Mlčel i ten, který pochyboval. Ale po delším přemýšlení se mu dlouze zahleděl do očí a prohlásil:

„Jestliže můžeš svou domněnku o zániku Scarittií podepřít tolika pozorováními z našeho dnešního světa, nevím, proč by neměla být pravdivá.“

A po chvíli ještě dodal:

„Tak se mi zdá, že mnohé přírodní jevy mají už tak dlouhou historii, že počítat ji na roky by bylo by jen směšným lidským počínáním.

Když se pak všichni uložili k spánku, viselo nad jejich hlavami už jen ticho noci a statisíce zářných hvězd.

SOUBOJ OBLUD

Kdysi pradávno, na počátku starších třetihor, tekla líně rozlehlým pralesem v tisících zákrutech široká řeka.

V dobách, kdy prudké a vydatné lijáky se valily z šedých mraků a převzaly na čas vládu nad celým širým krajem, vystoupila řeka ze svých břehů, zatopila daleko široko prales a nesčetnými novými rameny odváděla spousty vod ke vzdálenému moři.

Když však doba lijáků přestala, voda rychle opadávala a žhavé, tropické slunce rychle vysoušelo tůně, vytvořené záplavou. Mohutné stromy pralesa vytvářely místy nad těmito tůněmi nádherné zelené klenby, v nichž jako vzácné drahokamy zářily a svítily skvělé květy čarovných orchidejí podivuhodných barev a omamných vůní. Prales sám byl neobyčejně krásný. Rozrůstal se na nekonečné pláni s

nízkými vrchy, hlubokými údolími i s nesčetnými močály plnými rákosu, bambusu, sítin i skřípin. Kmeny starých mohutných stromů se podobaly velkolepému sloupořadí nějakého obrovského chrámu, postaveného bájnými obry jakémusi jejich božstvu. Jejich široké koruny splývaly a vytvářely nepopsatelnou krásnou zelenou klenbu tohoto chrámu, z něhož se někdy nesl vzhůru k obloze jemný šumot večerních vánků, jindy se ozýval divoký řev a ječení větrných smršťí a bouří.

Dlouhé liány jako obrovští hadi ovíjely kmeny i větve stromů. Poutaly je a oplétaly hustou a neproniknutelnou sítí, zavěšovaly se na ně, vytvářejíce visuté zelené opony, které vlály ve větru jako obrovské fábory. Některé z lián dusily kmeny svými vzdušnými kořeny, jež srůstaly v pásy a v nepravidelné mřížoví a škrtily je, až je nakonec zničily. Když pak kořeny splynuly v pevný jednolitý pancíř a zakotvením v zemi se osamostatnily, tu liány vlastním, ze vzdušných kořenů splynulým kmenem vyrůstaly do obrovských stromových velikostí.

Z vlhké půdy pralesa vyrůstaly nádherné vějíře nízkých kapradin, zelené koberečky mechů a jatrovek, sem tam i trsy vstavačů vymřelých rodů Protorchis a Palaeorchis s nádhernými květy uspořádanými v klasy čarovných krás. Místy zasvítily nejčistčí bělí i kornoutovité květy árónovitých rostlin.

Tam, kde déšť slunečních paprsků nebyl zachycen jen korunami stromů, nýbrž padal až k zemi, tam mezi křovinami a houštinami vyšlehovaly ze zelených trávníků rudé a žluté, modré a fialové, růžové i bílé plaménky nejrůznějších květů jemných i omamných vůní, prosté i honosné krásy. Na stéblech trav hudly svou jednotvárnou vrzavou píseň nesčetné kobylky a sarančata. Na listech křovin volaly na sebe veselým cvrkotem cikády. Z květu na květ přeletovaly bručivým letem zavalití čmeláci a s nim i vosy, včely a nesčetné mouchy, zatímco na zemi se v bludišti vysokých travin prodírali pestří brouci a stále spěchající mravenci, číhali velicí pavouci a přepadali jedovatí štíři.

Hluboko v pralese se rozkládala veliká bažina. Její břeh byly porostlé bažinným rostlinstvem. Nad tmavou vodou mezi zelenými kotouči listů a v ohni žhavého slunečního deště rozvíraly lekníny své

skvělé květy, mistrovské dílo krásy a nádhery. Na kraji pralesa v chaotické směsici se válely obrovské, mechem porostlé balvany a mezi nimi leželo několik starých stromových velikánů skácených vichřicemi. Někde ještě byly v měkké půdě mezi zelení porostu veliké jámy. Z nich na všechny strany trčely rozervané kořeny pařezu, obalené ještě vlhkou zemí. Jinde byly jámy vývratu už zarostlé rostlinstvem a kmeny stromů byly zetlelé a pokryté zelenými mechy a stříbřitými lišejníky.

Sem k této bažině mířilo z hlubin pralesa několik podivných zvířat. Byla to *Moeritheria*. Když vyšla z pralesa ven, prodírala se malou houštinou, neboť jen tak mohla dosáhnout břehu močálu, kde se ráda koupala a napájela. Jakmile se *Moeritheria* zastavila na břehu močálu, hned sklonila hlavy a dlouhými doušky hasila žízeň.

Byla to malá zvířata, ale vývojově vzácná, neboť byla prapředkem všech chobotnatců, ať už dávno vymřelých nebo ještě žijících. Nebyla větší než dnešní tapír. Svou podobou a i jinými znaky se *Moeritheria* ani zdaleka nepodobala dnešním slonům, svým posledním potomkům. Ba ani chobot neměla. Zato však měla ze všech chobotnatců nejvíce zubů, i když jednoduchých a s hrbolatými korunkami. Jejich druhé řezáky byly v obou čelistech přeměněny v maličké kly, první to krok k vzniku čehosi nového, co u jiných zvířat dosud nebylo a co teprve v mnohem pozdějších dobách u mamutů a slonů mělo dospět k nejvyšší dokonalosti, ladnosti i velikosti.

Když *Moeritheria* uhasila žízeň, vstoupila do vody a oddala se slastem koupele. Jen jedna ze samic zůstala na samém břehu v nizoučké vodě, neboť po jejím boku cupitalo maličké mládě teprve před několika dny narozené. Byl to malounký roztomilý buclík, který začal teprve poznávat svět, třásl se obavou a zachvíval se v radosti ze života. Vše kolem na něho hluboce působilo, všemu se divil a všechno obdivoval. Ve své prosté nevinné radosti bral vše tak, jako by tato země krás byla jen jeho zemí, jako by slunce, voda a teplo byly jen pro něho a jako by vše dobré bylo určeno a připraveno jen pro jeho mlsný jazýček. Byl neskonale šťastný ve své prostotě bezstarostného mládí.

Jeho máma se válela v nizoučké vodě, která byla plna zvířecího kalu. Slastně zavírala oči, převalovala se z boku na bok a nechala se

polévat žhavými vlnami poledního slunce. Ale ani na chvíli nezapomínala na své mládě. Nesčíslněkrát zamířila k němu očima a když se přesvědčila, že mláděti nic zlého nehrozí, opět se spokojeně válela ve zkalené vodě a v sluneční lázni.

Baculaté mládě stálo ve vodě nedaleko své mámy a nemotorně malýma nožkama dupalo do bahna, které se vířilo a v tmavých chuchvalcích se šířilo na všechny strany.

Pojednou se *Moeritheria* zvedla z vody, pomalu kráčela k břehu, a když ho dostihla, kráčela mezi balvany a kmeny povalených stromů k pralesu. Šla za sebou po úzké stezce, kterou za dlouhou dobu vyšlapala.

Jen samice s mládětem otálela s odchodem. Bylo jí zde dobře, nic jí nechybělo a hlad ji netrápil. Z vlhké a bažinaté půdy vyrůstalo zde ostatně tolik vábného rostlinstva plného sladkých šťáv, že stačilo jen přistoupit k darům bujně rostoucí přírody a začít se pást.

Zato mládě se zdálo trochu zneklidněno. Snad bylo zvyklé na větší společnost, a proto nyní padala na ně tíha samoty. Přistoupilo k samici, přitisklo se k jejímu boku a tichounce zanaříkalo.

Nářek mláděte působil na samici jako zarytí tisíce jehel do mámina srdce. Jako by věděla, co mládě tíží, rozhodla se ihned opustit močál a vydat se za svými druhy. Rychle se postavila na nohy a zamířila ke břehu a za ní drobounkými krůčky spěchalo baculaté mládě. Nevědělo, nebohé, že je to jeho poslední cesta!

- - - - -

Dali se stezkou za zmizelými druhy.

Stezka vedla údolím, jímž se vinul malý potůček. Svah pod nímž běžela stezka, byl nevysoký, ale zato příkrý. Protilehlý svah byl pozvolný a široký, porostlý palmami, fíkovníky, akáciemi a myrtami. Všude byl klid a ticho, jen slabé bublání potůčku se neslo údolím a do něho zapadal cupot mláděte a jeho mámy.

Daleko před nimi na větvi mohutného stromu, který svou košatou korunu rozprostíral už nízko nad stezkou, ležel obtočen obrovský had. Ležel nehnutě, jen z jeho tlamy jako černý blesk občas vylétl rozeklaný jazyk. Měl hlad, neboť už dávno strávil i poslední zbytky malého pravepře, kterého ulovil nedaleko odtud.

Číhající had uviděl pojednou přicházející samici s mládětem. Ze zkušenosti věděl, že tentokrát by mohl mít v lovu úspěch.

Když před chvílí procházela pod ním Moeritheria, která dříve opustila močál, zůstal v klidu ležet, neboť viděl, že mezi nimi není jediného mláděte, které by mohl napadnout, a na dospělé jedince si už nemohl troufnout zaútočit. Ale nyní jde k němu zcela maloučké mládě, které přemoci a polknout je pro něho velmi snadné. Popolezl proto ke kmeni stromu, spustil se s větve trochu níže a čekal.

Mezitím mládě bezstarostně cupitalo před svou mámou. Vesele se dívalo kolem a z očí mu zářila radost ze života. Bylo jak něžný květ, který nedávno vykvetl.

Došlo až ke stromu, kde číhala smrt.

V tu chvíli se had vymrštil a vrhl se na ně. Mládě překvapeně vyjeklo a než uzřelo ošklivou syčící tlamu hada, bylo jím už obtočeno a jeho malé tělíčko bylo drceno a dušeno ohromnou silou.

Znovu vyjeklo, tentokrát však zděšeně a bolestně.

Samice, která se už při prvním vyjeknutí mláděte zastavila, ztrnula hrůzou, když uviděla vztyčenou a syčící hadí hlavu s

planoucíma očima a když uzřela, jak mohutné tělo hada svírá v stále těsnějším objetí její mládě. Hleděla na toto strašlivé vraždění svého mláděte ustrašenýma očima, neboť mu nemohla nikterak pomoci.

A had svíral nebohé mládě stále těsněji a těsněji.

Najednou stočil svou hlavu proti samici, upřeně se jí zahleděl do očí a divoce zasyčel.

Samice se rychle vzpamatovala ze ztrnulého úleku, uskočila ze stezky k potůčku, ale neutekla. Z nedaleké houštiny se bezradně dívala na své umírající mládě.

Obrovský had vida, že nebude na něho zaútočeno, stočil znovu hlavu k mláděti, které už zadušené bez hnutí leželo v smrtonosném objetí. Dlouze se na ně zadíval a pak dlouhým rozeklaným jazykem několikrát olízl jeho hlavičku.

Když had poznal, že kořist se už nehýbe, povolil objetí a tělíčko se bezvládně zhroutilo.

V tu chvíli jako smyslů zbavená vyrazila samice z houští a hnala se k mláděti. Ale než mohla doběhnout, had vztyčil vysoko nad zem svou ošklivou plochou hlavu a strašlivě zasyčel. Sotva sykot dozněl, samice se zastavila. Jako by jí sykot připomněl její marné počínání. Počala znovu ustupovat. Pomalu couvala nazpět k houštině, jako by ji tam neodolatelně tlačily hadí oči, upřeně na ni hledící.

Když samice ustoupila k houštině u potůčku, kde opět a nemohoucně se dívala na nehybné tělo svého mláděte, had se uklidnil a chystal se pohltit ulovenou kořist. Rozevřel tlamu vysunul hrtan, aby se při polykání kořisti nezadusil, a uchopiv mládě za hlavu, počal je pomalu do sebe soukat.

Ale nebylo mu dopřáno, aby v klidu pozřel mládě *Moeritheria*.

- - - - -

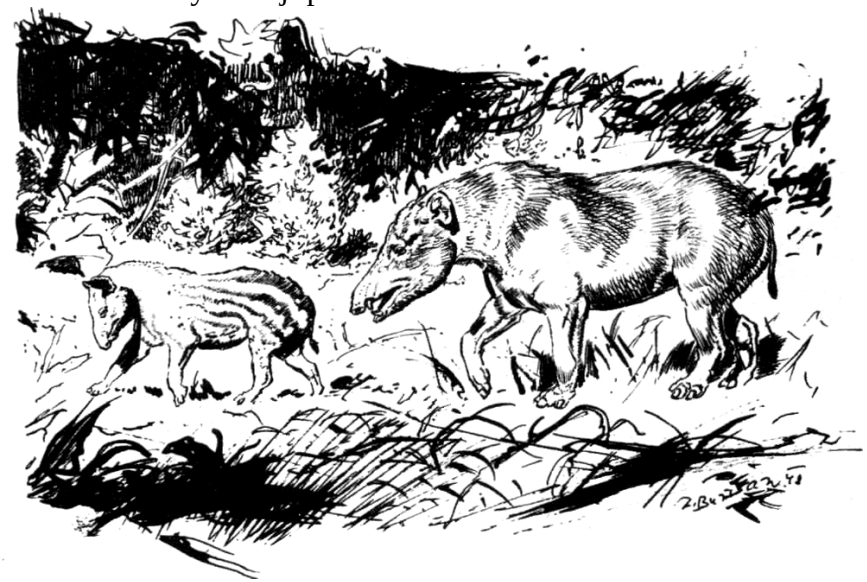
Na okraji příkrého svahu údolí, zrovna nad místem, kde obrovský had počal polykat svou kořist, odbýval se zápas dvou velikých obludných zvířat slonovitého vzhledu. Jejich hlavy byly vyzbrojeny párem mohutných dlouhých a špičatých rohů, vyrůstajících nad jejich čenichy. Z jejich maličkých očí sršely jim blesky bojechtivosti. Opodál ve stínu několika akácií stálo tiše další zvíře téhož rodu a s napětím pozorovalo divoký zápas.

Byla to *Arsinoitheria*, dva samci bojující o samici.

Byli to ohromní kopytnatci, o jejichž původu a příbuzenských vztazích skoro nic nevíme. Výškou přesahovali dnešní nosorožce a délka jejich těl byla větší než tři metry. Nejnápadnější byla na nich hlava. Z nosních kostí vyrůstaly dva mohutné, srostlé kostěné násadce, které v podobě obrovských ostrých rohů čněly nad tlamou šikmo vzhůru. Byla to hrozná zbraň, které se i veliké šelmy bály. Za nimi, těsně při jejich zadních okrajích, vyrůstaly z čelních kostí zase dva kostěné rohy, ale ty už byly zcela malounké.

A tyto rohaté obludy bojovaly krutý zápas o samici. Prudkým rozběhem a se skloněnými hlavami se oba samci srazili jako dvě nespoutané bouře. Rohy o sebe zazvonily a jejich ostré hroty poranily kůži hlav. Vzteklý řev promíšený bolestí zazněl z hrdla obou zápasících obrů.

Odskočili od sebe a znovu zaútočili. A když se srazili, opřeli se mohutnými rohy o sebe. Nesmírnou silou se snažili jeden druhého zatlačit na samý okraj příkrého svahu údolí. Stáli však stále na

jednom místě jako zkamenělí; síly obou byly stejné. Jen lest mohla jednomu z nich pomoci. A také pomohla.

Jeden z nich, který stál blíže kraje příkrého svahu, náhle odskočil. Druhý, který nebyl připraven na tento úskok a plnou silou byl opřen o svého protivníka, po jeho odskočení zavrá-

voral a s hlavou sl
nou k zemi se s v
setrvačností řítil vpř
samý okraj svahu.
Než se vzpamatc
val a než se mohl prudkým zabrzděním nohou zastavit, přiskočil k němu protivník a silnou ranou mu vrazil do slabin oba špičaté rohy.

Napadený samec zařičel bolestí a klesl k zemi.

Pak už stačilo jediné nabrání rohy, aby ho protivník smetl s okraje příkrého svahu dolů do údolí. A když se krvácející raněný samec řítil po svahu dolů, nahoře nad ním zatroubil vítěznou píseň jeho přemožitel.

Těžce a prudce padalo *Arsinoitherium* na dno údolí. Dopadlo zrovna tam, kde obrovský had začal do sebe soukat mládě *Moeritheria*.

Náhlý pád ohromného zvířete polekal hada a nepříjemně ho vyrušil, neboť nebyl ještě s polykáním hlavičky mláděte u konce. Celé tělo oběti čnělo mu ještě z nesmírně rozšířené tlamy, potřísněné slinami. Teď právě potřeboval jen klid a pokoj a ne vzrušení a vyrušování.

Zřítivší se samec rychle vyskočil na nohy. Horká krev mu už zchladla a všechnu bojovnost vyrazil mu z těla prudký dopad na tvrdou zem. Už nevyhledával další boj se svým sokem, spíše hledal možnost, jak co nejdříve opustit místo své porážky.

Ale jak se stavěl na nohy, tu čirou náhodou šlápl hadu na konec ocasu a svou ohromnou váhou jej rozdrtil.

Strašlivá bolest projela dlouhým tělem hada. Rychle vyvrhl pohlcenou část kořisti a s divokým sykotem zaútočil na hlavu nic netušícího kopytníka.

Ten byl zprvu překvapen, neboť si hada dříve nevšiml a příčinu jeho útoku neznal. Ale jeho útok ho vydráždil k obraně. Mohutným rozmachem své rohaté hlavy setřásl zakousnutou hadí hlavu a druhým rozmachem ji srazil k zemi. Pak na ni skočil a počal ji drtit svýma sloupovitýma nohama. Dlouhé tělo divoce sebou zmítalo, ovíjelo se kolem nohou zuřícího kopytníka, ale ten nedbal ničeho, jen

drtil a drtil. A když z hlavy hada nezbylo nic než beztvará směs rozdrcených kostí v cárech kůže, tu se stejnou zlobou se jal ničit i jeho svalnaté tělo.

S děsem v očích se na to dívala z blízkého křoví máma nebohého mláděte. Stála bez hnutí a jen se dívala. Viděla, jak tělo vraha jejího mláděte přestává být tím, čím bylo, a jak se pomalu mění v nezřetelnou změť rozdrcených kostí a cárů šupinaté kůže.

Stála bez hnutí s pohledem upřeným stále na totéž místo i tehdy, když už *Arsinoitherium* dávno zmizelo v pralese.

Teprve tehdy, když se slunce schovalo za vzdálené hory a večerní šero počalo tichounce padat na celý kraj, vyšlo *Moeritherium* z houštinky a pomalu a opatrně kráčelo tam, kde leželo jeho mrtvé mládě a rozdrcené tělo hada.

Přistoupilo k svému mláděti, sklonilo nad ním svou hlavu a jemně ji jazykem olízlo. Pak povzbudivě zachrochtalo, jako by chtělo mláděti říci, že je čas už jít, že nelze už déle otálet.Ale mládě se ani nepohnulo. Tu samice strkala do něho jemně hlavou, jako by chtěla důrazněji připomenout, že se už nelze zdržovat,že brzy přikvačí noc a s ní mnohá nebezpečí.

Ale ani tehdy se mládě nepohnulo.

A tu znovu sklonila samice hlavu a jazykem olízla čenich mláděte. Teprve nyní zatřásla celým jejím tělem krutá skutečnost. Čenich byl studený jako kus ledu. Studený dotek byl pro ni neomylným znamením, že je konec. Byl pro ni studeným hrobem, do něhož pochovala všechny své naděje, že mládě jen vysílením tvrdě spí.

Tichým večerem pak zaznělo žalostné zatroubení, které těžkým smutkem naplnilo celé údolí.

To nebyl zvuk, to byla zhmotnělá bolest, nad niž už nemůže být hlubší ...

OPEŘENÝ OBR

V širokém zákrutu řeky, která do nedozírných dálek vroubila světlý listnatý prales, válelo se v bahně blízko u břehu několik obludných zvířat.

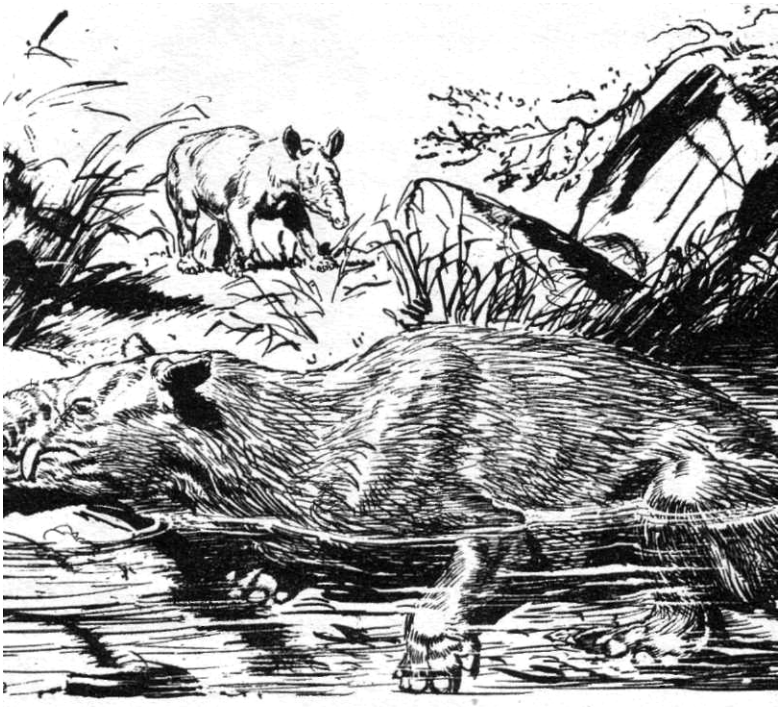
Byla to *Astrapotheria*, už dávno vymřelí prakopytníci z geologického období mladších třetihor.

Z tlam jim vyčnívaly mohutné a tesákovitě prohnuté špičáky. Byly to nebezpečné zbraně jak proti nepřátelům, tak proti mladému a nezkušenému samci, kdyby se ucházel o některou samici, jež se už zalíbila jinému, staršímu a zkušenějšímu. Mohutné pětiprsté tlapy měly prsty s kopýtky a nesly zavalité tělo řídce porostlé dlouhými a hrubými chlupy. Také kraťoučký ocas byl jen spoře porostlý chlupy. Hlavy nestvůrných kolosů byly opatřeny krátkým rypákovitým chobotem, jehož nadměrně vyvinuté svalstvo činilo profil miniaturního chobotku vyklenutým.

Blizoučko u břehu, kde bahnem zkalená voda byla nejteplejší, ležela ohromná samice s mládětem. Samice klidně podřimovala a mládě si opodál hrálo s trsy jakési rákosovité rostliny.

Dále od břehu se v hlubší vodě provalovalo několik starých samců a chvílemi spokojeně chrochtali nad příjemnostmi bahnité a sluneční koupele.

Náhle se ozval z blízké houštiny podivný šelest a praskot. Zanedlouho vyrazilo ze zelené hradby vysokých keřů *Adinotherium*, asi jako ovce veliký prakopytnatec. Běželo těžce, namáhavě, ne –

boť zavalité tělo se silným krkem a těžkou hlavou nesly krátké nohy, nezvyklé rychlému běhu. Z malých tupých očí, mezi nimiž seděl malý ostrý růžek zdobící hlavy samců, vyzařoval strach. Když *Adinotherium* vyrazilo náhle z houštiny a uzřelo i *Astrapotheria* válející se v bahně, překvapeně se zastavilo. Ale nepatrný šramot v houštině stačil, aby se dalo znovu na bezhlavý útěk.

Zamířilo k vodě a ve ztřeštěném úprku vrazilo plnou silou do mláděte *Astrapotheria*. Prudkým nárazem bylo mládě sraženo k zemi, kde žalostně ječelo. Opodál odpočívající samice se probrala z dřímot, vzchopila se a rychle spěchala mláděti na pomoc.

Zkalená voda vysoko vystříkla, jak se jí divoce hnala.

Mládě však už stálo na nohách, když k němu přichvátala. Očichala je a pak se těžkými a nemotornými kroky hnala za prchajícím *Adinotheriem*, které nyní dvojnásobně poděšené se namáhavě a těžce vzdalovalo jiným směrem.

Kdo ví, kam by se až hnala samice za nevinným *Adinotheriem*, kdyby pojednou nezazněl krajem nový jek mláděte.

V mžiku se samice zastavila. Pak se dlouhými kroky hnala nazpět k mláděti, které nehybně stálo a zděšeným zrakem pohlíželo do houštiny, a to právě na místo, odkud se před chvílí vyřítilo *Adinotherium*.

Jediný pohled samici stačil, aby poznala, co se děje.

A hned také zasáhla. Zamířila k houštině. Než k ní přichvátala, už zmizel dravý vačnatec *Prothylacynus*, který pronásledoval *Adinotherium* ve stínu husté křoviny. Ačkoliv pro ztracenou kořist divoce mrskal dlouhým ocasem, přece jen byl dost zkušený, aby co nejdříve zmizel z očí nebezpečné samici, s níž své síly nemohl měřit.

Samice dravého vačnatce nepronásledovala.

Pomalými kroky se vracela k polekanému mláděti. Když k němu přišla, několikrát se ho dotkla rypákovitým chobotkem, jako by se chtěla přesvědčit, zda se mu opravdu nic nestalo. A když uklidněné mládě rozmarně poskočilo, tu se znovu položila do bahnité vody, přivřela oči a oddala se zase slastem přerušené koupele. Ani jí nenapadlo, že svým strachem o mládě zachránila život neškodnému *Adinotheriu* a dravého *Prothylacyna* připravila o kořist.

- - - - -

Když *Prothylacynus* proběhl houštinou, octl se na pokraji travnaté stepi, která se zdála být bez konce.

Vyběhl na mírné skalisko a rozhlédl se kolem.

Před ním byla všude travnatá pláň. Z ní místy vyrůstaly křoviny a nízké stromy malebně se střídající s malými rozervanými skalisky.

Pozorně si prohlížel celé okolí, otáčeje pomalu svou protaženou hlavu do všech stran. Pečlivě větřil a usilovně vztyčoval hrotité uši, jen aby mu nic neuniklo. Ale nic neuviděl, nic nezvětřil, nic neuslyšel. Všude kolem byla jen nesmírná a nedozírná plocha nevysokého travnatého koberce pestře vzorkovaného žlutí, červení, modří i bělostí květů, tmavou zelení houštin, křovisek a stromů a pochmurnou šedí skalisek.

Prothylacynus stál, ani se nehnul.

Proti modrému nebi se jasně rýsovala jeho silueta ne nepodobná divokému psu. Protáhlá tlama plná ostrých zubů, by ukončena tupě uťatým čenichem, černým jako uhel. Protažené tělo kryla krátká, lehce přilehlá srst, která byla na hlavě světlehnědá s temnými páskami přes oči. Na trupu byla tmavohnědá s pravidelnými pruhy, které počínaly za polovinou hřbetu, kde začínaly temné pruhy, tam se počala prodlužovat i srst, která v největší délce pokrývala stehna a zadek. Trup přecházel pozvolným zeslabováním v dlouhý ocas, který do své poloviny byl rovněž ozdoben tmavými pruhy.

Náhle několika pružnými a tichými skoky seskočil s vrcholu skaliska a hnal se podél houštin vroubících břeh řeky. Velikým obloukem se vyhnul několika *Nesodontům*, mohutným, asi jako tapír velikým kopytnatým zvířatům. Když už změnil směr rozhodl se, že opustí břeh řeky a raději zamíří na travnatou a křovinatou pláň, kde u jednoho skaliska pod křoviskem měl pelech. V něm zanechal samici se čtyřmi odrostlými mládaty, jež už dávno opustila matčin vak, v němž strávila své nejútlejší mládí.

U jedné houštiny narazil na pásovce *Stegotherium*, který z neznámé příčiny ještě dlouho před večerním šerem opustil noru, v níž přes den odpočíval.

Prothylacynus skočil po něm. Ale nebyl dost rychlý.

Pásovec v mžiku zmizel v noře, takže čelisti vačnaté šelmy sklaply naprázdno. Jen zavrčela a už se zase hnala dál. Běžela mezi trsy vysokých travin, probíhala řídké křoviny, neproniknutelné a trnité houštiny obíhala, až najednou stanula u nízkého skaliska, jehož úpatí bylo ze všech stran obklíčeno balvany z rozpadlých skalních

stěn.

Prothylacynus několika skoky dosáhl vrcholu skaliska. Rozhlédl se kolem a hned se přitiskl k zemi. Jeho lačné oči se zahleděly k nedalekým křoviskům, kde se mezi balvany černaly otvory nor malých *Protypotherií*, už dávno bez potomků vymřelých zvířat zajícovitého vzhledu, ale s dlouhýma nohama a dlouhým ocasem. Dravý vačnatec tichounce sestoupil s vrcholu skaliska a pak se neslyšně plížil k nic netušícím *Protypotheriím*.

Každý kámen a každý vyšší trs trávy byly mu vítanými úkryty v jeho plížení. Postupoval od jednoho úkrytu k druhému, pomalu, opatrně a tiše, neboť lstivost a zkušenost jej pevně držely na uzdě před jakýmkoliv ukvapeným činem, který by mohl všechno zkazit. A jeho trpělivost a lstivost mu přinesly ovoce. Ještě chvíli se plížil přitisknut k zemi a pak náhle vyskočil.Dopadl přesně na vyhlédnutou kořist, překotil ji naznak a zaryl jí své ostré zuby do odkrytého hrdla.

Jen krátký jek vylétl z hrdla přepadeného a celé jeho tělo se zhroutilo. Ale onen krátký výkřik smrti stačil, aby všichni ostatní jeho druzi okamžitě zmizeli v norách, kde hluboko pod zemí se k sobě tiskli, omámení strachem a hrůzou.

Dravý *Prothylacynus* zatím hltal maso z ulovené kořisti.

Když se nasytil,uchopil zbytek tlamou a rychlým poklusem běžel pryč od místa krvavých hodů. Běžel dlouho bez zastávky. Mířil k svému doupěti, aby kus své kořisti donesl i máďatům, která ještě nebyla schopna samostatně lovit zvěř k zahnání hladu. Nebylo to jen vinou jejich mladosti, ale i vinou jejich rodičů, kteří o ně mnoho

nepečovali. Nevšímali si jich mnoho, ba ani je v lovu důsledně nevycvičovali.

Jen jednou se na cestě k domovu *Prothylacynus* zastavil. Bylo to tehdy, když drzá *Borhyaena* ho počala zpovzdálí opatrně sledovat. Byla hladová a vůně čerstvého masa příliš dráždila její čenich. Sledovala ho v domnění, že si *Prothylacynus* někam uschovat zbytek ulovené kořisti, aby si později na ní pochutnal. Jí, hladové by se ten kus dobře hodil.

Prothylacynus brzy zjistil, že je sledován *Borhyaenou*. Chvíli toho nedbal, ale potom najednou, jako by náhle popuzen opovážlivou drzostí malé šelmy, pustil zbytek masa a kůže z tlamy, rychle a ledabyle ho přikryl trávou a písčitou půdou a pak se dlouhými skoky řítil k nic netušící *Borhyaeně*. Ta zatím z daleka pozorovala jeho počínání a těšila se, jak ukryté maso vyhrabe a na něm si pochutná. Když však uviděla, jak se *Prothylacynus* proti ní zuřivě žene, poznala, že bude nejlépe, když vezme nohy na ramena. Proto se dlouho nerozmýšlela a dala se na kvapný útěk.

Prothylacynus ji dlouho nepronásledoval. Když mu zmizela v první houštině, obrátil se a spěchal nazpět. Vyhrabav ukryté maso, znovu se do něho zakousl zubatou tlamou a pokračoval v cestě.

Netrvalo dlouho a *Prothylacynus* přiběhl k cíli své cesty.

Těsně u nízké skalní stěny pod hustou klenbou křoviska byl pelech celé jeho rodiny. Na plochém vrcholku skalní stěny odpočívala samice. Byla stejně zbarvená jako samec, ale byla menší a slabší. Pod křoviskem bloudila bez cíle z místa na místo i čtyři mláďata. Nemotorně se honila za drobnými ještěrkami nebo i větším hmyzem. Každé se staralo jen o sebe a bylo lhostejné ke všemu, co nebylo k jídlu.

Když se samec zastavil před skalkou, pustil z tlamy přinesený zbytek ulovené kořisti.

Všechna mláďata se hnala k přinesené potravě a lačně se na ni vrhla. Ale nežrala dlouho. Najednou se dlouhým skokem spustila samice se skalky dolů, přikročila ke kusu masa a hrubě odstrčila mláďata, urvala si pro sebe veliký chuchvalec, s kterým odběhla stranou, aby ho mohla v klidu pohltit. Když samice odběhla, vrhla se

mláďata znovu na krvavý zbytek a pak je už nikdo nevyrušil z jejich hodování.

S příjemně plným bříškem ztrácelo se jedno po druhém v křovisku, kde každé mělo svůj koutek k nočnímu odpočinku. Než padla tichounce noční tma na celý kraj, zmizeli v pelechu i samec se samicí.

Kraj ztichl. Na temné obloze, jakoby přibité k nekonečnému prostoru vesmíru zlatými, stříbrnými i zarudlými hřebíky hvězd, vyplul z mraků bílý kotouč měsíce a jeho bledé světlo se rozlilo po spícím kraji.

Noc šla stepí i pralesy. Šla stejnoměrným krokem, jakým šla včera a jakým půjde zítra, krokem, jímž nikdy nedostihne den, za nímž se pouze plíží jako jeho stín věčně pronásledující, ale věčně nedostihující. Nezná ve své honbě za dnem překážek, jde za ním rovně, bez oklik, přes hluboká údolí a vysoké hory, přes široké pláně pouští i moří, jde za ním i do nekonečných propastí západní strany, ale vše marno, dostihnout ho nemůže.

A v této věčné honičce vystřídal noc zase den.

Světlo se rozlilo po celém kraji a zabušilo na zavřené oči spáčů. Zprvu jemňounce, že se víčka jen trošinku zachvěla, pak silněji a důrazněji, až se oči široce otevřely.

I rodina *Prothylacyna* se probudila ze spánku.

Staří se ještě líně protahovali v teplém pelechu a netečně přihlíželi k hladovému kňučení svých mladých. Nechtělo se jim ještě vstát a plouhat se v ranní rose vysokými travinami. Čekali, až slunce sežehne rosné kapky.

Sotva se tak stalo, byli staří hned plni života. I je už vyštval hlad z pelechu a hnal je do široké roviny na lov.

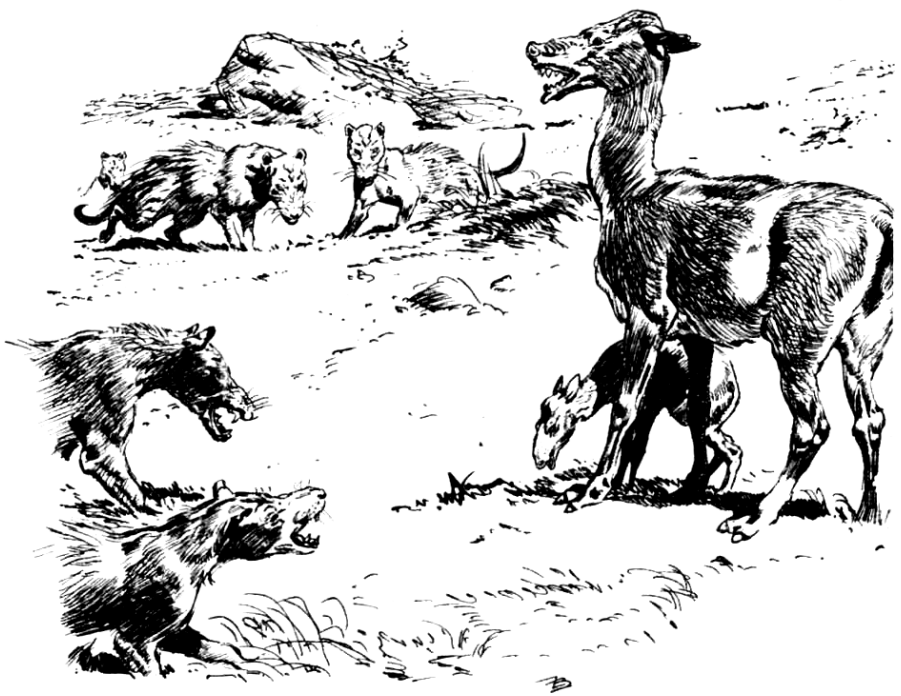
Ubíhali mírným klusem a v patách jim běželi mladí.

Proběhli řídkým křoviskem, pak širou travnatou rovinou a širokým obloukem oběhli nízké, z obrovských balvanů složené skalisko.

Zde svůj běh náhle zarazili.

Před nízkým skaliskem stál podivný trojprstý prakopytník *Theosodon* s malinkým, nedávno narozeným mládětem.

Prothylacynus ihned k němu zamířil a za ním spěchala samice a čtyři mláďata. V očích šelem se rozhořely ohýnky hladové

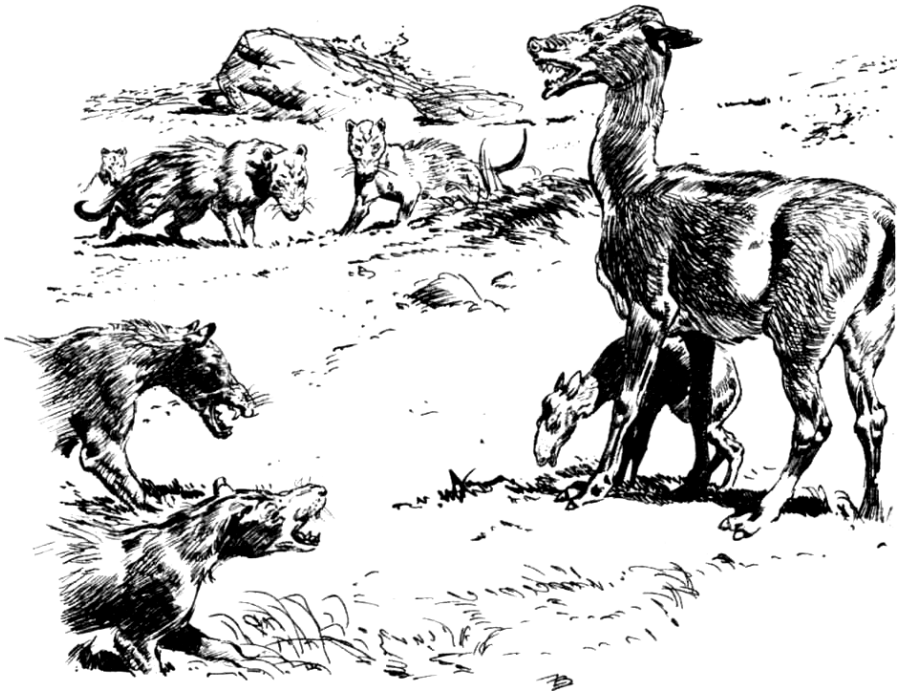

lačnosti po čerstvém masu. Samec několika rychlými skoky odřízl prakopytníkovi ústup ke skalisku, takže byl vystaven útokům zpředu, zezadu i ze stran.

Ale *Theosodon* byl rozhodnut tvrdě bojovat o sebe i o své mládě. Byl asi jako tele veliký, měl dlouhé silné nohy a na protáhlém krku seděla hlava, z jejíž rozšklebené tlamy svítila řada silných zubů.

Prothylacynus měl dosti zkušeností, aby věděl, že boj nebude lehký a krátký. Kdyby byl sám, raději by ustoupil, protože viděl, že silný chrup tohoto býložravce dovedl by jediným chňapnutím urvat pořádný kus masa z jeho těla a že by musel vydržet mnoho

bolestivých ran zasazených silnýma nohama. Ale byli na něho se

samicí dva, mohli útočit každý z jiné strany, záleželo jen na tom, jak chytře a lstivě bude útok proveden.

Zatím vyčkával s útokem. V širokém kruhu pomalu obcházel *Theosodonta* s mládětem, upřeně na ně hleděl, ale přesto ostražitě vyčkával. A s ním i samice a čtyři mláďata.

Theosodon bedlivě pozoroval dravé šelmy. Viděl, že nemůže uniknout, leda že by jim nechal mládě na pospas. A to nebylo možné! Byla to samice, která o své mládě pečovala. Žila jen pro ně, hrála si s ním a starala se o ně s veškerou péčí.

Ale nyní byla s mládětem ve velikém nebezpečí.

„Nedaleko odtud. ubíral se travnatou rovinou pomalu mohutný pták. Byl to *Phororhacos*.

Chvílemi se zastavoval a rozhlížel se na všechny strany. Když nikde nic neobjevil, znovu pokračoval v svém bludném putování.

Bylo zřejmé, že i tohoto opeřeného obra vzbudilo vycházející slunce ze spánku a že se teď ubíral na ranní lov.

Najednou se mu postavil v cestu veliký balvan. Nelenil a mohutným odrazem silných a dlouhých noh vyskočil na jeho temeno. Stál na něm jako zkamenělý a rozhlížel se po celém širém kraji.

Byl tři metry vysoký. Na dlouhém krku seděla dosti veliká hlava s dlouhým, mírně ze stran stlačeným zobákem, při kořenu přímým, ale na přední části hákovitě zahnutým. Nohy byly vysoké, daleko nad patu neopeřené, s dlouhým běhákem a krátkými prsty, na nichž byly ostré, zahnuté drápy. Tělo ptáka bylo silné, zavalité, ale křídla směšně malá, zakrnělá. Na temeni hlavy měl nízkou chocholku ze stříbřitě bílých per. Byl to dravec z příbuzenstva dnešních jeřábů. Před ním žádný plaz a žádný menší savec nebyli si jisti životem.

Phororhacos pomalu stáčel hlavu do všech stran a ostrým zrakem prohlížel kraj.

Náhle upřel zraky k nedalekému skalisku. V očích mu zasvitlo a vzrušením několikrát zaklapal hrozným zobákem. Uviděl tam *Theosodonty* obkličované rodinou vačnatých šelem. Viděl, že dnes nebude muset dlouho hledat, na čem by mohl ukojit svou každodenní ranní chuť k jídlu.

Rychle seskočil z balvanu. Malá křidélka přitom směšně roztáhl, jako by chtěl zmírnit dopad těžkého těla k zemi. A pak spěchal k nedalekému skalisku.

Dospěl k němu právě ve chvíli, když obě staré šelmy chtěly zaútočit, každá z jiné strany, na *theosodontí* samici a její mládě. Samice byla již velmi poděšená, neboť nevěděla, proti které šelmě by se měla postavit, z které strany by měla odrazit útok.

A tu k svému velikému překvapení uviděla, že jedna ze šelem, připravená už ke skoku, se náhle obrátila a dlouhými skoky prchala do dáli.

Stejně překvapena byla i druhá šelma. Čekala, že přispěje svému druhu na pomoc, jakmile zaútočí, a místo smrtonosného skoku vidí, jak její druh prchá a mizí ve vysoké trávě a v nízkých křovinách. Dívá se nechápavě na *Theosodonty*, zda snad oni nejsou příčinou nevysvětlitelného útěku jejího druha. Ale nevidí na nich nic podezřelého, jen strach jim stále hledí z očí. Najednou však šelma

pozoruje, že i *Theosodon* se dává na útěk, stále se ohlížeje, zda mládě ho následuje. V tom okamžiku zbylá šelma poznala, že nebezpečí je asi za jejími zády. Rychle se otočila a úlekem celá ztrnula. Rychlými kroky se k ní blížil obrovský *Phororhacos*, zuřivě klapaje mohutným hákovitým zobákem. Ještě několik kroků a už by se byla šelma octla v jeho ostrých drápech, už by úpěla pod prudkými ranami jeho strašlivého zobáku.

Bleskurychle se dala na útěk. Nic jí nevadilo, že je mámou čtyř mladých, které zde zanechává bez rady a bez pomoci. Snaha po vlastní bezpečnosti byla u ní silnější než mateřský pud. Opeřený obr se chtěl za ní pustit. Vtom však uviděl, že vysokou trávou prchají za

bezcitnou mámou její čtyři mláďata. Vrhl se k nim. Jednomu z nich silným klovnutím rozbil hlavu, druhého uchvátil drápatou nohou. Dvě zbylá mláďata se vrhla nazpět ke skalisku a brzy zmizela v děrách mezi kameny.
Phororhacos je už nehledal. Nedbal o ně, jeho úlovek mu zcela stačil k nasycení.

.

ZRÁDNÁ STEZKA

Z vysokých hor, jejichž úbočí byla porostlá listnatými pralesy a koberci kvetoucích azalek a pěnišníků, spěchala do rozlehlé kotlinovité nížiny malá bystřina.

Čistá a chladná voda v tisících vlnkách přeskakovala z kamene na kámen a tiché bublání se neslo celým okolím bystřiny. Na četných místech, kde koryto bystřiny prudce spadalo po skalním svahu, řinula se voda dolů v miniaturních vodopádcích. Jejich bělavé oblouky se ztrácely v chuchvalcích jiskřící pěny, rozlévající se po tmavých balvanech a skaliskách, kde oblouk vodopádku dopadal přímo na balvany nebo na skaliska, rozbíjel se jeho konec v tisíce drobounkých kapiček, které v září žhoucího slunce se proměňovaly v zářící drahokamy, rozletující se na všechny strany. V těchto místech padající vody a vodního prachu s duhovou světelnou tříští se tiché bublání bystřiny změnilo v hučivý šumot, který se nesl pralesem jako hrdý zpěv síly a odhodlání.

Když seběhla bystřina ze svahů hor k jejich úpatí, rozběhla se vesele do široké roviny, nad níž se chvěl vzduch, rozpálený ohnivými střelami rozžhaveného slunečního kotouče. I zde se rozkládaly rozlehlé pralesy střídající se s velikými lučinami, z jejichž

zeleně vyskakovaly plaménky květů hořících v žáru slunce těmi nejpestřejšími barvami. Nad nízkými mečovitými listy trav a nad barevnými skvrnami květů se tmavěly jako veliké kopky vysoké křoviny. Mnohé z nich vyrazily vysoko do výše svými silnými pruty, jež nesly ve skvělých svazcích chuchvalce zelených listů a vytvářely široké zelené třásně honosně vlající, kdykoliv se o ně opřel vítr.

V rovině změnila bystřina svůj vzhled. Už to nebyl prudký a divoký proud, ženoucí se dravě přes všechny překážky z horských svahů dolů. Teď to byl klidný potok, který jako stříbrná stužka se vinul pralesem i lučinami, až se nakonec vlil do rozlehlého jezera.

A toto jezero nebylo zde jediné. Celá rozlehlá kotlina pod hor–skými svahy byla poseta jezírky, tůněmi a bažinami a byla propletena kopyty potoků, stékajících sem z hor.

Byl to nádherný a velebný obraz, když se zapadající slunce loučilo s tímto krajem mladší doby třetihorního světa. Jakmile stanulo nad vrcholky hor, vylily se z něho poslední proudy zlatavé záře a pozlatily nejen skalní štíty, ale i nedohledné moře zelených pralesů a květnatých lučin. Hladiny jezer, močálů i temných tůní se rozhořely nesčíslnými zlatými i stříbrnými odlesky, které drobounké vlnky chtivě uchvacovaly do svých náručí a v houpavém kolébání je unášely k zelené džungli sítin a rákosí, která je hladově pohlcovala. A když slunce jako znavený poutník kleslo za kamenná temena hor, tu i obloha zahořela zlatem a nevylíčitelná nádhera žlutých barev sálala do nesmírné výše,

Do této zlaté záplavy nebes vyšlehl pojednou rudý plamen, za ním druhý, třetí a mnoho dalších a neustále vyšlehovaly z obrovské výhně jakési nesmírné propasti. Zdálo se, jako by obloha vzplanula obrovským požárem, neuhasitelným, ale úžasně krásným. I tento požár oblohy se odrážel rudými odlesky od hladin jezer, bažin a močálů, a to tak dlouho, dokud tma zvolna, ale nezadržitelně a ze všech stran se valící, jej neudusila. Tehdy ztemněly vody a s nimi i hluboké pralesy a květnaté lučiny s křovinami. Noc zahalila kraj do svých temných závojů, zaplnila tmou každý kout a víčka živých tvorů zatížila spánkem.

Noc těžce padla na kraj, tak těžce, jak chmurná clona věků, jíž nelze pohnout. Hrobové ticho naplnilo kraj, hluboké a tíživé,

neporušené ani jediným šelestem listí a trav, ani jediným zabzučením hmyzu, ani jediným zašploucháním ryby vymrštivší se nad hladinu, ani jediným zašuměním ptačích křídel, ani jediným zvukem savce odpočívajícího v hlubinách lesních samot. A tak černá tma a nevýslovné ticho vládly za takových nocí celému kraji.

Ale byly i doby, kdy za nocí stříbrný kotouč měsíce vystoupil nad lesy a jeho bílé světlo se rozlilo po zelených kobercích lučin a křovisek, kde vytvářelo podivuhodnou směsici světla a stínu. Stříbrný déšť měsíčního světla se řinul i na koruny staletých buků, habrů a dubů, ořešáků, vavřínů i úzkolistých myrik, cypřišů, smrků, jedlí i obrovských sekvojí, a také i na honosné koruny palem, které se však za nocí, ač ještě teplých, ale proti dřívějšku již chladnějších, už zimomřivě chvěly a nedočkavě očekávaly příchod dne a slunce.

V magickém osvětlení měsíce se hladiny jezer, močálů a tůní proměnily v obrovská stříbrná zrcadla a řeky i potoky v proudy roztaveného stříbra. Měsíční paprsky zalily i bujné rostlinstvo bažin a močálů, neúprosně vnikaly do bujných porostů rákosu sítin a vysokých přesliček, prorážely houštiny ostřic a puškvorců, a kam dopadly, tam prach černé tmy zazářil bílým jasem.

Ale byly i doby, kdy ticho tmavých nebo měsíčních nocí bylo přerušeno duněním a rachotem, které se nesly děsivě daleko široko celým krajem. Bylo to tehdy, kdy se otvíraly staré pukliny Země a kdy z nich s chuchvalci dýmu a kouře vytékala láva. Vršila se v kopce a strmé homole, které po ztuhnutí vyčnívaly uprostřed rozsáhlých rovin jako tmavé vysoké kupy čediče a znělce. Z míst, kde z přetopeného podzemního kotle ošklivými jícny se hrnula ven žhavá láva, vše živé se hnalo pryč v divokém úprku a zděšení, daleko pryč od místa žhavé zkázy, opouštělo své brlohy a doupata, aby se už do nich nikdy nevrátilo.

Dunění a rachot, které provázely výtok žhoucí lávy a odrážely se tisícerými ozvěnami a odrazy v skalních štítech hor, probouzely i daleko odtud ze spánku zvěř. Vymršťovaly ji na nohy a s děsem v očích ji hnaly v bezhlavý útěk nebo ji zatlačovaly do nejtemnějších a nejvzdálenějších koutů skalních doupat, kam už nemohl zalétnout ani nejmenší záblesk rudé záře, která jako obrovská pochodeň plála ze sopečného kráteru a jako gigantický reflektor prorážela noční tmu.

Jak náhle se tyto staré pukliny Země otvíraly, tak rychle se zacelovaly. Žhavá láva tuhla a ucpávala hluboké jícny. Spálené porosty kolem lávových homolí a kup se znovu zazelenaly, jakmile na ně dopadly vody vydatných dešťů. A tyto deště spláchly v moře zapomenutí i hrůzu a děs, které doprovázely tyto výlevy žhavých láv. Vše živé žilo zase tak jak předtím, neznajíc zašlých hrůz a bez starostí před hrůzami, které se mohly znovu opakovat.

Z hustého porostu oleandrů, jež vyrůstaly na samém úpatí hor, lomozně vyšel *Amphicyon*.

Byla to mohutná, jako dnešní vlk veliká šelma, zpola pes, zpola

medvěd, pokrytá hrubou srstí hnědavého zabarvení se světlejší náprsenkou pod hrdlem. Dlouhý a tlustý ocas táhla za sebou a mohutné tělo spočívalo na silných nohách, které nevynikaly ladností rychlých běžců; spíše byly těžkopádné, nemotorné.Byl to jeden ze starobylých typů šelem, v němž byly spojeny a pomíchány znaky šelem psovitých i medvědovitých.

Opustiv oleandrové houští, ubíral se *Amphicyon* k malé bystřině, tekoucí v hlubokém korytě plném balvanů odkudsi vysoko z hor.

Na jednom místě, kde potok vytvářel hlubokou tůň, vyhříval se na plochém kamenu dnes už vymřelý druh želvy rodu *Tryonix*. Ačkoliv se želva oddávala slunění, přec jen neustále dávala pozor, aby v případě potřeby mohla ihned sklouznout do vody. Věděla, že se zde potuluje dravý *Amphicyon*, který už mnoho jejích neopatrných družek sprovodil ze světa.

Amphicyon se zde usadil teprve nedávno. Opodál tůňky, kde na sušší půdě kolem skály vyrůstalo několik borovic, našel *Amphicyon* malou skalní sluj. Prohlédl si ji, a když se mu zalíbila, stala se mu doupětem, z něhož vycházel na lup.

Brzy poznal výhodu doupěte. K nedaleké tůňce přicházelo mnoho zvířat se napájet. Měl proto výběr v kořisti, kterou nemusel pracně shánět. Přicházeli sem uhasit žízeň ohromní *Mastodonti*, obrovští vymřelí sloni se čtyřmi kly, ohromná *Dinotheria*, rovněž chobotnatci slonovitého vzhledu, ale s krátkými, tesákovitými kly, které vyčnívaly z prodloužené a dolů ohnuté čelisti. Na takové obry si ovšem *Amphicyon* netroufal. Také veliké pranosorožce nechával na pokoji. Zato však už nesčíslněkrát přepadl *Hyotheria* a *Choerotheria*, menší pravepře, kteří se potulovali v četných stádech pralesem, vyhledávajíce jeho bažinaté a vlhké oblasti. Nejednou i vzácný a plachý pratapír se stal jeho kořistí.

Zprvu žil sám. Ale jednoho dne si přivedl družku. Byla stejná jako on, jen trochu útlejší. A od té doby lovili společně.

Ale jejich loviště se pomalu stávalo horší a horší. Zvěř se vyhýbala kraji, kde měli své doupě, a i žízeň chodila uhasit jinam. Stále nesnadněji se zmocňovali kořisti, za níž se ještě museli daleko vypravovat. Nebyli zdatnými lovci. Chyběly jim mnohé vlastnosti, které jiné šelmy činily obávanými nepřáteli. Byli těžkopádní,

nedovedli mohutným skokem přepadnout vyhlédnutou kořist, ba nedovedli ji ani vytrvalým a rychlým během pronásledovat.

Proto v nepříznivých dobách, kdy nemohli ulovit jinou kořist, museli se spokojit i s nalezenou mršinou, nebo museli zahánět hlad i sbíráním různých lesních plodů.

Již po několik dní vycházel na lov jen jeden z *Amphicyonů*. Zato tím horlivěji se věnoval lovu.

Když viděl, že kolem tůně není nic, na co by mohl zaútočit nebo co lstivě přepadnout, ubíral se dál.

Ploužil se pomalu a opatrně kolem úpatí hor a bedlivě prohlížel každé křovisko i každou houštinu. Ale nikde nic nemohl objevit.

Mrzut neúspěchem a štván hladem, stanul pojednou na břehu prudké bystřiny, jež se hnala hlubokým údolím z hor do nížiny. Chvíli stál nerozhodně a pak se vydal proti jejímu toku do hlubokého údolí.

Šel opatrně po břehu a dával bedlivě pozor, aby se nezřítil do prudce tekoucí vody. Šuměla a hučela mezi obrovskými balvany, které v dobách povodní splavovala z úbočí hor dolů k jejich úpatí.

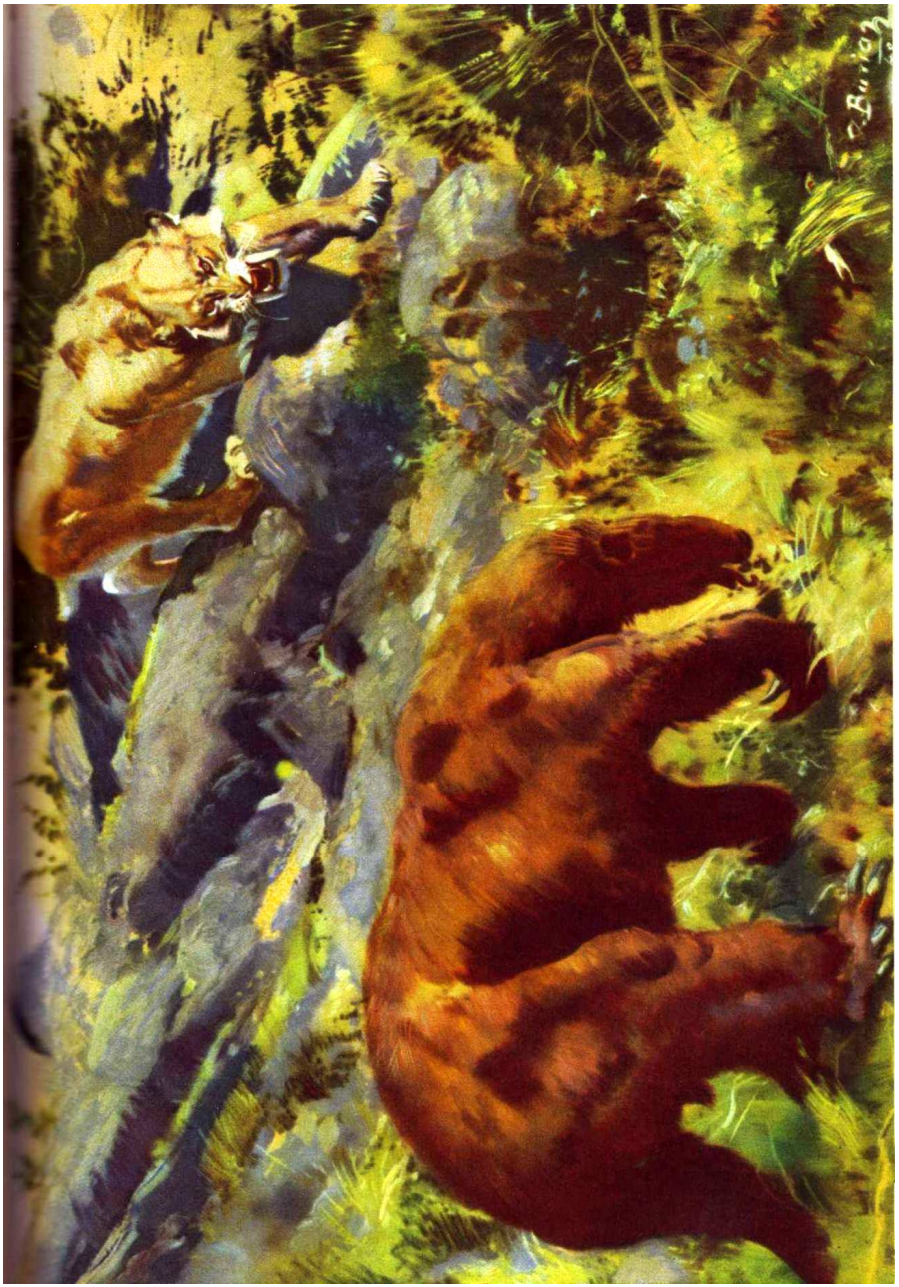
A jak tak pozorně kráčel, tu najednou uviděl před sebou rozbitou mrtvolu obrovského, skoro metr dlouhého mloka vymřelého rodu *Andrias*. Jeho tělo se zachytlo o kmen vyvráceného stromu, ležícího napříč přes koryto bystřiny. Bylo plné ran, které utrpělo, když prudce tekoucí voda je strhávala z horských výšin dolů. Neboť tito obrovští mloci žili jen v chladných vodách vysoko v horách, v hlubokých a tichých tůních, ale i v horských pramenech, kde skryti pod balvany nebo pod podemletými břehy číhali na červy, ryby a žáby. Když pak některý z těchto velemloků zahynul, uchvátil ho vodní proud a unášel s sebou. Bezmocné tělo naráželo na balvany, obeplouvalo je nebo bylo přes ně smýkáno. Bylo strhováno vodopády, zmítáno ve vírech a každý z prudkých úderů se nesmazatelnými ranami vryl v mrtvé tělo.

Nad jedním takovým mrtvým, ranami pokrytým tělem velemloka stál dravý *Amphicyon*. Nikdy ho ještě neviděl. Stál proto nad ním v údivu – skoro v témž údivu, jak o mnoho milionů let později nad zkamenělou kostrou jeho příbuzného jakýsi starý učenec, který v něm viděl kostru dítěte zahynulého při potopě světa, a kterou označil jménem „homo diluvii testis“, tj.„člověk, svědek potopy“!

Ale údiv *Amphicyona* netrval dlouho.

Seskočil s břehu na kmen a opatrně se po něm plížil až k mrtvému tělu velemloka. Když se k němu konečně dostal, znovu si je důkladně prohlížel. Pak sklonil hlavu a opatrně se do něho zakousl.

Sotvaže však do něho zabořil zuby, ihned prudce trhl a několikrát se dlouze olízl. Náhle pohodil hlavou a pomalu se zase ploužil po kmenu nazpět na břeh. Studené maso obrovského obojživelníka mu nepřišlo k chuti, ba zdálo se, že mu bylo odporné.

Jako rachot hromu ozvalo se znenadání strašlivé zařvání *Smilodonta* nad pasoucím *Nothrotheriem*. (K povídce „Kamenný hrob“)

Když se *Amphicyon* dostal opět na břeh, nevěděl, kam by se měl obrátit. Má se dát dále nahoru proti toku bystřiny, nebo se má vrátit nazpět a raději zkusit zalovit kolem tůní a jezer rozsáhlé kotliny? Bylo mu jedno, kam se pustí, jen něco ulovit potřeboval.

A ulovit něco musel hodně brzy. Nejen pro sebe, ale i pro tři hladové krky, které už jistě nedočkavě čekají na jeho návrat.

Bylo to před několika týdny, kdy ho jednou zvečera nepustila samice do jejich doupěte v malé skalní dutině. Ležela tenkrát blízko vchodu a s temným výstražným zavrčením cenila své ostré zuby proti svému druhovi. Zmateně se na ni díval, neboť si nedovedl vysvětlit její podivné chování. Tolik však věděl, že její varování je opravdové a nesmlouvavé. Couvl a bloudil chvíli bez cíle kolem doupěte. Pak se ho znovu zmocnila touha po teplém a klidném pelechu. Opatrně se blížil k úzkému vchodu skalní dutiny, ale když už byl u něho, přepadla ho pojednou nerozhodnost jako těžký balvan. Posadil se na zadek a dlouhým upřeným pohledem se zahleděl do temnoty otvoru, z něhož výstražně svítily kotouče hlídajících očí samice. Dlouho tak seděl.

Když chlad přicházející noci mu vnikal čím dál tím více do kožichu, tu znovu se chtěl pokusit vniknout do teplého pelechu. Ale

stačilo, aby se pozvedl a učinil jediný krok dopředu. V tom okamžiku se podrážděná samice octla u samého vchodu díry a výhružně rozšklebenou tlamou zarazila jeho další kroky. Tehdy poznal, že se dnes do pelechu nedostane. Schlíple odešel k nejbližšímu křovisku, stočil se v klubko a po chvíli tvrdě usnul.

Když ho ranní svit probudil, marně lákal samici k lovu. Na všechny jeho výzvy odpovídala tichým, ale nelaskavým vrčením, které znamenalo, aby jí dal pokoj a aby se nesnažil vniknout dovnitř. A tak po dlouhé době lovil zase samec sám. Když se mu podařilo ulovit kdesi na okraji bažiny malého pravepře, tu ho zhltl jen část a zbytek přinesl samici. Dovnitř doupěte se však neodvážil vstoupit. Pohodil zbytek pravepře blízko vchodu a odběhl. Když se vrátil, nebylo po mase ani stopy. Tak tomu bylo s menšími obměnami po několik dnů.

Ale pak se dočkal překvapení.

Když jednou zase přinášel samici podíl ze svého lovu, uviděl, že leží před doupětem. Zprvu se zastavil, ale když viděl, že se samice netváří nepřátelsky, ba že si spokojeně povrčuje, dodal si odvahy. Pomalounku se k ní blížil, jsa hotov kdykoliv ustoupit, kdyby toho bylo třeba

Samice byla tentokrát klidná a nechala ho přijít až k sobě. Jakmile před ni pustil z tlamy zbytek ulovené kořisti, hladově se vrhla na maso a hltavě žrala. Samec si lehl vedle ní a nespouštěl z ní oči.

Když se samice nasytila, zvedla se a zamířila k doupěti. Před vchodem se zastavila a obrátila hlavu nazpět. Když viděla, že ji samec nenásleduje, povzbudivě zakňučela. Samec rychle vyskočil na nohy, učinil několik dlouhých skoků a stál jí po boku. Nedůvěřivě se na ni podíval, ale když v jejích očích nemohl vyčíst žádné nepřátelství a žádnou výstrahu, nemeškal a vklouzl za ní do doupěte. Zprvu ho tma oslepila. Jeho oči se však brzy přizpůsobily temnotě a tehdy také uzřel v koutě skalní dutiny v hromadě suché trávy tři malé, chlupaté koule, pištící a nemotorně se pohybující. Chvíli se na ně překvapeně díval a najednou sklonil hlavu, aby je očichal. Ale prudce trhl hlavou nazpět, když se vedle něho ozvalo výstražné zavrčení samice.

Než se nadál, odstrčila ho, svinula se do klubka a ulehla k mláďatům. Ta se k ní přitiskla a droboučkými tlamičkami se přisála k jejím mléčným žlázám. Sála sladký mateřský nektar s takovou chutí, že se jejich maličká bříška za chvíli podobala nafouknutým míčkům.

Tehdy samec vyrazil z doupěte jako vystřelený šíp, a když se octl v slunečním jasu, radostně se rozštěkal. Hluboký a drsný štěkot se nesl daleko do okolí, chvěl se nad květnatými lučinami i nad širými porosty bažin a močálů, přelétl nad svítícími se hladinami vod, odrazil se od skalních štítů, až konečně dozněl kdesi daleko v tichých samotách nekonečných pralesů.

Od tohoto okamžiku se *Amphicyon* s dvojnásobným úsilím staral o svou rodinu. Zase lovil většinou sám, neboť samice se nechtěla příliš vzdalovat od svých malých a bezmocných mláďat. Proto i dnes se snažil, aby co nejdříve něco ulovil a kořist mohl přinést svým mladým, neboť se měli čile k světu a byli stále při chuti.

V tento čas se mu však nelovilo snadno. I když objevil kořist, musel se k ní opatrně plížit. Musel využít všech úskoků, aby se k ní přiblížil natolik, aby stačil jediný nebo jen několik málo skoků k přepadu a stržení oběti k zemi. Nyní nestačilo číhat někde v záloze a čekat, až mu samice nadežene kořist, nyní také nemohl nadběhnout oběti, kterou štvala samice. Musel probíhat čím dál větší prostory svého loviště, musel se prodírat houštinami, vysokými travinami i spletí vichřicemi vyvrácených stromů, než mohl objevit a ulovit

nějakou kořist, kterou by mohl nasytit sebe, samici i mláďata. I když to bylo stále těžší, ulovit něco musel, buď zde, nebo jinde.

Proto také nevěděl, když stál nad rozbitou mrtvolou velemloka, kam by měl zamířit, zda podél bystřiny vzhůru do hor, nebo dolů do zelené nížiny s jezery a bažinami. Když však viděl, že se údolí bystřiny stává směrem vzhůru stále užší a příkřejší, otočil se a zamířil k nížině.

Opatrně kráčel po břehu bystřiny. Obcházel balvany, které se mu stavěly v cestu, nebo je nemotorně přelézal, když jinak nemohl. Když sešel se svahu dolů, ploužil se houštinou vrb do nitra zelené nížiny. Najednou se zastavil, zvedl uši a napjatě poslouchal. Odkudsi zaznívalo k němu praskání lámaných větví a šumivé drcení křovisek.

Amphicyon se přikrčil za hustý keř a ani se nehnul. Když zjistil směr, odkud praskot a šumot přicházejí, pomalu a opatrně se tam počal plížit. Netrvalo dlouho a uviděl, jak se houštinou prodírá malé stádo obrovských *Mastodontů* jdoucích k svému nedalekému napajedlu a koupališti.

Před hladovým *Amphicyonem* defilovaly zde hromady masa. Pohled na ně ho dráždil, vzbuzoval v něm chuť jeden kus ukořistit, ale zkušenost radila vystříhat se útoku. A rozvaha přemohla chuť. *Amphicyon* počkal, až Mastodonti přešli, a pak teprve pokračoval v cestě.

Míjel houštiny, přecházel květnaté lučiny, vyhnul se párku obrovských *Dinotherií*, procházel stinnými pralesy, až pojednou stál, kryt kmenem staletého dubu, na pokraji veliké bažiny lemované širokým pruhem vysokého porostu skřípin a sítin, puškvorce i rákosu. A tu viděl, jak v houštině bujného bažinného rostlinstva se pase pratapír *Palaeotapirus*. Byl to mladý, ještě nevyrostlý jedinec, vhodná kořist pro lovící šelmu.

Ale ani na pratapíra *Amphicyon* nezaútočil. Jen se na něho dlouho díval, čekaje, zda pratapír neopustí bažinu a nevejde do lesa. Ale ten se klidně pásl a spíše se vzdaloval od břehu bažiny. *Amphicyon* mrskal vzrušeně dlouhým ocasem, když viděl, že mu kořist uniká. Za ní nemohl, neboť byl příliš těžký a nemotorný, než aby se mohl pokusit zdolat pratapíra na nebezpečné a houpající se půdě břehu bažiny. A tehdy, snad z poznání, nemožnosti útoku,

vydralo se mu z hrdla tiché zaskučení. To však stačilo, aby byl pratapír upozorněn na přítomnost šelmy. Zvedl hlavu, stočil ji do směru, odkud zaznělo zaskučení, a když jeho zrak padl na číhající šelmu, mrskl sebou a zmizel v zelené džungli bažiny.

Sotva pratapír zmizel, dal se do nemotorného běhu i zklamaný *Amphicyon*. Běžel vytrvale kolem bažiny, nikam se neohlížeje, jen stále vpřed a vpřed.

Když se konečně zastavil, boky se mu v pravidelném rytmu zvedaly a klesaly a z otevřené tlamy hluboko dolů visel dlouhý, rudý jazyk.

Ale dlouho neodpočíval.

Zděšený a bolestný kvikot, který se náhle ozval v blízké houštině, rázem zahnal únavu a *Amphicyon* se okamžitě vrhl do houštiny. Prodral se spletí šlahounů a větví, a když dorazil na malou světlinu, prudce se zastavil.

Viděl, jak nad uloveným pravepříkem *Hyotheriem* s rozšklebenou tlamou stojí *Simocyon,* podobný šakalu, ale mnohem větší. Hluk, s jakým se *Amphicyon* prodíral houštinou, upozornil *Simocyona* na cosi nekalého. Proto se připravil, že bude nebezpečí čelit, že bude o kořist i nelítostně bojovat, bude-li toho zapotřebí. Proto přivítal *Amphicyona* s rozšklebenou tlamou a s divokým vrčením.

Ale ten neměl žádnou chuť k boji. Věděl, že by proti *Simocyonu* mnoho nesvedl, neboť byl stejně silný a k tomu ještě mrštný jako pravá šelma. I on sice naježil srst, vycenil zuby a hrozivě vrčel, ale pomalu ustupoval zpět do houštiny, až v ní nakonec zmizel.

A zatímco *Simocyon* sytil své hladové tělo, *Amphicyon* šel zkoušet štěstí v lovu jinam. Opatrně se ploužil po okraji lučiny, hledě se skrýt ve stínu bukového lesa, který ji vroubil. Pozorně si všímal všeho kolem sebe, ale mimo starého bezrohého pranosorožce *Aceratheria* nic neobjevil. Tomu se však zdaleka vyhnul, neboť staří pranosorožci byli nebezpeční.

Slunce zatím pálilo a celý kraj sálal horkem jako rozžhavená výheň. Amphicyon najednou pocítil krutou žízeň.

Stočil se proto k malé říčce, která protékala kraj, v němž právě byl. Když stanul na břehu, počal hltavě chlemtat vodu. Ani si

nepovšiml, že svým náhlým příchodem poplašil veliké hejno drobounkých rybek *Prolebiasů*, které z vyhřáté pobřežní vody prchaly rychle do hlubiny.

Když uhasil žízeň, dal se po břehu říčky. A jak běžel, jeho stín, běžící mu v patách po hladině vody, plašil hejna *Thaumaturů*, lososovitých ryb velikosti pstruhů. Poplašil číhajícího pralipana *Protothymalluse*, zahnal do hlubin líny, plotice i oukleje. I veliká štika se poděsila a zmizela v hlubině.

Pojednou se *Amphicyon* zastavil a upřeně se zahleděl na protější břeh říčky. Mezi stromy lesa šlo pomalým krokem podivuhodné *Macrotherium*.

Bylo to vskutku velmi zvláštní zvíře. Byl to kopytník se zakrnělým zadkem a zadními končetinami. Prsty jeho končetin neměly kopýtka jako ostatní kopytníci, nýbrž podivuhodné a silné drápy hluboce rozpoltěné, jež nebyly ničím jiným než přeměněným posledním článkem prstů.

Macrotherium kráčelo pomalu mezi stromy a s chutí hladového uškubávalo šťavnaté listy bujného rostlinstva. Někdy rozrývalo

drápatou nohou půdu a nepřestalo, dokud se nedostalo k hlízám nebo sladkým kořenům, jež také rádo požíralo.

Amphicyon hleděl lačně na veliké, ale bezbranné zvíře. Jen zřídka se s ním setkával na svých toulkách, neboť bylo velmi vzácné. Ale kdykoliv se s ním setkal, vždy je snadno přemohl a na čas měl po hladu a po bídě.

Dnes se mu však lov nedařil.

Byla to již druhá veliká kořist, kterou mohl snadno přemoci, ale vždy se mu postavila v cestu nějaká překážka: u pratapíra to byla měkká, nebezpečná půda bezedného bahniska, zde říční tok. Ačkoliv říčka nebyla široká, přece jen nemotorná šelma si ji netroufala přeskočit. Pobíhala zmateně z místa na místo, mnohokrát se chystala ke skoku, ale nakonec vždy couvla plna obavy, aby neskončila v proudu říčky.

Pojednou se *Amphicyon* divoce rozštěkal.

Zuřivý štěkot Amphicyona upoutal pozornost *Macrotheria*. S děsem v očích pohlíželo chvíli na lačnou šelmu. Jakmile se však probralo z prvního úleku, rozběhlo se směšným poklusem dovnitř pralesa, v němž se po chvíli úplně ztratilo.

A zatímco na břehu říčky *Amphicyon* zlostným štěkotem naříkal nad ztracenou kořistí, na dně hluboké vody požíral rak *Palaemon*, jehož dnešní příbuzní zaměnili sladké vody potoků, řek a jezer za slané vody moří, zbytek žáby. Tak byl zabrán do hodování, že si nevšiml, že k němu míří dravá skelnošupinatá ryba *Amia*. Její tmavozelené tělo se mihlo najednou vodou a než se ubohý rak nadál, už zmizel v zubaté tlamě ryby. A znovu se mihla a prchala do hlubiny, když dozněl naříkavý štěkot *Amphicyona* a když s jeho odchodem se na hladině říčky pohnul i jeho stín.

Ještě chvíli klusal *Amphicyon* podél říčky. Pak najednou opustil její břeh a zamířil květnatou lučinou k nedalekému jezeru. Jeho hladina se v oslňující sluneční záři leskla jako povrch roztaveného stříbra. Břehy jezera byly vroubeny jasnou zelení bujného bažinného rostlinstva a rozlehlými křovisky, za nimiž strměly veliké lesy. Po kmenech stoletých stromů šplhaly nesčetné liány. Zachycovaly se každého suku, každé větve, jen aby se co nejdříve dostaly vysoko do korun, do nedohledného moře světla a do deště slunečních paprsků.

V místech, kde pralesy sahaly až k samému břehu jezera, odrážela se celá jejich pohádková nádhera v křišťálově čisté vodě, svítila a zářila, pokud se slunce nesklonilo k západu.

Bzukot a cvrkot nesčetného hmyzu provázel každý krok *Amphicyona* květnatou lučinou. Drobné a pestře zbarvené ještěrky, vyhřívající se v žáru slunečních paprsků, prchaly před ním a ukrývaly se v děrách pod kameny. Kobylky uhýbaly mu s cesty dlouhými skoky a nesčetná sarančata unikala před ním vrzavým letem. Kam dopadly jeho silné nohy, tam všude polehly mečovité listy trav a lodyhy bylin, s jejichž květů padaly k zemi zelené a hnědé ploštice a odlétali bručiví čmeláci, štíhlé vosy, pylem poprášené včely i pestré mouchy, ba někdy i velicí a nádherně zbarvení motýli.

Amphicyon dospěl k jezeru.

Kráčel po jeho břehu, až se octl na písčitém nánosu u ústí jednoho z potoků, jichž sem stékal z hor větší počet.

Na písčině se vyhřívalo několik prakrokodýlů *Diplocynodontů*. Leželi přitisknuti k teplému písku a hřáli svá dlouhá těla na výsluní. Od jejich zelenavě hnědých těl s hrubými deskami se odrážely sluneční paprsky jak od hrubé kůry kmenů starých stromů, pokrytých mechem a lišejníky. Zatímco kolem nich vřel život, oni upadli v dřímotu.

Pojednou jeden z prakrokodýlů otevřel oči a zahleděl se na vodu. Chvíli se upřeně díval na jakýsi tmavý předmět, který přinesl proud potoka a který se nyní zvolna houpal na hladině jezera. Když poznal, že je to mršina velemloka *Andriase*, kterou voda potoka snesla z hor až do jezera, kde mohla být pohřbena v naplaveninách bahnitého dna, vrhl se prudce do vody, aby si na mršině pochutnal.

Tučné sousto přilákalo i ostatní prakrokodýly. I ti se vrhli rychle do vody a zamířili k mršině. Strhl se boj, při němž se klidná hladina jezera divoce rozvířila. Voda vysoko stříkala a zpěnila se jako ve varu. Hejno kachen už vymřelého druhu se rychle zvedlo a prudkým letem odlétalo do klidnějšího zákoutí jezera. Také několik krásných labutí, taktéž vymřelého druhu, se znepokojilo hlučným bojem prakrokodýlů. Natáhly krky, zasyčely, ale potom klidně pluly dále. Zamířily k břehu, ale brzy změnily směr, když uviděly, že se tam napájí dvourohý pranosorožec *Diceratherium* a že se opodál v

houštině plouží dravý *Amphicyon*. Pluly nyní doprostřed jezera stále dál a dále. Ztrácely se čím dál tím více, až je nakonec nebylo možno rozpoznat od bělostných květů leknínů.

Amphicyon se zatím pořád ještě prodíral houštinou. Byl stále hladový a stále bez možnosti vrátit se do doupěte nasycen a s kusem masa i pro své mladé.

A jak se tak prodíral houštím, octl se náhle na jakési stezce.

Zastavil se, sklonil hlavu k zemi a pečlivě očichával stopy, vytisklé v měkké půdě. Pak zase vztyčil hlavu a pozorně větřil.

Stál chvíli nepohnutě a pak pomalu a opatrně se plížil stezkou směrem k jezeru. Pomalu se připlížil až na okraj houštiny.

Tam se zastavil, přikrčil se k zemi a dlouze se zahleděl na nedaleký břeh jezera. V očích mu zasvitlo.

Na břehu jezera hasila žízeň dvě malá stádečka muntžaků, něžných zvířat, jedněch z prvních jelenovitých, která se objevila na naší Zemi. Na jedné straně se napájelo několik *Palaeomeryxů* velikosti dnešního daňka, na druhé straně několik *Dicrocerů* velikosti dnešního srnce. Hlavy *Palaeomeryxů* byly bez parůžků, zato hlavy *Dicrocerů*, ale jen samců, byly už ozdobeny jednoduchými parůžky, které však nebyly shazovány, nýbrž okrašlovaly hlavu zvířete po celý život. Z tlamiček jim vyčnívaly dlouhé šavlovité špičáky, zcela podobné těm, jakými se honosí dnešní kabar pižmový.

Pohled na napájející se stádečka *Palaeomeryxů* a *Dicrocerů* *Amphicyona* vzrušil. Jeho zkušenost však byla silnější než právě probuzená chuť po okamžitém útoku.

Byl dosti zkušený, aby věděl, že nemůže na ně znenadání vyrazit, protože je k přepadům rychlých zvířat příliš pomalý a nemotorný. Ze zkušenosti také věděl, že ustoupí-li ze stezky a skryje-li se v houští, půjdou nic netušící muntžakové po uhašení žízně stezkou nazpět do samot pralesa. Jen v takovém případě mohl by mít úspěch v lovu.

Vrátil se proto po stezce kousek nazpět. Jakmile objevil husté křovisko, skryl se za ně a trpělivě čekal.

Když muntžaci uhasili žízeň, zůstali ještě u břehu. Někteří si lehli do stínu prvních keřů houštiny a odpočívali. Jiní zvědavě

prohlíželi bohaté trsy trav a bylin, a když objevili nějaké zvlášť vábně vypadající, neodolali, aby je neokusovali.

Hladina jezera byla tichá a klidná, tak jako celý kraj kolem. Zdálo se, že jen mír a krása zde vládnou.

Ale skutečnost byla jiná.I úskok a záhuba tu bujely, ale nevystavovaly se na odiv, nýbrž jen tajně se plížily stínem a temnotou, vyhýbajíce se světlu a jasu.

Bylo tomu tak v jezeře i na zemi.

Tichá hladina jezera se pojednou rozvířila a vysoko nad ni se vymrštil tučný tloušť, snažící se uniknout dravému kostlínu, skelnošupinaté rybě s protáhlou tlamou plnou ostrých zubů. Prolétl v dlouhém oblouku nad vodou a pak se slabým plesknutím zmizel zase v hlubině. Voda se utišila a nepohnutá vodní pláň svítila v sluneční záři usměvavou pohodou, zatímco kdesi v šeré hlubině dravý kostlín pronásledoval tučného tlouště dále.

Ryba, která se vymrštila nad hladinu, vyrušila i muntžaky z klidného odpočívání.

Bojácní *Dicroceři* se srazili k sobě a jeden po druhém se ubírali k houštině. Za nimi se ubírali i *Palaeomeryx*i.

Když dospěli na okraj houštiny, vůdčí sameček vstoupil na stezku a brzy se ztratil v houštině. Jeho následovali i ostatní.Šli

spokojeně stezkou, kterou si oni i ostatní zvěř časem vyšlapali, když každodenně touž cestou chodili hasit žízeň k oblíbenému napajedlu. Netušili, že stezka dnes není bezpečná, že ji náhodou objevil dravý *Amphicyon* a že už kdesi v úkrytu číhá.

Amphicyon byl ve střehu. Viděl přicházející *Dicrocery* a napjatě je bez ustání pozoroval. Přitiskl se ještě více k zemi a ještě lépe se skryl pod husté větve křoviska. Ani se nepohnul, ač byl pln vzrušení a nedočkavosti.

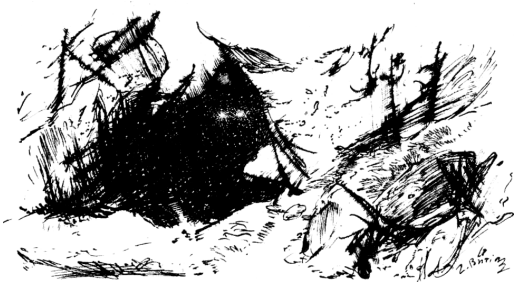
Už přešel kolem číhajícího *Amphicyona* vůdčí sameček a několik jeho druhů. Když však šla kolem jedna samička, rozevřelo se náhle křoví a objevivší se *Amphicyon* srazil ji tlapou k zemi. Než se mohla vzpamatovat, už vnořil do jejího měkkého hrdla svůj mohutný chrup.

Smrtelný chrapot přepadené samičky a náhlé objevení dravého *Amphicyona* poděsily ostatní muntžaky. Ti, kteří byli vpředu, prchali s úzkostí v očích dále po stezce. Ti, kteří byli vzadu, bez rozmyslu uskočili do houštiny, která je milosrdně přijala a ukryla. Na stezce zůstala jen šelma se svou obětí.

Pokud se neutišil v houštině praskot a šum způsobený prchajícími muntžaky, stál *Amphicyon* se zježenou srstí nad ulovenou kořistí. Z hrdla se mu linulo tiché drsné vrčení.

Když zase zavládlo ticho, zatáhla šelma kořist do houštiny a dlouho hodovala. Když se konečně nasytila, rozhrnulo se křoví a *Amphicyon* znovu vstoupil na stezku. V zakrvácené tlamě nesl zbytek těla, který chtěl přinést samici a mláďatům.

Těžce ubíhal stezkou k pralesu. Když ho dostihl, vnořil se do jeho stínu a klusal bez zastávky dál, stále vpřed a blíž k úpatí hor, kde ve skalním doupěti nedočkavě čekali na jeho návrat samice a hladová mláďata.

KAMENNÝ HROB

Kdesi daleko na východním obzoru rodil se nový den.

Moře obláčků zasvítilo zarůžovělou barvou a stále víc a více se rozlévalo nad hlubokými propastmi východu. Zdálo se, jako by se zde rozvíjelo nádherné poupě velikého růžového květu.

V cloně zbarvených obláčků se pojednou objevila úzká štěrbina, táhnoucí se nízko nad obzorem a přerušovaná ve své souvislosti skalnatými štíty vzdálených hor. Z této úzké štěrbiny se jako střely rozletěly na všechny strany sluneční paprsky, dotkly se vrcholů hor, prolétly korunami stromů a vnikly do nízkých křovin a vysokých trsů trav. Vše se zachvělo pod jejich dotykem. Kapky ranní rosy se rozehrály duhovými barvami, zeleň rostlinstva zazářila a šerá zákoutí

se zvolna vynořovala z objetí temných stínů. Hladina široké řeky se leskla rudými a zlatými odlesky, jež vlny chtivě uchvacovaly do svých náručí, unášely je s sebou kamsi daleko do neznámých dálav nebo k ztrnule stojícím palisádám rákosí, v jehož chaotickém bludišti navždy zmizely.

Na travnaté rovině, která se od řeky ke vzdáleným horám stále víc a více měnila v pahorkatinu, zajásaly bílé, žluté i červené květy různých lebed, slézů a nesčetných hvězdnicovitých a brukvovitých, posypaných slunečním prachem, a vydechovaly své jemné vůně do čistého ranního vzduchu, jímž se nesly první radostné cvrkoty a rezavé vrzání procitlého hmyzu.

V té chvíli svítil už východ jasem, sluneční kotouč vyskočil nad obzor a vystupoval pomalu do výše po šedomodré hladině nebeské klenby. Celý kraj se už zcela probudil z nočního spánku a chystal se k životu.

Kdesi daleko odtud, mezi pahorky před úpatím hor, odpočívalo pod vysokým zeleným keřem podivné obrovské zvíře. Bylo ještě v hlubokém spánku a poněvadž mělo hlavu i nohy ukryty pod tělem, podobalo se veliké chlupaté kouli.

Pokud křovisko vrhalo stín na spící zvíře, bylo dobře. Leželo pořád v hlubokém spánku, tiše a nepohnutě, a o jeho životě svědčilo jen klidné oddychování.

Když však slunce vystoupilo výše a vypudilo stín, opřelo se svými paprsky i o spícího chundeláče. Jako ostré šípy pronikly sluneční paprsky hrubou srstí ospalce, rozžhavenými hroty se zabodly do jeho kůže a nelítostně vrtaly v rankách stále hlouběji a hlouběji.

Netrvalo dlouho a ospalec se pohnul. Ale spánek ještě příliš tlačil jeho víčka, než aby mu dovolil otevřít oči. Znovu upadl ve spánek, ale ne už tak tvrdý a hluboký, jakým až dosud spal.

Nový nápor slunečních paprsků dopadl na spáčovo tělo. Bylo jich více a byly žhavější.A znovu se ztratily v jeho hrubé, žlutavé srsti a znovu píchaly a pálily. Ospalý chundeláč se počal vrtět, mrzutě se otřásl a pojednou se z chlupaté koule vynořily nízká úzká hlava a čtyři silné nohy. Několikrát se líně protáhl a pak se s námahou postavil na nohy.

Bylo to *Nothrotherium*, obrovský chudozubý savec, který žil a vymřel ve starších čtvrtohorách. Dlouhý mohutný trup, pokrytý hrubou a dlouhou srstí žlutavé barvy, byl zakončen neobyčejně tlustým ocasem. Zadní nohy byly velmi robustní, přední jen o málo slabší. Hlava byla nízká a úzká a její oči byly smutné, bezvýrazné.

Nothrotherium stálo chvíli bez pohnutí a tupě se rozhlíželo kolem. Pak těžkopádnými a pomalými kroky se dalo na pochod. Nekladlo nohy při své chůzi na zem celými chodidly, nýbrž jen jejich okraji, takže stopy, jež po sobě zanechávalo, podobaly se velikým prohnutým miskám, na nichž nebylo ani nejmenší stopy po velikých, ohnutých drápech, jimiž byly vyzbrojeny některé prsty.

Mohutný chudozubec zamířil k nízkému stromu.

Když k němu dospěl, namáhavě se postavil na zadní nohy a předními se opřel o drsný kmen. Pak se vypjal a počal tlamou rvát listí nejbližší větve. S listy urvával i slabé větvičky a to vše drtil vysokými, čtyřhrannými stoličkami, jedinými zuby, které měl v tlamě.

Ale brzy přestal ničit nízký strom. Snad mu nezachutnalo jeho listí, snad se mu zdály jeho větévky hořké.

Těžce spustil vztyčenou část těla k zemi. Ta zaduněla pod prudkým dopadem a prach se zvířil tam, kam klesly drápaté tlapy.

A pak se znovu vydal na cestu.

Pomalu kráčel k nízkým pahorkům, kamenným památkám staré sopečné činnosti. I zde se kdysi dávno otvíraly sopečné jícny, z nichž se hrnuly proudy žhavé lávy, ty se kupily a později ztuhly v široké homole a kopce tmavých čedičů, které zde nyní náhle vyrůstaly z rozsáhlé roviny a splývaly s předhořím modravých horských hřbetů.

Než došlo *Nothrotherium* k nejbližšímu kopci, zastavilo se u bujného porostu hvězdnicovitých gutierrezií a merlíkovitých lebed. Vrhlo se na ně s hladovou lačností. Rvalo a požíralo je i s kořeny nedbajíc, že písečná zrnéčka, uvázlá na kořínčích, mu vrzavě skřípají mezi zuby.

Když zpustošilo tento porost, zahnalo už první hlad. Ale i když odcházelo s plným břichem, přece jen chvílemi urvalo obludnou tlamou sléz nebo nějakou bylinu, které vypadaly příliš vábně, než aby se mohly jen tak přejít.

Než se chudozubec nadál, stál na úpatí čedičového kopce.

Tupě se na něj zadíval, pak však sklonil hlavu a pozorně hledal, neobjeví-li zde rostliny, jejichž hlízy nebo tlusté oddenky jsou tak chutné, že se vždy vyplatí námaha vyhrabat je i z kamenité půdy. A když je našel, věnoval se jejich sběru tak horlivě, že zapomněl na vše kolem.

Pojednou se rozlehl od nedalekého křoviska strašlivý řev.

Nesl se krajem jako rachot hromu, jako hukot bouře. *Nothrotherium* okamžitě zvedlo hlavu a jeho tupé, poděšené oči utkvěly dlouhým pohledem na *Smilodontu*, krvelačné šelmě.

Smilodon stál tiše jako zkamenělý, jen krátkým ocasem prudce šlehal ze strany na stranu. V široce rozevřené, rozšklebené tlamě mu svítily bílé zuby, z nichž nejhroznější byly dlouhé, šavlovitě prohnuté špičáky. V zažloutlých očích mu svítily zlověstné plaménky neslibující nic dobrého.

Tupým mozkem *Nothroneria* prošlehlo náhlé poznání, že je všemu konec. Bezmocně hledělo ještě pořád bez hnutí na hrozivý

výraz šelmy, jako by si chtělo dobře prohlédnout smrt, která v tomto zosobnění před ním stála.

Ale potom najednou, jako by si *Nothrotherium* chtělo prodloužit život alespoň na několik okamžiků, počalo couvat, nespouštějíc oči z šelmy. Loudavý pohyb couvajícího *Nothrotheria* vydráždil *Smilodonta* k útoku. Krátce zařval a přikrčiv se, chystal se ke skoku. Ale než mohl velikým obloukem dopadnout na bezbranné *Nothrotherium* a vrazit do jeho šíje strašlivé tesáky, zmizelo mu najednou, jako by se propadlo. A také se propadlo!

Polekáno novým, krátkým řevem šelmy, učinilo delší krůček vzad a ten je přivedl přímo nad okraj strmé pukliny, táhnoucí se kolmo v tmavém čediči kamsi hluboko do podzemí. Okraj trhliny neunesl váhu ohromného chudozubce; utrhl se a strhl s sebou do hlubiny i *Nothrotherium*.

Překvapený *Smilodon* běžel drobnými skoky k místu, kde *Nothrotherium* tak náhle zmizelo. Sotvaže opatrně stanul nad trhlinou, uslyšel jakési dunivé bouchnutí, nesoucí se z temné hlubiny. Chvíli ještě tiše stál a napjatě poslouchal. Když však už nic nerušilo večerní ticho a když se nikde nic nehnulo, tu náhle mohutným skokem přeskočil širokou trhlinu a zmizel kdesi v dáli, zklamán neúspěchem v lovu.

A zatímco mizel v dáli, hluboko pod zemí zmíralo v kamenném hrobě nebohé *Nothrotherium*; neušlo smrti, ale přece jen tato smrt nebyla tak hrozná, jako by byla ta, jíž právě uniklo. Zkaleným zrakem smutně hledělo nahoru, aby se škvírou trhliny naposled potěšilo blankytem oblohy a jasem slunce.

Chvíle za chvílí plynula a smutné oči *Nothrotheria* se čím dál tím více kalily a plamének života v nich zvolna pohasínal. Modř oblohy a zlato slunce splývaly v smutnou šeď, která tmavěla a tmavěla, až se zhasnutím poslední jiskřičky života splynula s černou tmou podzemní hlubiny.

A nahoře šel život dál, jako by se nic nestalo!

Z okraje skaliska díval se jeskynní lev na tábor lovců mamutů.
(K povídce „Omova smrt“.)

OMOVA SMRT

Modravé vápencové skály, jež se vypínaly po značné délce nad tokem potoka a vytvářely strmější nebo povlovnější svahy údolí, staly se nedávno domovem hordy aurignackých lovců mamutů, žijících ve starší době kamenné.

Utábořili se pod velikým převislým skalním útesem, kde si postavili primitivní stanovité chýše. V nich nocovali a v nich se ukrývali před lijáky a studenými vichry.

Dříve sem přicházeli jenom v létě. Nyní se však rozhodli, že zde i přezimují, a nebude-li zima zlá, že tu zůstanou stále. Měli dost koží, jimiž pokrývali chýše a do nichž se halili, bylo-li toho zapotřebí. Nebylo už tak třeskutých zim, že by stromy praskaly mrazem a vody zamrzaly až ke dnu; o takových krutých zimách vyprávěli už jen starci a ti to ještě slýchali od svých dědů. Stará tundra ledové doby už dávno zmizela pod vítězným náporem stepi a lesů. Rovina rozběhlá daleko široko do kraje nad skalnatými úbočími údolí byla bohatým lovištěm nejrůznější zvěře.

V táboře bylo živo.

Slunce už vystoupilo vysoko nad obzor a jeho teplé paprsky vyvábily zdravím kypící děti k blízkému potoku. Stavěly si zde rybníčky. Do nich házely malé rybky, které ručkama obratně chytaly pod kameny a v děrách břehů. Stříkaly po sobě vodou, a když některé sklouzlo po hladkém kamenu a zmáchalo se, ozval se z břehu zvonivý smích bezstarostného mládí.

Větší hoši se už nezúčastňovali těchto her. Ti raději zvědavě okukovali lovce, kteří seděli kolem ohnišť a opravovali nebo zhotovovali nové zbraně a nástroje, pazourkové i kostěné. S napětím poslouchali, když staří lovci vyprávěli svá lovecká dobrodružství plná nebezpečí, hrdinné odvahy nebo i chytré lsti. Někdy však to byla jen planá vychloubačnost, nepěkná vlastnost provázející člověka už od pradávna.

Stranou ohnišť zabývaly se ženy zpracováním koží nedávno ulovených divokých koní a sobů a jim pomáhala děvčata.

Dětem v hrách, lovcům v práci rychle ubíhal den.

Když začalo první večerní šero padat tichounce do údolí, lovci roznítili ohně, rozčtvrtili posledního uloveného jelena a počali kusy zvěřiny opékat na rozžhavených kamenech. Vůně pečeného masa se nesla táborem a příjemně dráždila nosy lovců, žen i dětí.

Když se všichni nasytili, počali lovci spřádat plán na příští lov, který chtěli podniknout hned časně zrána příštího dne. Nebylo už možno lov odkládat, neboť poslední zbytky jelena právě snědli. Několik lovců přineslo zprávu, že blízko jejich tábora se objevilo stádo divokých koní, jejichž maso jim tolik chutnalo.

Horlivě se domlouvali, jak by je měli lovit. Nakonec se shodli, že bude nejlépe, budou-li je štvát po stepi přímo ke skaliskům, aby co nejvíce poděšených koní spadlo se strmých skal dolů do údolí, kde by zůstali ležet s přelámanými hnáty a kde by je mohli snadno dobít.

Když se dohodli o všech podrobnostech zítřejšího lovu, uložili se k spánku. Jen jeden z lovců, starý a bezzubý Wang, zůstal u jednoho z pohasínajících ohňů na stráži a druhý, mladý a statný Om, vystoupil na skálu nad táborem.

Tábor ztichl.

Starý Wang u ohně spokojeně podřimoval. Mladý Om tiše stál na temeni skály a rozhlížel se po celém širém kraji. Nad hlavou

mu svítilo tisíce hvězd. Před ním se rozprostírala veliká travnatá, rovina s četnými křovinami. Sem tam vyrůstal i strom.

V dáli se černal les.

Zanedlouho vyplul nad horizont jakoby z černých vesmírných propastí stříbrný kotouč měsíce a bledým světlem ozářil celý kraj.

V stříbrném šeru noci se rýsovala na temeni skály vysoká postava mladého Oma, statného lovce, opáleného a nádherně svalnatého těla, z něhož vyzařovaly zdraví a síla.

Po chvíli lovec usedl, ale očí z kraje a tábora nespustil.

Náhle se ozval tichem přicházející noci divoký řev.

To jeskynní lev oznamoval, že vychází na lov.

Srdce lovcovo se zachvělo bázní, neboť jeskynní lev bylo zvíře, před nímž nebylo záchrany, zaútočilo-li. Jeskynnímu lvu nebylo možno se postavit čelem proti čelu. Byla to šelma, které bylo vždy lépe se vyhnout.

Om se rychle rozhlédl kolem. Byl spokojen, když kousek od sebe spatřil mohutný buk, jehož větve sahaly skoro až k zemi. Již chtěl vyskočit na nejnižší větev, když si vzpomněl na spící tábor. Rychle se sehnul, sebral se země veliký kámen a velikým obloukem ho hodil k ohništi, kde podřimoval starý Wang.

Ale pak už nemeškal a rychle se šplhal po větvích do vrcholu stromu. S napětím čekal, co se bude dít.

Zaútočí jeskynní lev na tábor nebo se mu vyhne? To bude záležet na tom, zda starý ospalý Wang uslyšel jeho řev a zda rychlým naházením suchých větví na uhasínající ohniště roznítí v nich nové vysoko šlehající plameny. Je však možné, že jeskynní lev je daleko od tábora a bude lovit na stepi. Kdo může znát úmysly staré šelmy, která bydlela v jakési nízké a tmavé jeskyňce kdesi daleko od jejich tábořiště a která jen zřídka kdy zabloudí na svých loveckých toulkách až do těchto končin?

A tak Om v nejistotách čekal běh dalších událostí.

Najednou se ozval dupot. Travnatou stepí přeběhlo několik divokých koní a zmizelo v řídkém křovinatém porostu, jímž spěchali do údolí a pak dále do širé stepi.

I malé mamutí stádo, jdoucí dolů k potoku, se znepokojilo. Starý vůdce stáda zvedl chobot a výstražně zatroubil. Věděl sice dobře, že

se šelma neodváží na ně zaútočit, ale přesto bylo třeba zvýšit opatrnost, neboť ve stádečku byla i dvě mláďata a ta nebyla před šelmou nikdy jista, odběhla-li náhodou od stáda.

Ale i mamuti zmizeli brzy Omovi z očí.

Chvíli bylo ticho. Pak se najednou ozval v nedaleké nízké křovině praskot a na travnatou rovinu vyrazil ohromný jelen s nádherným parožím.

Jemu v patách byl jeskynní lev.

Stačilo několik ohromných skoků a lev dostihl jelena. Vrhl se na něho a sraziv ho k zemi, rozerval mu hrdlo, z něhož se vylil proud rudé krve. A zatímco se tělo uloveného jelena chvělo v posledních smrtelných křečích, lev trhal kusy masa a hladově je požíral.

Om chvíli čekal. Potom tiše slezl se stromu a rychle spěchal k táboru. Ale jak slézal s prudkého skalnatého svahu, viděl, že ohně už jasně plápolají, že lovci jsou vzhůru a zakládají ještě nové ohně, aby ochrana před možným útokem jeskynního lva byla co nejdokonalejší. Starý Wang uslyšel tedy lví řev, zanítil ohně a vzbudil odpočívající lovce.

Zatím jeskynní lev hodoval na uloveném jelenu. Když se nasytil, upoutala jeho pozornost rudá záře, která vystupovala odkudsi z údolí a červeným nádechem barvila okraj nedalekého skaliska. Lev k němu zamířil a když ani zde nezjistil, odkud záře vychází, sestoupil ještě poněkud níže.

Když stanul na malém skalním výstupku, uviděl, že stranou hluboko pod ním hoří ohně a kolem nich pobíhají lovci, rozcuchané ženy i rozespalé děti. Om byl první, který uviděl zvědavou šelmu.

„Hle! Hle!“ volal vzrušeně, „tam na skále se dívá na nás Veliký Požírač!“

Ženy a děti kvapně utíkaly do chýší. Muži se shlukli v houf a bez bázně hleděli na starou šelmu. Vzrušeně hovořili a mnozí silněji stiskli v rukou připravené zbraně.

Jen jeden z mužů vběhl do malé chýše, která stála stranou ostatních. Byl to šaman, kouzelník a čaroděj hordy.

Chvíli se tam zdržel a když vyšel, byl k nepoznání.

Přes hlavu měl přehozenou kůži jelena s lebkou a parohy. Tvář měl divoce pomalovanou červeným okrem, barvou krve a ohně, a nad kotníky měl připevněné kusy kůže z rysa.

Spěchal k největšímu ohni. Cestou zvedl z hromady suchého dřeva dvě silné větve. Když přišel k ohni, strčil je jedním koncem do plamenů a čekal, až se rozhoří. Když vzplanuly, zvedl tyto hořící louče vysoko nad hlavu a rozestouplou řadou udivených lovců vykročil před řadu ochranných ohňů. Tam se zastavil, zahleděl se směrem k jeskynnímu lvu a pak začal svá kouzla, jimiž chtěl obávanou šelmu zapudit do noční tmy.

„Odejdi, Veliký Požírači, zmiz v noční tmě nebo zemřeš! Jsem Smrt, Smrt, Smrt!“

Sotva dozněl jeho skřehotavý hlas, jal se divoce křepčit a mávat hořícími pochodněmi. Do tohoto šíleného tance občas zaznívaly jeho vzrušené výkřiky: „Jsem Smrt, jsem Smrt, jsem Smrt!“

Zornicemi, rozšířenými údivem a hrůzou, zírali lovci na křepčícího čaroděje. I lev byl upoután jeho tancem a křikem. Zvědavě postoupil až na samý okraj skaliska a upřeně se zahleděl na čaroděje.

Když čaroděj viděl, že jeho kouzlo nepůsobí, odhodil větve a rozběhl se znovu ke své chýši. Zmizel v její tmě.

Za chvíli se znovu objevil a hnal se k místu, kde odhodil hořící louče. Jak běžel kolem houfu lovců, všimli si, že nyní i jeho nohy a ruce jsou potřeny červeným okrem a že v jedné ruce vysoko nad hlavou třímá chřestivý talisman.

Om, kolem něhož čaroděj proběhl, si dobře všiml, že jsou na struně ze střeva navlečené zuby a drápy jeskynního medvěda, obklopené po stranách zuby lišek a vlků.

Jakmile doběhl čaroděj k hořícím větvím, zastavil se.

Nadzvedl jelení kůži a zavěsil si talisman kolem krku.Když si znovu upravil jelení kůži, uchopil do rukou odhozené větve a kruhovitým máváním roznítil v nich nový oheň.

Když se konce větví rozhořely jasným plamenem, postoupil čaroděj o několik kroků vpřed a stanul, jako by zkameněl.Dlouze se zahleděl na matnou siluetu lva stojícího daleko před ním na skalním výstupku.

Lovci se s napětím dívali, co se bude dít.

Čaroděj najednou zvedl ruce vysoko do vzduchu. Jelení kožešina se mu s nich svezla a v zarudlé záři hořících větví zářily jeho červeným okrem nabarvené ruce. A v té chvíli rozryl noční ticho jeho skuhravý hlas:

„Uprchni, Veliký Požírači, nebo zahyneš! Jsem Smrt a Oheň, Smrt a Oheň, Smrt a Oheň! Nic tě přede mnou nemůže zachránit, jen útěk do černé tmy noci! Jsem Smrt a Oheň!“

Když dozněla jeho hrozba, zkřivil úžasnou grimasou vrásčitou tvář a pustil se v divoký tanec mávaje vysoko nad hořícími větvemi. Pak je odhodil směrem ke lvu, klesl na zem, válel se a házel sebou

jako v bolestivé křeči. Měl pěnu kolem úst a z nich se chvílemi draly výhružné skřeky: „Jsem Oheň, Smrt a Oheň, Smrt a Oheň!“

Jeskynního lva přestala bavit čarodějova kouzla. Pomalu se obrátil a několika lehkými skoky zmizel v noční tmě.

Lovci radostně vykřikli. Rychle spěchali k čaroději, který se ještě válel na zemi, sténal a naříkal, jakoby trpěl nevýslovná muka. Oči měl obrácené v sloup a ruce pevně zaťaté.

Několik lovců uchopilo bezvládné tělo čaroděje a odnášelo ho do jeho chýše. I Om byl mezi nimi. Po celou dobu,co ho pomáhal

nést, nespustil oči z talismanu, který měl čaroděj na krku. V mysl se mu vryla domněnka, že jedině talisman měl onu čarovnou moc, která odehnala šelmu od tábora. Ale nemluvil o tom, neboť se nechtěl

postavit proti mínění všech ostatních, kteří v tom viděli moc čarodějových kouzel.

Když v extázi jsoucího čaroděje uložili lovci do jeho chýže, chvatně odtud odcházeli. Ale přece jen ne tak rychle, aby za nimi ze tmy ještě nezaznělo: „Jsem Smrt a Oheň, Smrt a Oheň, Smrt a Oheň!“

Lovce zamrazilo a zrychlili krok, aby co nejdříve byli z blízkosti čaroděje a jeho kouzel.

Zamířili k největšímu ohni, kolem něhož byli shromážděni ostatní lovci, chválící čaroděje a jeho kouzla. Byli pyšni, jak zdatného mají čaroděje, který zná i taková kouzla, před nimiž prchá sám jeskynní lev, Veliký Požírač, jak mu říkali.

Ale do dne bylo ještě dlouho. Proto někteří radili, aby se šli ještě posilnit spánkem, aby byli čerství pro zítřejší ranní lov. Druzí byli proti tomu a tvrdili, že se Veliký Požírač může ještě vrátit, kdyby kouzla čaroděje brzy pominula; chtěli, aby se udržovaly všechny ohně a aby všichni lovci stáli na stráži.

Než mohla propuknout hádka, zaznělo tichou nocí děsivé chechtavé zavytí. Příšerně se neslo krajem a rázem urovnalo spor lovců, neboť všichni dobře věděli, že je to vytí ohyzdných jeskynních hyen, které si pochutnávají na zbytku jelena, uloveného a opuštěného jeskynním lvem. Jejich vytí bylo zároveň znamením, že Veliký Požírač skutečně zmizel z okolí tábořiště a ubíhá kamsi daleko k jihu k svému doupěti.

Proto lovci rozhodli, že spící tábor budou střežit zase jen starý Wang a mladý Om.

Když se lovci rozešli a v chýších se uložili k spánku, Wang i Om usedli k ohni a hleděli do jasných plamenů ohně.

Oba mlčeli, neboť každému táhly hlavou jiné myšlenky.

Na východě vstával z růžové kolébky nový den. Hvězdy pohasínaly a šerem rána prolétly první sluneční paprsky.

Tábor se probouzel k životu. Lovci vybíhali z chýší. Mnozí zamířili k potoku, aby si omyli tělo studenou vodou, jiní spěchali přímo k strážnému ohništi, u něhož seděli Wang a Om.

Lovců stále přibývalo. Stáli a seděli kolem ohniště, na němž už zase vysoko vzplanul oheň. Hlasitě hovořili a dohadovali se,

prohlíželi zbraně, zkoušeli, zda pazourkové bodce pevně drží v dřevěných násadcích, zkoušeli tětivy luků i ostrost hrotů šípů. Na rozžhavených kamenech si pekli poslední kusy masa, které náčelník, mohutný a silný Gyg, dal včera večer stranou.

Vůni pečeného masa unášel ranní větřík od ohniště k chýším, odkud vylákal ven rozcuchané ženy a větší děti. Váhavě se blížily k lovcům a závistivě pohlížely na náčelníka, který rozděloval maso jednotlivým lovcům, aby se posilnili na dlouhý a únavný lov, který měli před sebou.

Lovci jedli hltavě. Zdravými zuby se s chutí zakousli do polo-upečeného masa, které i v kusech rvali od kostí a s hlasitým mlaskáním: polykali.

Když se lovci najedli, svolal je náčelník kolem sebe. Dlouze jim vykládal plán dnešního lovu a rozdělil je ve dvě skupiny, z nichž jednu povede sám, druhou zkušený Gor. Dále určil, že strážci dnešní noci, Wang a Om, se nezúčastní lovu, aby si mohli po probdělé noci odpočinout.

„Ale než, Ome, vejdeš do chýše a ulehneš na hromadu koží, aby ses spánkem posilnil a nabyl čerstvých sil, jdi k chýši velikého Ama a vyřiď mu můj vzkaz, že jdeme na lov a že chceme, aby nám přičaroval štěstí! Nechť přijde ihned!“

Om nemeškal a rychle spěchal k chýši čaroděje. Do chýše však nevstoupil. Pocit bázně mu v tom bránil. Zastavil se před vchodem a zvolal:

„Ha-hoj, Ame! Muži jsou připraveni k lovu. Oni i Gyg čekají, že přijdeš k nim a svými kouzly jim přičaruješ štěstí!“

Om čekal, zda se čaroděj ozve. Čekal marně.

Tu po chvíli přistoupil až k samému vchodu chýše, sehnul se a zvolal: „Hej, Ame, zalétl k tvým uším můj hlas?“

Tentokrát se ozvalo z chýše: „Jdi, Ome! Řekni Gygovi a ostatním mužům, že přijdu hned!“

Om vyřídil Gygovi Amův vzkaz. Pak čekal s náčelníkem a lovci na čarodějův příchod.

Nečekali dlouho. Temným vchodem se protáhla vysoká a suchá postava čaroděje Ama.

Byl k nepoznání. Přes ramena měl přehozenou kůži medvěda a na krku náhrdelník z drápů a zubů jeskynního medvěda, vlků a lišek. Jeho obličej byl pomalován rudými čarami, vlnovkami a kroužky. Dlouhé vlasy silně promaštěné tukem měl stočeny ve vrkoč, protknutý dlouhým orlím pérem. Na chlupatých prsou měl velikou rudou skvrnu, vroubenou věncem krátkých čar, takže se podobala malému rudému slunci. V ruce nesl několik malých zvířecích figurek, které si zhotovil z mastné hlíny.

Vážným krokem kráčel k houfu lovců.

Ale nedošel až k nim. Zastavil se před hlavním ohništěm a vhodil na řeřavé uhlíky několik suchých větví. Když vzplanuly a hořely vysokým plamenem, jal se kolem ohně poskakovat, divoce mávat rukama a podivně kroutit tělem. Svůj hrozný tanec doprovázel nesrozumitelnými výkřiky a děsivým mumláním.

Lovci s napětím sledovali čarodějovo počínání. Byli plni údivu, když se čaroděj najednou zastavil, rozevřel dlaň a počal ničit a drtit hliněné zvířecí figurky. To ještě nikdy neviděli, to bylo jistě nějaké jeho nové kouzlo.

A tenkrát jasně zazněla slova čarodějova: „Veškeré zvěři na vašem lovu zmar! Nechť ztratí smysly a padne v léčky! Nechť ji nohy zchromnou na útěku! Nechť její těla přitáhnou vaše šípy a oštěpy!“ Přitom čaroděj ulamoval figurkám hlavy a nohy, rozhazoval je daleko kolem sebe a nakonec zbylá a polámaná těla v ruce rozdrtil a hodil do ohně. Pak zvedl ruce vysoko nad hlavu, hluboce se uklonil planoucímu ohni a hned se zase napřímil. Potom se otočil a beze slova odcházel nazpět ke své chýši.

Udivení lovci sledovali zrakem čaroděje tak dlouho, pokud nezmizel v chýši. Stáli bez hnutí, uchváceni novým kouzlem velikého Ama.

Gyg byl první, který se probral z tohoto údivu. Hned zazněl jeho velitelský hlas: „Je čas, abychom opustili tábor a vydali se na lov, provázeni kouzlem velikého Ama!“ Pak se bez meškání vydal na cestu, provázen vyvolenými lovci.

Za ním spěchal s ostatními lovci udatný Gor.

Šli každý jinou cestou, ale oba za stejným cílem.

Sotva lovci opustili tábor, starý Wang ihned odešel do jedné z chýší. Tam se vrhl na hromadu suché trávy, zabalil své staré zimomřivé tělo do vlčích kožešin, obrátil se na bok a za chvíli spokojeně chrupal.

Také Om odešel do své chýše, aby se prospal. Ale nedařilo mu to. Válel se z boku na bok, nepokojně sebou vrtěl, násilím tiskl víčka k sobě, vše marno, usnout nemohl. Do jeho paměti se pevně vtiskl obraz čaroděje, když odháněl z blízkosti tábora obávaného jeskynního lva. A ještě více se mu vryl v paměť jeho kouzelný talisman – náhrdelník ze zubů a drápů jeskynního medvěda a ze zubů lišek a vlků.

Om pevně věřil, že jen tento talisman poskytl čaroději kouzelnou sílu a moc, aby mohl zahnat Velikého Požírače do temna noci. Neboť pokud ho neměl na krku, lev nedbal jeho zaklínání. Zuby a drápy jeskynního medvěda musí být tedy velmi silným kouzlem, když před ním ustoupil i lev.

Tehdy poprvé mu napadla myšlenka, která se mu od té chvíle nesmazatelně vryla v mozek a pronikala celou jeho bytostí: být majitelem takového kouzla, takového náhrdelníku. Pak by se nikoho a ničeho nemusel bát. Kde by nestačila síla, tam by pomohlo kouzlo.

Tato myšlenka mu nyní neustále vrtala hlavou a zaháněla z očí i spánek.

Získat zuby lišek a vlků nebylo těžké. Stačilo, aby si jen prohlédl odpadkovou jámu nedaleko tábora, kam ženy a děti snášely vše, co zbylo po jídle a co lovci nemohli potřebovat k výrobě zbraní a nástrojů. Zuby lišek a vlků nebyly jistě také tím hlavním kouzlem. Tím musely být jen zuby a drápy jeskynního medvěda, mocného a silného zvířete.

Ale získat zuby a drápy jeskynního medvěda nebylo snadné. Byli sice v táboře lovci, kteří měli ve svých chýších medvědí kůže, ty však byly bez lebek a drápů. Jen čaroděj Am měl kůži s lebkou i s drápy, ale ten by ji nedal, neboť ji potřeboval ke svým kouzlům a čárům.

Náhle mu kmitla hlavou vzpomínka na to, co nedávno u ohně vypravoval chromý Ur, čarodějův pomocník. Vyprávěl, jak ho veliký Am poslal podél potoka daleko na sever, kde jsou tak husté pralesy,

že sluneční svit jimi sotva pronikne. Tam rostou jakési veliké černé bobule, pro které ho čaroděj poslal. Když se s nimi vracel, setkal prý se s velikým jeskynním medvědem, který těžce vláčel nohu za sebou a prchal před Urem do hustého porostu ostružin. Ur se tehdy chechtal, jak chromý potkal chromého a jak ten silný chromý se bál slabého.

Při této vzpomínce vykvetl na Omově tváři spokojený úsměv. Zde byla příležitost, jak získat zuby a drápy jeskynního medvěda. Půjde za ním k severu, k hustým stinným pralesům. Jakmile najde jeho stopu, přilepí se na ni a půjde po ní tak dlouho, dokud nedostihne chromého medvěda. Nic mu nepomůže, bude-li před ním prchat do samot pralesa nebo do strání s pichlavým ostružím, všude ho bude pronásledovat a nepřestane, dokud ho neskolí. Neboť on není zbabělý a chromý Ur, ale silný, zdravý a odvážlivý Om.

Už nic nemohlo zdržet Oma od jeho úmyslu.

Prudce odhodil se sebe kožešiny a vymrštil se z lože. Do ruky vzal dlouhý oštěp a zkusil, zda kamenný hrot je dobře upevněn a dostatečně ostrý. Když neshledal závad, vzal ještě luk a šíp, vykročil z chýše a rychlým krokem opouštěl tábor.

Seběhl k potoku a dal se jeho údolím k severu.

Brzy ho obklopil les. Om přeskakoval zpřevrácené kmeny, přelézal veliké balvany spadlé z kolmých stěn skaliska a brodil se potokem. Nedbal námahy, ani únavy. Touha po velikém kouzlu hnala ho bez přestání vpřed.

Jeho nahé, jen kolem boků jelení kůží opásané tělo se kmitalo v úzkém údolí a stále víc a více se blížilo k místům, kde ho měla stihnout záhuba.

Konečně dospěl Om tam, kde se chromý Ur setkal s jeskynním medvědem.

Om prohlížel pozorně každý vlhčí kus půdy, neobjeví-li na něm medvědí stopy.

Štěstí mu přálo. Brzy je objevil a už se jich nepustil. Šel po nich tak dlouho, až objevil samého medvěda.

„Už tě mám, chromý bručoune,“ zajásal v duchu, „mně neutečeš jako ubohému Urovi!“

Pomalu a opatrně se blížil k obrovskému zvířeti. Sedělo u velikého mraveniště a jednou tlapou je rozhrabovalo. Jakmile byla tlapa plna hemžících se mravenců, pozvedlo ji k tlamě a dlouhým jazykem olizovalo. Sta a sta mravenců mělo pak v tlamě a drtilo je mohutnými zuby. Chuť příjemně nakyslého a dobrého sousta nebyla pokažena pachutí ani jediné smrkové jehličky.

Jeskynní medvěd nic netušil.

Om se přiblížil ještě o několik kroků blíž, opřel oštěp o strom, nasadil do luku šíp a zamířil na medvěda.

Pojednou ostře zasvištěl šíp vzduchem a zaryl se hluboko do temena hlavy medvěda. Prorazil kůži a svým hrotem vnikl hluboko do kosti.

Medvěd jediným rozmachem tlapy srazil s hlavy zarytý šíp; učinil to takovou silou, že kamenný hrot přerazil, neboť ten svou špicí tkvěl příliš pevně v kosti. Pak strašlivě zařval a několika skoky se octl u Oma.

Om s hrůzou viděl, že medvěd není chromý, že neprchá, nýbrž naopak, že se staví proti němu. Tu mu kmitlo hlavou, že je to jiný medvěd než ten, s nímž se setkal chromý Ur, nebo je-li to týž, že měl tehdy jen čerstvě poraněnou nohu. Než to všechno mohl Om domyslit, vzpamatovat se a chopit se oštěpu, postavil se bolestí rozzuřený medvěd na zadní nohy, objal tělo ubohého lovce předními nohama a stiskl ho, až mu v těle kosti praskaly. Tlamou se zakousl do lovcova ramene a silnými zuby je ve chvíli rozdrtil v beztvarý, krvavý cár.

Zmučené tělo lovce se chvělo posledními záchvěvy smrtelné agónie. Pak se zlomilo v kolenou a zvolna se vysunulo ze smrtící náruče jeskynního medvěda.

Když Om klesl k zemi, spustil medvěd přední tlapy k zemi, sklonil hlavu nad bezvládné tělo a pozorně je prohlížel, jako by se chtěl přesvědčit, že už v něm skutečně není ani nejmenší jiskřička

Kouzelník Am ulamoval zvířecím figurkám hlavy, a nohy, rozhazoval je kolem sebe nakonec zbylá a zmrzačená těla v ruce rozdrtil a vhodil do ohně.

- **(K povídce „Omova smrt“)**

života. Pak zvedl tlapu a prudkým rozmachem chtěl s jeho těla strhnout jelení kůži. Tlapa mu sklouzla po suché a hladké kůži, přelétla přes rozmačkaný hrudník a zanechala na něm po každém drápu hlubokou krvavou rýhu.

Když chtěl jeskynní medvěd znovu zvednout tlapu, aby s mrtvého těla strhl jelení kůži, počaly mu z hlavy padat hustým deštěm kapky krve. Hluboká rána se ozvala novou bolestí, a proto se náhle odvrátil od zabitého lovce a pomalými kroky odcházel kamsi do tichých samot pralesa …

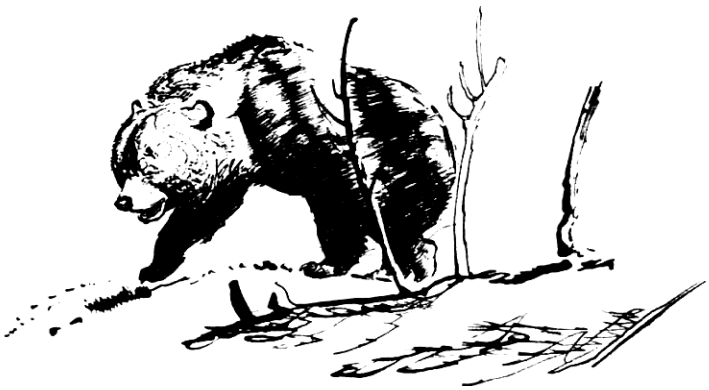
- - - - -

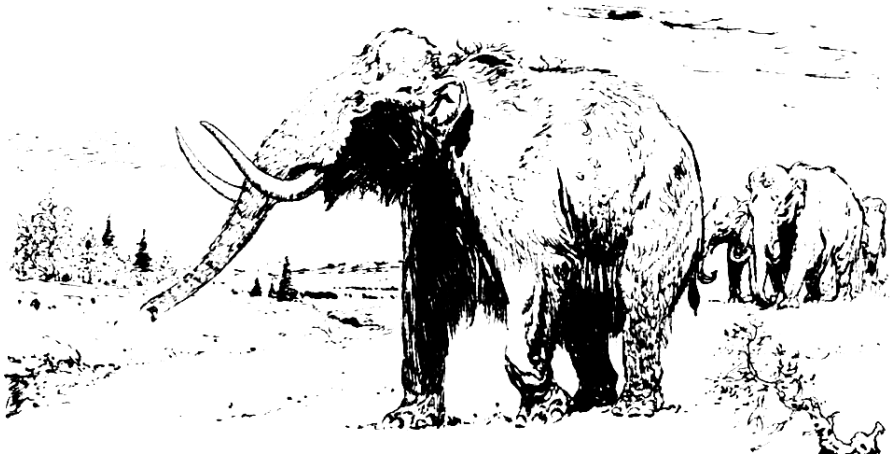
Slunce zapadlo a kraj se ztišil.

Nad korunami staletých stromů se zaskvělo hvězdné nebe v plné své kráse a lehounký vánek rozšuměl prales.

Vše živé, co miluje světlo a sluneční svit, spěchalo do svých úkrytů. Jen Om, ležící v zeleném krajkoví kapradin pod sukovitým kmenem prastarého dubu, nedbal tmy a hrůz noci.

Byl mrtev – a smrt ho zasáhla jen proto, že chtěl věřit více kouzlům než sobě samému a dobrým zkušenostem starších lovců!

ZA MAMUTEM

Malý potok zaříznutý hlubokým korytem do žlutavé hlíny nekonečné travnaté roviny odváděl s hukotem zkalenou a pěnící se vodu kamsi daleko k jihu.

Potok se vinul smutným a jednotvárným krajem, který byl jakýmsi přechodem mezi nesmírnou tundrou, rozběhlou na sever až k samé arktické ledové pláni, a mezi krajem, lesů a křovin, které se probojovaly z jižních oblastí až do těchto nehostinných končin.

Jeden břeh potoka se zakousl příkrým svahem do travnaté roviny. Druhý, pozvolný, probíhal kolem řídkého lesíka olší, bříz a osik, tu a tam se skupinou smrků, modřínů a limb, které se jako tmavé skvrny odrážely od světlé zeleně bříz. Protože jich k jihu čím dál tím více přibývalo, splynuly nakonec v souvislou plochu rozkládajících se pralesů. Zatímco zde na jihu na dalekém obzoru tmavěly rozlehlé pralesy, na opačném obzoru daleko na severu jiskřila a svítila bílá hradba věčného sněhu a ledu.

Bylo pozdní jaro jednoho roku ze staršího období čtvrtohorního světa.

Teplé sluneční paprsky probudily i v těchto krajinách vše živé k novému, radostnějšímu a také lehčímu životu. Listnaté stromy a křoviny se oděly v zelený háv a svěží zelení zkrášlily kraj. Z povadlých trsů trav, ostřic a suchopýrů vyrazily nové listy. Hnaly se dychtivě vzhůru, jako by se snažily předstihnout bujně rostoucí mechy a lišejníky, které vytvářely v zelených kobercích travin rozlehlá místa zelenavých, žlutohnědých a bělavých skvrn. Nizoučké dryádky rozkvetly tisíci bílými květy, něžnými a krásnými. Lomikameny vykvetly bíle, žlutě a fialově, máky bíle a žlutě. Květy pryskyřníků svítily zlatem a zelené trsy vřesovitých se pokryly drobounkými, bílými nebo rudými zvonky, které se bez přestání kolébaly v lehkém jarním vánku, jako by ustavičně vyzváněly na oslavu příchodu jara. Bílé zaklet zimy pominulo, znovu byl vzkříšen zelený život, který kypěl a vřel, spěchal s rozkvětem, neboť nebylo zde času na dlouhé otálení.

Kdesi daleko v kraji se objevilo několik tmavých bodů. Stále se zvětšovaly, až bylo znát, že je to malé stádo ohromných mamutů.

Vpředu stáda kráčel obezřele starý samec.

Byl to obrovský kolos větší než dnešní slon, s nímž je příbuzný a jemuž se i velmi podobal. Lišil se od něho hlavně tím, že celé jeho mohutné tělo i chobot byly pokryty dlouhou, ale přitom jemnou srstí rezavé barvy s tmavými nebo světlými odstíny. Dlouhé chlupy, které na některých místech těla vytvářely jakési chundelaté hřívy nebo široké obruby, vyrůstaly z jemné husté podsady, tvořené kraťoučkými chlupy. Ty spolu se silnou podkožní tukovou vrstvou byly mamutu nejlepší a nejdokonalejší ochranou před drsným podnebím jeho domoviny. Za jeho vysoce vyklenutou hlavou s kolmo spadajícím čelem se zvedal veliký tukový hrb, oddělený od hlavy hlubokým a ostrým zářezem. Tukový hrb nebyl už tak mohutný jako počátkem uplynulé zimy. Už se netyčil pyšně do výše, byl spíše splasklý, neboť po celou dlouhou zimu doplňoval mamut z této tukové zásobárny svou skrovnou zimní potravu, k níž se mnohdy nemohl ani dostat, když divoké a příšerné sněhové vánice ukryly všechnu vegetaci pod mocnou pokrývkou sněhových závějí. Jeho

hlava byla veliká. V poměru k délce těla byla mohutnější, než jak tomu je u dnešních slonů; to proto, že jeho kly byly neobyčejně dlouhé a těžké. Malé uši byly pokryté chlupy a na chlupatém těle se zcela ztrácely. I ocas byl malý a krátký, ale byl taktéž hustě pokryt chlupy.

Starý samec se pomalu ubíral vpřed. Vyhýbal se všem mokřinám, které ještě zbyly po jarním tání sněhu a které ztěžovaly chůzi. Za ním se ubíralo stejně pomalými kroky několik jiných starých mamutů a dva malí mamutíci podobní chlupatým koulím.

Náhle se starý samec zastavil. Bylo to znamením i pro stádo, aby se zarazilo v pochodu.

Bylo slyšet jakýsi hukot. Když starý mamut učinil několik opatrných kroků vpřed, uviděl před sebou koryto potoka s hučící zkalenou vodou. Byla to nepříjemná překážka, která se jim postavila v cestu, neboť starý mamut chtěl své stádo zavést do nedalekého lesíka mladých olší a bříz, které slibovaly dobrou pastvu. Nyní, když už byli všichni téměř u cíle své cesty, objevila se překážka, nebezpečná a záludná: srázný a strmý hlinitý břeh hlubokého koryta potoka.

Starý mamut znal dobře zrádné břehy takových potoků. Pamatoval si dobře, když sám ještě chodil v stádě, že se několik starých vůdčích samců zřítilo do hlubokých koryt potoků, z nichž nebylo vyváznutí.

Učinil několik opatrných kroků vpřed a opět se zastavil.

Zahleděl se dlouze k nedalekému lesíku, z něhož svítila jasná zeleň mladých listů neodolatelně vábících. Tentokrát povinnost převést stádo na druhý břeh, kde byla dobrá pastva, zmenšila v něm starost o vlastní bezpečnost. Učinil proto ještě několik málo kroků vpřed, aby lépe viděl, zda se někde poblíž nesvažuje pozvolna břeh k říčnímu korytu, aby tam mohl stádo i s mladými bezpečně převést.

Chlupatý velikán se zastavil na nebezpečném místě.

Brzy zjara, kdy pod prvními slunečními paprsky roztávaly sněhové spousty a kdy voda naplnila koryto až po samý vrch, podemlel proud vody břeh právě v tomto místě, kde potok vytvářel malý oblouk. Podemletý břeh čněl nyní jako široká travnatá římsa nad korytem opadlého potoka. A na tomto nebezpečném místě stál

nyní starý vůdce stáda. Rozhlížel se kolem. Když nikde nezjistil možnost přechodu, obrátil se a chtěl se vydat podél břehu potoka na další obhlídku. Ale svůj úmysl nemohl už provést.

Jak obracel své mohutné tělo, posunul svůj těžký zadek k okraji srázného břehu. Podemletý břeh neunesl takové zatížení, utrhl se a zřítil se do hlubokého koryta potoka. S ním se zřítil i mamut. Jeho těžké tělo se zarylo zadkem do měkkého bahna a zapadalo tím hlouběji, čím více se nebohý kolos namáhal o vysvobození.

Když poznal, že všechna jeho snaha o vysvobození je marná, zvedl svůj dlouhý chlupatý chobot a žalostně zatroubil. Sotva troubení doznělo, ozvalo se druhé, ještě žalostnější a beznadějnější.

Čekající stádo bylo náhlým zmizením a žalostným troubením svého starého zkušeného vůdce poděšeno. Samci zvedli výhružně své choboty a čekali, co se bude dít. Maličtí mamutíci se přitiskli k svým huňatým mámám, hledajíce u nich ochranu. Ale žádné nebezpečí se neblížilo. Kolem bylo ticho přerušované jedině žalostným troubením zmizelého vůdce.

Teprve po chvíli se nejodvážnější ze stáda pomalu blížil opatrnými kroky k břehu potoka. Šel obezřele, krok za krokem, připraven každou chvíli k ústupu. A za ním stejně pozorně a opatrně šli ostatní.

Když se přiblížili dostatečně k břehu potoka, uviděli, jak jejich starý vůdce leží hluboce zabořen do bahna potoka a jak se snaží posledními silami zachránit si život. Bezradně stáli v bezpečné vzdálenosti od zrádného břehu a čekali.

Čekali dlouho, ale – nedočkali se. Než vzplanuly hvězdy na temné obloze přišlé noci, starý vůdce zahynul. Čekali však ještě, a teprve když ráno hvězdy zhasly, odešli pod vedením nového, nejstaršího a nejsilnějšího samce kamsi jinam, daleko od místa, kde jejich malé stádo potkala taková nehoda …

- - - - -

Zbytek jara rychle uplynul a také krátké léto brzy minulo.

Na severní straně, až kdesi daleko na obzoru, vyvalily se pojednou temné mraky. Hnaly se na všechny strany nad plochými rovinami tundry s mechy a lišejníky, nad travnatou a křovinatou stepí i nad zasmušilými pralesy.

Z. Burian

S příchodem mraků vzrůstal i hukot větru, pod nímž se stromy prohýbaly až k prasknutí. Když vichřice přilétla s šílenou prudkostí až v tato místa, vyvracela a lámala stromy, které pod její silou úpěly a sténaly tisícerými praskoty.

Dlouho trval tento hrozný útok vzbouřeného ovzduší proti zemi.

Pak se však vichřice utišila a z ocelově šedých mraků počal padat sníh. Padal, padal stále hustěji, až vše bylo daleko široko pokryto bílým hávem.

Závěje rostly do úžasných rozměrů a přikryly zničený a polámaný les. Zavály i hluboké koryto až ke dnu zamrzlého potoka, v němž zahynul starý mamut.

Později, účinkem shora působící vody, vlastní tíží sněhu í působením slunečních paprsků proměnil se sníh zvolna v krystalický led. Na něm se pak usadily bahno a štěrk přinášený nového jara vodou potoka.

A tak se to opakovalo dlouho, velmi dlouho…

- - - - -

„… a ještě o jedné věci vám musím podat zprávu.“ Stříbrovlasý kmet se na chvíli odmlčel a pak zvučným hlasem pokračoval:

„Jakutský guvernér Skripicin podal naší Akademii věd zprávu, že u Berezovky, pravého přítoku Kolymy, asi 300 verst*) severovýchodně od Srědně Kolymska, byla nalezena celá mamutí mršina, která prý podle výpovědi svědků je ještě úplně zachovaná. Mohu vám s radostí oznámit, že Akademie věd po obdržení této zprávy učinila ihned vše, aby tento vzácný nález byl zachráněn. Rozhodli jsme se vyslat k zachránění nálezu zvláštní výpravu odborníků. Vůdcem výpravy byl jmenován Otto Herz, zoolog a správce muzea Akademie. Jemu k ruce byli přiděleni preparátor muzea Pfizenmayer a geolog Sevastianov. Protože se právě dovídám, že ministerstvo financí povolilo výpravě podporu 16 300 rublů, myslím, že není překážek, aby členové výpravy urychlili své přípravy k odjezdu na záchranu vzácného nálezu. Jistě mi dovolíte, abych jim nejen za sebe, nýbrž za vás za všechny přál šťastnou cestu a zdárné provedení těžkého úkolu, který jim byl uložen.“

Nadšený tleskot se ozval kolem a členové Akademie vřele tiskli ruce vůdci výpravy.

***) 1 versta = 1066,78 m**

Tak se stalo, že počátkem května roku 1901, necelý měsíc po obdržení zprávy o objevu mamuta na Berezovce, vyjela z někdejšího Petrohradu (dnešního Leningradu) zvláštní vědecká expedice ruské Akademie věd, aby nález zachránila před zničením. Cesta členů této výpravy nebyla jen cestou obětavých vědeckých pracovníků, ale i zkouškou hrdinných mužů.

Sledujme jejich cestu, jejich nadšení i námahu!

Po dvoudenním pobytu v Moskvě dorazili 14. května 1901 expresním vlakem do Irkutska, kde se zdrželi skoro celý týden, pořizujíce si první nejnutnější výzbroj, potraviny a konečně i různé doporučující listiny.

K jízdě selským vozíkem do Katšugy na horní Leně potřebovala výprava dva dny. Odtud přibyla přes Vercholensk do Šigalovy, odkud se dostala člunem do Ustj-Kutu a konečně parníkem do Jakutska.

Poněvadž cesta z Jakutska do Srědně Kolymska byla dlouhá ještě asi 3000 verst a cestování jízdou na koních bylo možné pouze v příhodném létě, bylo nutno, aby vůdce výpravy svědomitě doplnil zásoby celé výpravy vším potřebným, a to tím spíše, protože cesta probíhala pustými a málo obydlenými krajinami, kde často nebylo možno spatřit člověka na vzdálenost až 300 verst. Proto už u jakutských kovářů, znamenitých odborníků, bylo nutno koupit několik ocelových nástrojů, potřebných a způsobilých pro kopání ve zmrzlé půdě. Delší dobu si vyžádala příprava dostatečného množství sucharů a na vzduchu sušeného masa. Nebylo zapomenuto ani na teplé přikrývky, rukavice, beranice, ochranné sítě proti komárům, kteří v létě jsou trýzní celému kraji. Musely být zaopatřeny i různé předměty, potřebné jako platidla pro výměnný obchod.

Na radu jednoho jakutského obchodníka, který již několikrát podnikl cestu z Jakutska do Srědně Kolymska, dal Herz zhotovit zvláštní skládací kožený člun, kterého bylo možno včas potřeby použít i jako stanu.

Všechny zde nakoupené a získané potřeby byly zabaleny do beden potažených kožemi nebo byly uloženy do zvláštních kožených pytlů, aby nebyly poškozeny deštěm či vodou při přechodech přes,

četné řeky, potoky a bystřiny. Ke koním byl najat zvláštní čeledín, aby výprava nemusela mařit mnoho času při výměně koní na jednotlivých stanicích a aby se o ně cestou nemusela starat. Za průvodce na cestu najal Herz jednoho domorodce a inteligentního jakutského učitele, který již jednou doprovázel badatele Čerského na jeho cestách.

Herzova výprava vyrazila z Jakutska teprve 20. června 1901; to proto, že parník „Michael“, který měl výpravu dopravit do stanice Tandiskaja na řece Aldanu, přibyl do Jakutska o něco později. Po dvoudenní plavbě dorazili do stanice Tandiskaja a odtud se vydali pěšky k cíli své cesty.

Gesta vedla většinou bažinatými kraji a až k verchojanské soutěsce pokračovala velmi zvolna; byly dni, kdy od časného jitra do pozdního večera neurazili více než 25 až 35 verst. Veliké lijáky zavinily, že cesty byly tak rozmoklé, že se koně brodili až po břicho ve vodě a v řídkém bahně.

Velmi nebezpečný a odvážný byl přechod přes řeku Tuku-lan; zde v dravém proudu zahynul posel, který z Jakutska přinášel výpravě došlou poštu se zprávami.

Když však výprava přešla strmou verchojanskou soutěsku, stala se cesta schůdnější, takže denně bylo možno urazit až 75 verst.

Dne 9. července 1901 dorazili členové výpravy do Verchojanska, jednoho z nejstudenějších míst světa, kde klesá v zimě teplota až na – 60°C. Zlou, přes 930 verst dlouhou cestu zdolali účastníci výpravy tedy celkem dobře, za pouhých 19 dní.

Ve Verchojansku byli členové výpravy velmi přátelsky přijati tehdejším okresním náčelníkem B. F. Kačorovským, který zde vykonával službu už přes dvacet let a který byl proto i vynikajícím znalcem této nehostinné oblasti. Ten jim mimo jiné i poradil, že by bylo pro rychlejší cestování prospěšné, kdyby se členové výpravy rozdělili ve dvě skupiny a jedna z nich odjela o několik dní napřed. Tvrdil totiž, že mezi Verchojanskem a Srědně Kolymskem nebude dosti koní pro celou výpravu.

Herz s vděčností přijal tuto radu. Poněvadž se také dověděl, že už po čtyři měsíce nedošla do Verchojanska žádná zpráva ze Srědně

Kolymska, což znamenalo, že vlivem nepříznivého počasí budou cesty v pořící Indigirky a Kolymy ve velmi špatném stavu, rozhodl se ihned, že se dá s první skupinkou bez meškání na cestu. Pověřiv Pfizenmayera vedením druhé skupinky, odjel 11. července s dvěma průvodci, šesti koňmi a s částí nákladu z Verchojanska. Pfizenmayerovi přislíbil, že na všech stanicích do Srědně Kolymska sám osobně zařídí, aby na tuto druhou část výpravy, která byla početnější a která s sebou vezla i více zavazadel, čekal vždy dostatečný počet odpočatých koní. Sdělil mu též, že po dosažení Srědně Kolymska odjede ihned k Berezovce, k nalezišti mamuta.

Za pět dní po odjezdu Herze se vydal na cestu i Pfizenmayer se svými druhy a s patnácti koňmi. Vyrazili v osm hodin večer. Netrvalo dlouho a octli se v tajze, nekonečné a jednotvárné. Teprve po dvoudenním pochodu narazili na první lidské sídlo, na obydlí jakéhosi bohatého Jakuta. Po krátkém odpočinku se vydali znovu na další cestu. Překročili vysoký horský hřbet a 26.července dorazili do stanice Kyrelachu, kde Pfizenmayerovi odevzdal přednosta stanice dopis od Herze. Dopis byl krátký a vyzýval Pfizenmayera, aby cestoval co nejrychleji.

Bylo to vskutku nutné, i když těžce splnitelné, neboť cesty vedly močálovitým pralesem s nesčetnými bažinami a jezery plnými vody z lijáků, které se skoro neustále proudem řinuly z šedých, nízko nad zemí visících mraků. A nejen to, i rozvodněné řeky bránily výpravě snadno se přebrodit divokým proudem. Také zvrat počasí z teplého do chladného, při němž teplota v noci klesala až na – 13°C, neobyčejně ztěžoval rychlejší postup. Často se i stalo, že koně zapadli hluboko do rozbředlé půdy a že je bylo možno zachránit jen s největším vypětím sil všech členů výpravy. K tomu všemu začalo 29. července ještě i sněžit, a to tak prudce a vydatně, že zelený prales se zanedlouho přeměnil v bílou zasněženou krajinu. Ale už k večeru téhož dne se sněžení změnilo opět v prudký lijavec, který všechny promočil až na kůži. Promočení a prochladlí probíjeli se však všichni stále statečně vpřed, nedbajíce ani tmy, která svými černými závoji pokryla zatím daleko široko celý kraj. Když konečně našli jakýsi sušší kout, utábořili se ke kratšímu odpočinku.

A pak se znovu vydali na cestu, na níž je čekaly znovu nové útrapy a těžkosti. Ačkoliv je všichni statečně přemáhali, přec jen jim natolik ztěžovaly cestování, že většinou neurazili za celý dlouhý den i večer více než 25 verst. Byly to především stále trvající strašlivé lijáky, které jim nyní činily cestu i velmi nebezpečnou. Nejednou musel Pfizenmayer použít vší své výmluvnosti, aby přiměl své druhy k dalšímu pochodu. Musel nyní také častěji přerušovat pochod několikahodinovými odpočinky, za nichž se účastníci jeho skupinky osvěžovali koflíky horkého čaje a nad ohněm si sušili promáčené šaty. Vydatného odpočinku bylo však třeba i koním. V těchto těžkých dnech neušla výprava denně více než 20 verst, ač byla na nohou až čtrnáct hodin.

Cestovní útrapy se stále zvětšovaly a cesta byla stále nebezpečnější. Sám Pfizenmayer zapadl dvakrát i s koněm do rašeliniska a v krátkém čase zapadl do něho i potřetí. Jeho kůň byl už tak vyčerpán, že nebyl další jízdy vůbec schopen. Zakrátko nato byli týmž způsobem vyřazeni dva další koně. Přesto se však muselo stále jít vpřed.

Útrapy šesti dnů a nocí konečně skončily ve stanici Ebeljachu. Zde Pfizenmayer se svými druhy plné dva dny odpočíval. To proto, že koně, které z této stanice před ním použil Herz se ještě nevrátili zpět a v celém širokém okolí nebylo možno sehnat jiné.

Dva dni odpočinku však rychle uplynuly a Pfizenmayer se se svými druhy vydal znovu na cestu. Bylo to 19. srpna 1901, kdy se všichni dostali k břehu řeky Indigirky, která byla v těch místech skoro tři čtvrtě kilometru široká. Nebylo lehkým úkolem přepravit koně i zavazadla bez pohromy na druhý břeh řeky. Podařilo se to však bez jakékoliv nehody a zakrátko nato výprava nastoupila k poslednímu úseku své cesty, jejímž cílem byl Srědně Kolymsk.

Svízele předcházejících dnů byly krásným počasím, které zatím nastalo, rychle zapomenuty. Denně svítilo slunce. Vysoušelo kraj i cesty, které byly stále lepší a sjízdnější. Kraj sám byl lidnatější, stanice byly hojnější a také dosti koní bylo vždy k dispozici.

Cesta za těchto příznivých podmínek rychle ubíhala, takže už 2. září dospěl Pfizenmayer se svými druhy do Sredně Kolymska. Přesto však celá cesta z Verchojanska do Srědně Kolymska asi 2000 verst

dlouhá trvala půldruhého měsíce! Nelze se tomu divit, neboť to byla cesta neobyčejně obtížná, plná strádání, i cesta hrdinného odhodlání a odvahy.

Když přijel Pfizenmayer se svými druhy do Srědně Kolymska, byl už Herz dávno pryč.

Herz, pokud byl ve Srědně Kolyrnsku, nezahálel. Předně snažil získat nějaké zprávy o mamutovi. Leccos se také vskutku dověděl. Tak mu bylo řečeno, že na policejním úřadě je uložen i nedávno koupený kel, který nejpravděpodobněji byl odejmut mamutí mršině od Berezovky. Herz si jej prohlédl a zjistil, že váží něco přes 1 pud.*) Kel byl přes 1,70 m dlouhý a jeho obvod měl uprostřed asi 42 centimetrů. Patřil nejspíše samci střední velikosti. Dále se zde Herz dověděl, že mršině chybí už kůže na hlavě a na uších. Protože byl už blízko místa nálezu, nebylo k němu dále než 280 verst, Herz se rozhodl, že zde najme i pomocníky pro práce k záchraně mamuta. Získal zde celkem šest zdatných domorodců.

Poněvadž však nejnutnější přípravy pro poslední úsek cesty a pro zabezpečení vlastních prací na nalezišti mamuta si vyžádaly ještě skoro plný týden času, nemohl se Herz s celou výpravou ihned vydat na další cestu a poslal napřed na místo nálezu jen kozáka Javlovského, který první na mamuta upozornil.

Herz se svými pomocníky a s okresním náčelníkem Hornem opustil Srědně Kolymsk teprve 29. srpna 1901. Po třídenní plavbě v prudkém severním větru dorazili všichni 31. srpna večer do Mysovoje, malého jakutského sídliště, položeného na řece Kolymě přímo proti ústí Berezovky a vzdáleného od Srědně Kolymska asi 320 verst. Sem se měl také vrátit od mamutí mršiny Javlovský se zprávami o stavu cesty k místu nálezu.

V Mysovoji se dověděli, že s kozákem Javlovským se odebrali k mamutu ještě dva domorodci. Herz netrpělivě čekal na návrat Javlovského a dočkal se ho až 3. září. Nepřinesl sice radostné zprávy, ale také ne zdrcující. Vyprávěl, že následkem posledních dlouho trvajících lijáků se sesuly veliké kusy příkrého břehu na místo nálezu, takže zadní části mršiny jsou odtrženy. Hlava je prý od vlků, lišek a medvědů úplně ožrána. Dále sdělil, že všechny kosti kolem mršiny ležící uložil na hřbet mamuta a pečlivě je pokryl hlínou a

***) 1 pud = 16,38 kg.**

kameny, aby do Herzova příchodu neutrpěly už žádné škody. Javlovský litoval, že mu choroba zabránila na jaře navštívit naleziště a zaházet celého mamuta hlínou a kameny, aby tak předešel škodám, které na jaře a v létě způsobily lijáky a dravá zvěř.

Když Herz vyslechl tyto zprávy, poznal, že není radno v Mysovoji dlouho prodlévat, zvláště když vlastní objevitel mamutí mršiny, Lamut*) Semen Tarabykin, byl právě mimo domov a nebylo jisto, že se brzy vrátí. Původně chtěl Herz na Tarabykina počkat, neboť mu záleželo na tom, aby se o mamutovi dověděl vše potřebné přímo od jeho objevitele. Ale poněvadž byl Tarabykin pryč a déle čekat už nebylo možno, musel Herz vzít zavděk jen výpověďmi kozáka Javlovského.

Ten vyprávěl, že Tarabykin nalezl při pronásledování soba v srpnu 1900 poblíž mamutí mršiny kel, který vážil přes čtyři pudy. Tento kel však pocházel z jiného mamuta. Tarabykin počal pátrat po druhém klu, a tak objevil zmíněnou mamutí mršinu, které tehdy vyčnívala ze země pouze hlava ještě velmi dobře zachovalá. Poněvadž i Lamuti se obávají, že mamutí mršiny přivolávají na nálezce jen samé neštěstí a nemoce, zanechal Semen Tarabykin mršinu nalezeného mamuta na pokoji. Vypravoval však o ní dvěma přátelům, Michalu Tajčinu a Vasilu Detjkovu, jejichž domovy byly vzdáleny od naleziště mamutí mršiny pouhých 20 verst.

Když pak koncem srpna 1900 přišlo do Kolymu několik Lamutů, setkal se s nimi Javlovský a odkoupil od nich dva kly. A při této koupi se dověděl o Tarabykinově objevu. Tento inteligentní kozák, jsa si dobře vědom důležitosti objevu, smluvil se ihned s Lamuty a počátkem listopadu navštívil naleziště. Z hlavy mamutí mršiny uřízl kus kůže a z levého boku kousek srsti, pak vyňal trochu z obsahu žaludku, a to vše spolu s oběma kly odevzdal na policii ve Srědně Kolymsku okresnímu náčelníku Hornovi. Ten nemeškal a odevzdané mamutí zbytky zaslal ihned do muzea Akademie věd a sám se snažil, aby co nejdříve navštívil místo, kde byl mamut objeven. Stalo se tak v polovině prosince.

***) Lamuti, větev Tunguzů, malý kočovný nárůdek sibiřský, v počtu asi 3000 lidí**

Když pak na vlastní oči poznal, že jde skutečně o vzácný nález, podal o něm zprávu guvernérovi v Jakutsku, který ji zase bez prodlení poslal do Petrohradu presidentu Akademie věd.

Zpráva guvernérova přišla na místo svého určení dříve než Hornova zásilka; tak se stalo, že Herz si ji už nemohl prohlédnout, neboť už byl na cestě k záchraně mršiny.

Tolik asi věděl Herz o berezovském mamutovi, když 5. září 1901 vyrazil z Mysovoje k jeho nalezišti.

V poledne téhož dne překročil Herz se svými společníky pravý břeh Kolymy a všichni počali slézat malý horský hřbet porostlý modřínem, olšemi a zakrslou břízou.

Bažinatý kraj dovoloval postupovat vpřed jen velmi zvolna. Krutá sněhová bouře, která se rozpoutala 7. září, nesmírně ztížila pochod; koně co chvíli padali, ač každý nesl jen tři pudy těžký náklad. Ale přes toto nepříznivé počasí dorazila výprava ještě téhož dne k Berezovce. V nejzuřivější chumelenici byly postaveny tři stany a po uschování zavazadel a po vypití několika koflíků vřelého čaje se uložili vysílení poutníci k odpočinku.

Když druhého dne procitli z hlubokého a tvrdého spánku, byli nemile překvapeni. Padajícím sněhem se rozvodnila Berezovka tak, že nebylo možno ji překročit; zkalený a silný proud přes dvě stě kroků široký hučel bez ustání svou výstražnou píseň bázlivému i odvážnému. Teprve večer bylo možno na zvlášť vybraných koních dopravit část nákladu přes řeku a druhý den ráno byl přepraven zbytek.

Když se celá výprava dostala na druhý břeh, strhla se znovu sněhová vánice. Ta byla příčinou, že výprava došla svého cíle teprve až pozdě večer. Javlovský se jen s námahou držel správného směru, neboť různé směrové body se ztrácely v bílém závoji sněhové bouře. Znaveni útrapami rozbili tábor k nočnímu odpočinku.

Tak přivítal kraj první část výpravy, která zde po dva měsíce zachraňovala pro vědu tělo pravěkého chobotnatce.

Zatímco Herz s okresním náčelníkem Hornem a pomocníky stanul nad otevřeným hrobem mamuta a činil první přípravy k postavení chaty, která se jim všem měla na čas stát bezpečným a příjemným domovem, prodléval Pfizenmayer se svými druhy v

Srědně Kolymsku. Ale už za dva dny se všichni vydali na cestu do Mysovoje. Během třídenní jízdy dělali jen krátké polední přestávky, jichž využili k přípravě jídla a k jeho snědení. I za noci pluli v prudkém proudu řeky. jsouce od hlavy až k patám zahaleni do dlouhých a teplých kožichů ze sobí kůže, které jim ve Srědně Kolymsku opatřil Herz. Po celou dobu plavby viděli nad svými hlavami vysoko ve vzduchu táhnout hejna ptáků, hlavně labutí a divokých hus, které opouštěly svá letní hnízdiště kdesi daleko na severu. Tento tah ptáků k jihu byl zároveň i předzvěstí konce krátkého severského léta.

A bylo tomu vskutku tak. Již druhý den nato, co Pfizenmayer se dostal se svými druhy do Mysovoje, začalo sněžit a sníh padal bez přestání po tři dny. Celý kraj byl brzy pokryt bílým sněžným hávem a noční teploty klesaly až na –8° C.

Celý týden zde čekal Píizenmayer na příkazy od Herze. Teprve osmého dne se vrátil od Berezovky okresní náčelník Horn a s ním i potřební koně. Hornova zpráva Pfizenmayera nepotěšila. I na Berezovce prý zuřila divoká sněhová bouře, která tam zasypala vše velikými závějemi. Když tuto Hornovu zprávu vyslechl geolog Sevastijanov, rozhodl se, že se vrátí s Hornem do Srědně Kolymska, protože by prý ve vysokém sněhu nemohl konat žádná geologická pozorování. A vskutku se také s Hornem vrátil.

Zato Pfizenmayer se vydal se svými druhy k Berezovce. Prodírali se statečně zasněženou tajgou vpřed. Ačkoliv neměli už daleko k nalezišti mamuta, přece jen jim tato cesta trvala ještě plné tři dny. Pochodovali totiž krajem, kde tajga před několika lety padla ve veliké rozloze za oběť obrovskému požáru. Poloshořelé kmeny stromů v chaotické změti přes sebe nakupené, stejně jako veliké pařezy trčící nad sněhovou pokrývku či ukryté ve sněhu, nebo i spleť bujně rostoucího mlází ztěžovaly neobyčejně cestu; byla místa, kde lidé i koně jen stěží a s velikou námahou se prodírali vpřed. A při veškeré této nadlidské námaze neušli za celý den více než nějakých deset verst.

Ale blízkost cíle jejich dlouhé cesty je velmi povzbuzovala a nutila ke spěchu. Tak se stalo, že třetího dne, vystoupivše na hřeben nízkých hor, uviděli dole pod sebou údolí Berezovky, která se zde

prodírala v nesčetných zákrutech a která zde dosahovala průměrně asi 80 m šíře.

Všem radostně zasvítilo v očích. Vždyť stáli už před cílem svého dlouhého a strastiplného putování. Stáli tiše a mlčky hleděli dolů do údolí, kde hučela Berezovka, jež je celkem 700 km dlouhá a třetím nejdelším přítokem Kolymy.

Náhle jásavé a veselé výkřiky zazněly krajem. Byly výrazem veliké radosti, která naplnila srdce jich všech, když v dáli uzřeli malou chatu a z ní vystupující sloup modravého kouře.

Rychle vyrazili vpřed a za malou čtvrthodinku si Herz s Pfizenmayerem radostně stiskli pravice.

Po dlouhém odloučení se celá výprava spojila zase v jeden celek.

Z Pfizenmayera jako by tím okamžikem spadla všechna únava. Nechtěl odpočívat v teplé chatě při horkém čaji, ani nechtěl vyprávět o útrapách cesty, ani si zatím nepřál slyšet, co všecho Herz už zařídil. Jedinou jeho touhou bylo, aby se co nejdřív dostal k hrobu mamuta.

Za necelou půlhodinu po setkání byl už Pfizenmayer s Herzem na cestě k nalezišti.

Nebylo třeba, aby Herz dělal vůdce. Ostrý a nepříjemný zápach mamutí mršiny sám prozrazoval místo, kde před mnoha tisíci lety shodou okolností zahynul tento obrovský kolos. Oba dva udatní muži stáli mlčky nad místem dávné tragédie a oběma jim táhla hlavou stejná myšlenka, že je nutno bezodkladně započít s pracemi, které by zachránily pro vědu tělo pravěkého chobotnatce.

Kus práce bylo již vykonáno, neboť Herz už od 11. září, kdy stanul poprvé nad mamutem, nelenošil. Předně zjistil, že mamutí mršina leží na levém břehu Berezovky, na polokruhovitém a rozpukaném srázu, který spadá příkře do vlastního říčního koryta vzdáleného asi 62 metrů. Pod aluviální vrstvou, složenou z humusu a jílu, vycházela k povrchu svislá ledová stěna místy až osm metrů silná. Po tomto zběžném vyšetření místa nálezu započal Herz už tehdy s vyprošťováním mamutího těla. V těchto pracích byl však teprve na samém počátku. Proto s radostí uvítal příchod Pfizenmayera a jeho druhů, neboť dobře věděl, že více rukou udělá

více práce, a to ještě v kratším čase. A s časem musel počítat, neboť noční mrazíky se ohlašovaly stále zřetelněji a neodbytněji.

Herz se zase ujal vedení celé výpravy a v Pfizenmayerovi měl zdatného a spolehlivého pomocníka.

Po zhotovení několika fotografických snímků počal Herz s odklízením suti. Nejdříve odkryl hlavu, z níž větší část kůže byla však už dravou zvěří ožrána. Zdá se, že hlava nebyla zachovalá už ani v době svého objevu, jak by se dalo soudit podle zprávy nálezce Lamuta Tarabykina. Neboť když zde Herze navštívili již zmínění Tarabykinovi přátelé, Tajčin a Detjkov, kteří mamutí mršinu brzy po jejím objevení shlédli, vyprávěli, že mamutu již tehdy chyběl rypák a že kůže na hlavě byla už hodně zetlelá; domnívali se, že mamutí hlava byla již alespoň přes rok odkrytá.

Jejich svědectví nebylo ovšem zcela hodnověrné, a to nejen proto, že navštívili naleziště pouze jedenkrát, nýbrž hlavně proto, že až do té doby mamuta nikdy neviděli, ač Tajčin byl již devadesátiletý stařec.

I když hlava nebyla dobře zachována, přece jen poskytla jedno veliké překvapení. Mezi zuby našel totiž Herz zbytky potravy. Tím se splnila svého času Maydlem vyslovená tužba, že by bylo třeba nalézt jednou mamutí mršinu nejen s kůží a srstí, nýbrž i se zachovanými zbytky potravy. Kly zvířeti chyběly; pravý chyběl již asi velmi dlouho, levý uřízli Lamuti.

Když byla hlava zcela uvolněna, počal Herz pozorně odstraňovat suť a hlínu kolem trupu. V hloubce asi 68 cm narazili na přední levou nohu, která až k nadloktí byla ještě zcela pokrytá srstí, a to ze žlutohnědé 25 až 30 milimetrů dlouhé podsady a z rezavěhnědých 10 až 12 centimetrů dlouhých chlupů. Po odstranění dalšího pokryvného materiálu se objevila i zadní pravá noha, pokrytá srstí a místy i zetlelými kusy svaloviny. Zápach, který se při této práci z mršiny šířil, byl prý tak hrozný, že účastníci výpravy museli čas od času v práci ustávat. Přes časté mytí nemohli se také zbavit zápachu rukou, neboť největší část práce museli vykonávat pouze rukama.

Tak se pracovalo až do 18. září. Toho dne dal Herz rozkaz k vybudování zimní chaty pro členy výpravy i k vybudování ochranné

chýše nad mamutem samým. Stavba mamutí chýše pokračovala rychle, takže již 30. září se mohlo poprvé v mamutí chýši zatopit a zabránit tak neustálému mrznutí mršiny.

V těchto dnech byla také odstraněna s mamutího hřbetu už poslední hlína a bylo započato s vyjímáním lopatek, žeber a obrovského žaludku, v němž byly zbytky potravy ve váze 1 pudu.

Při odřezávání končetin se objevilo tmavočervené maso, které vypadalo jako čerstvé; bylo zmrzlé. Herz vzpomíná, že dlouho přetřásali otázku, zda by bylo možno pojíst kus tohoto vábně vypadajícího masa; ale nikdo se prý nechtěl odhodlat sníst zaručeně pravý mamutí biftek; všichni dávali přednost vyzkoušenému bifteku koňskému. Zato psi prý žrali mamutí maso velmi rádi a o zvlášť vábné sousto se dovedli mezi sebou pořádně poprat.

Tuk na kůži byl bílý, bez zápachu, houbovitého vzhledu a velmi lehce se krájel; tvořil souvislou vrstvu až devět centimetrů silnou. I krev byla nalezena a konzervována pro další studium podobně jako cévy a svalstvo.

Práce skončily 11. října 1901. Tehdy byly do zimní chaty odneseny poslední zbytky rozřezaného mamutího těla. V dalších dnech bylo vše baleno do plátna a koží a připraveno pro dlouhý transport. Zkoumalo se též, kterou cestou by bylo možno nejvhodněji a co nejrychleji dostihnout Kolymska. Aby rozhodnutí nebylo ukvapené, byl již před několika dny poslán Javlovský s dvěma Jakuty, aby prohlédli cestu. Když se Javlovský vrátil, vyrazil 15. října první oddíl výpravy na zpáteční cestu a za několik dní poté oddíl druhý.

V Mysovoji se všichni setkali. Jeli pak společně až do Středně Kolymska. Odtud požádal Herz ministerstvo železnic, aby mu poskytlo zdarma zvláštní nákladní vůz z Irkutska do Petrohradu s připojením k poštovnímu vlaku, aby se nález mohl co nejdříve dopravit na místo určení. Herzově žádosti bylo vyhověno, neboť se uznalo, že pomalá doprava nákladním vlakem byla by pro mamutí zbytky nebezpečná, zvláště kdyby se během dopravy oteplilo.

Pobytu ve Středně Kolymsku využil Herz k dokonalejšímu zabalení jednotlivých částí mamutího těla, aby je ještě lépe ochránil

před všemi nehodami, jimž mohly být vystaveny na dlouhé cestě do Irkutska.

Dne 15. listopadu odjela první část výpravy ze Srědně Kolymska a 26. listopadu druhá. První vedl Pflizenmayer, druhou Herz. Tento nařídil, že výprava musí dorazit do Jakutska a poté do Irkutska co nejdříve. Proto se také jelo ve dne v noci co nejrychleji. Ze Srědně Kolymska až do stanice Andylachu, což bylo asi 300 verst, bylo použito k saním psů a koní. Přes Verchojansk k Aldanu, což znamenalo přes 2000 verst, byli koně vyměněni za soby, takže se mohlo cestovat rychleji. Z Aldanu do Jakutska, asi 238 verst, se použilo k dopravě nákladu znovu koní. Dne 24. prosince 1901 dospěl Pfizenmayer do Jakutska. Herz dojel až 6. ledna 1902, neboť ho zdržely obrovské sněhové bouře a vánice.

Cesta ze Srědně Kolymska do Jakutska byla strašlivá.

Na celém asi 3 000 verst dlouhém pochodu ze Srědně Kolymska do Jakutska si výprava odpočinula pouze dva dny ve Verchojansku, nejstudenějším místě světa. Ohromné vzdálenosti z jedné stanice do druhé, právě nastávající mrazy kruté verchojanské zimy, kdy sloupce v teploměrech klesaly tehdy až na –50° C, prudké sněhové bouře a vánice, neschůdné cesty dalekého severu, to vše neobyčejně ztěžovalo cestování výpravy se vzácným, ale i těžkým nákladem.

Na této vysilující cestě, kdy Herzův oddíl postupoval hlubokými sněhovými závějemi krok za krokem pomalu vpřed, se jednou stalo, že Herz nalezl k svému nemalému překvapení malý balíček, který před ním kráčející člen výpravy ztratil a který obsahoval právě nejvzácnější část celého nálezu, totiž zbytky potravy nalezené mezi zuby, jazyk, srst a jiné.

Po krátkém odpočinku v Jakutsku spěchala výprava k Irkutsku, a to zase ve dvou oddílech. Ačkoliv na tomto úseku cesty nebyly trampoty už tak veliké a vysilující, přece jen nemálo starostí a opatrnosti vyžadovalo časté překládání sto pudů vážícího nákladu na jednotlivých poštovních stanicích, jichž mezi Jakutskem a Irkutskem bylo 124. Přesto celý tento cestovní úsek přes 2800 verst dlouhý byl vykonán v 16 dnech, neboť výprava se zdržovala na jednotlivých stanicích jen tak dlouho, dokud nebyli vyměněni koně.

Po krátkém oddechu v Irkutsku byl dne 6. února 1902 naložen rozřezaný mamut do vlaku a po třináctidenní jízdě dospěl i s výpravou bez nehody do Petrohradu. Zde byla kostra mamuta znovu sestavena a kůže byla vycpána v té poloze, v jaké byla mamutí mršina nalezena.

- - - - -

V zasedací síni Akademie věd je rušno.

Stříbrovlasý kmet, který svolal tuto schůzi, vystoupil na pódium. Když se utišil hluk a šumot, zazněl prostornou síní jeho zvučný hlas.

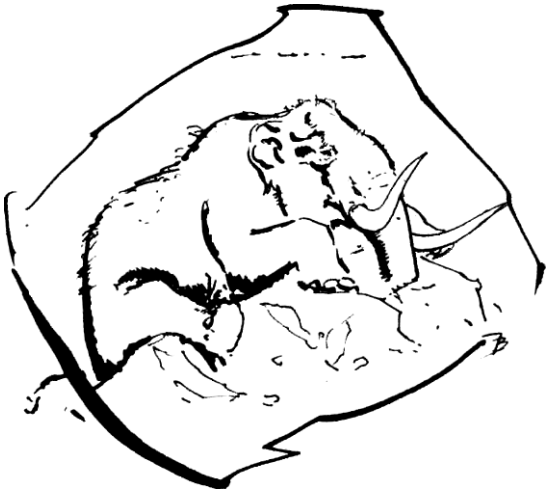
„Je mi velikým potěšením oznámit vám, že naše výprava k záchraně berezovského mamuta skončila dobře. Trvala 10 měsíců, a nepřihlížíme-li k jízdě vlakem, museli její účastníci vykonat na saních 6 000 verst a na koních 3 000 verst. Že mamutí mršina mohla být zachráněna v poměrně tak krátké době, toho byla příčinou nejen prostřední velikost mamutího samce, nýbrž i okolnost, že výprava dospěla na místo nálezu včas, kdy mršina nebyla ještě tak silně promrzlá. Stačilo zpozdit se pouhých čtrnáct dnů a za nastalých prudkých mrazů byl by mamut zmrzl v kámen. Nezbylo by pak, než vyčkat do příštího léta, což by bylo ovšem spojeno s ohromnou ztrátou času i peněz.“

Řečník se na chvíli odmlčel, a když se pak znovu ozval jeho hlas, tu už bez přestání líčil svízelnou cestu a strašlivé útrapy, které museli všichni členové výpravy podstoupit, aby mohli splnit uloženou jim povinnost. A stříbrovlasému kmetu se rozzářily oči, když slavnostně prohlašoval:

„Budeme jediní, kteří se budeme moci celému světu pochlubit jedinečnou zvláštností: vycpaným mamutem. Nehledě k tomu, že tento nález přinese velmi mnoho nového vědě, stane se jistě i obdivovanou podívanou pro široké vrstvy lidové, které si budou moci takto učinit nejlepší a nejpravdivější představu o zvířeti, které kdysi tak hojně oživovalo naše kraje. Jedno bych si však přál: aby každý z prostých diváků, kteří stanou udiveni před tímto pravěkým kolosem, si i uvědomil, že bylo třeba mnoho vykonat, než mu mohla být poskytnuta tato jedinečná podívaná. A nebyly to jen peníze a služba vědě, které mu ji poskytly, ale především nadšení a přesné plnění povinností všech členů výpravy, kteří překonávali všechny

překážky stavějící se jim v cestu. Nebyla to touha po slávě, po senzaci nebo po obohacení. Byl to jen kus poctivé práce přesně a rychle vykonané bez ohledu na chvilkové strasti a námahu, těžkosti a nepohodlí. Jsem přesvědčen, že každé dílo, založené na takových předsevzetích, se musí vždy podařit! A proto i toto dílo se podařilo. Bylo by jen spravedlivé, kdyby každý z těch prostých diváků, obdivujících výsledek práce a námahy oněch nadšených a poctivých pracovníků, znal i jejich jména. Ale to by se dalo jen těžko uskutečnit. Nechť proto naši hrdinové mají útěchu v tom, že lidé umírají a jejich jména se zapomínají, ale jejich dílo je přetrvá, je věčné …“

Další slova stříbrovlasého kmeta zanikla v nadšeném potlesku přítomných.

DOSLOV

Milý čtenáři, který jsi trpělivě přečetl knihu až k této stránce, musím Ti říci totéž, co jsem řekl čtenáři svých knih „Zavátý život“ a „Ztracený svět“: Příběhy, které jsem Ti ve formě povídek vyprávěl, nejsou vymyšlené, nýbrž jsou napsány podle skutečných paleontologických nálezů. Věz tedy, že zvířata, o jejichž smutných nebo šťastných osudech ses dočetl, skutečně žila. Skutečně byla taková, jak byla vylíčena, a opravdu žila v takových životních prostředích, jaká jsem Ti popsal. I příběh o Omovi není zcela vymyšlený; dovíš se dále, proč jsem Ti jej vyprávěl. A pochybovat o hrdinné cestě ruských badatelů nekonečnými sibiřskými pláněmi k záchraně mršiny mamuta bylo by přímo směšné, vždyť mnoho bylo o tom napsáno a dodnes může každý vidět jeho vycpaninu v leningradském muzeu.

Každá z povídek líčí událost, která se stala v některém geologickém období v nějakém malém koutě tehdejšího světa. Nezachycuje všechno tehdejší tvorstvo, nýbrž jen nepatrnou část té či oné oblasti. To měj, milý čtenáři, také na paměti!

A ještě jedno měj neustále na paměti! Svět nebyl vždy takový, jaký dnes vidíš kolem sebe. Ten je jen výsledkem nesmírně dlouhého vývojového procesu, který se počal odehrávat hned po vzniku Země a po vzniku života. Vývojové pradějiny Země i života jsou nepředstavitelně dlouhé: první začínají nejméně 2 až 3 miliardy let před naší dobou, druhé nejméně $1^1/_2$ miliardy let před námi.

Během těchto nesmírně dlouhých věků měnila Země neustále svou tvářnost. Staré pevniny zanikaly a nové vznikaly, stará vysoká horstva byla snižována v paroviny a horotvornými procesy byla vysoko k oblakům vztyčována horstva nová. Rozlehlé močálovité pralesy byly vysušovány a měněny v bezútěšné pustiny a pouště, zatímco jinde a jindy bohaté vodní srážky a přívaly měnily pouště a pustiny v zelené kraje bujného rostlinstva. Jak se měnila Země, tak se měnilo i rostlinstvo a živočišstvo. Od nejjednodušších a nejprostších

forem života, od živé bílkovinné vločky dospěl dlouhými věky vývoj všeho živého až k dnešním nejsložitějším formám rostlinným a živočišným, ba i k samému člověku, který jako vše ostatní živé je taktéž produktem vývoje a ne stvoření.

Abychom se v těchto prastarých vývojových dějinách Země a jejího života dobře vyznali, rozdělili jsme je v jednotlivé časové úseky, tzv. geologické epochy neboli éry; z nich čím je která starší, tím více miliónů let trvá. Geologické epochy se dělí v menší časové úseky, tzv. geologické doby, trvající většinou taktéž mnoho miliónů let. (Viz tabulku geologických dob!) Geologické epochy nám jasně ukazují, kam až v které z nich vývoj rostlinstva a živočišstva dospěl a v které epoše se objevil sám člověk. (Viz znovu tabulku geologických dob!) Z této skutečnosti pak také velmi jasně a přesvědčivě vidíme, že život nebyl stálý, neměnný, nýbrž naopak že se během geologických dob měnil, byl stále vyšší a složitější.

Toto vše měj, milý čtenáři, stále na paměti!

- - - - -

Děj první povídky „***Z hlubin pravěku***“ se odehrál asi před 150 milióny lety v okolí Solenhofenu a Eichstattu v dnešním Bavorsku, a to ve svrchní juře druhohor. Tehdy to tam vypadalo jinak než dnes: Byl tam mořský břeh s četnými lagunami a se zelenými plochami rostlin tajnosnubných a nahosemenných, především různých kapradin, cykasovitých a jehličnatých. Rostliny krytosemenné (kvetoucí) tenkrát ještě nebyly. V této době se zde usazoval v moři jemňounký kal, který během dlouhých dob ztvrdl ve světoznámý litografický kámen. Ten se právě v okolí Solenhofenu a Eichstattu v hojných lomech dobýval.

Ale nebyl to jen výborný litografický kámen, který roznesl slávu Solenhofenu a Eichstattu široko daleko. Byly to i zkameněliny, které se při dobývání kamene nacházely a které vzbuzovaly podiv nejen u skalníků, nýbrž i u odborníků. Kromě čistě mořských zvířat (různých korálů, medúz, mlžů, hlavonožců, korýšů, ryb, ještěrů a želv) našli zde skalníci i mnoho zbytků zvířat suchozemských, která byla nad moře zanesena větry nebo byla spláchnuta s břehu do moře mořskými vlnami. K nejvzácnějším a nejpozoruhodnějším nálezům, které zde vůbec byly učiněny, patří četné kostry ptakoještěrů rodů

Pterodactylus a *Rhamphorhynchus*, kostra maličkého veleještěra rodu *Compsognathus* a konečně dvě kostry prvních a nejstarších praptáků rodů *Archaeopteryx* a *Archaeornis.*

Ptakoještěři, kteří tam žili v hejnech, patří k nejpodivuhodnějšímu tvorstvu, které kdy žilo. Byli to plazi výborně přizpůsobení k létání. Jejich kosti byly duté a přední končetiny byly přeměněny v létací ústroji. Zde žily především dva typy: *Pterodactylus* a *Rhamphorhynchus*. Velikost *Pterodactylů* byla u různých druhů různá; nejmenší dosahovali velikosti vrabce, největší velikosti jestřába. Jejich kůže byla vrásčitá, bez šupin. Živili se hlavně drobnými rybkami, především rodu *Leptolepis*. Zdá se, že žili v hejnech a že to byli denní dravci. *Rhamphorhynchové* se od *Pterodactylů* lišili dlouhým ocasem, dlouhými, úzkými křídly a velikou lebkou. Kostry solenhofenských a eichstattských ptakoještěrů můžeme obdivovat téměř ve všech větších paleontologických sbírkách. Zato unikátním nálezem je dobře zachovalá kostra maličkého dravého veleještěra rodu *Compsognathus*, který v úplné dospělosti nebyl větší než kočka. Byl nalezen v Jachenhausenu, východně od Eichstattu.

K nejvzácnějším nálezům patří však obě kostry praptáků. Mají zajímavou historii. Kostra prvního praptáka, patřícího k rodu *Archaeopteryx*, byla nalezena roku 1861 u Solenhofenu. Majitelem tohoto podivuhodného živočišného zbytku, podobného opeřenému plazu, se stal solenhofenský lékař Ernest Haberlein. Protože to nebyl ušlechtilý člověk a sběratel, nýbrž pán s dobrým obchodním duchem, nabídl ihned *Archaeopteryxe* ke koupi. A nechtěl málo! Ocenil si ho na 14 000 marek a za tuto cenu ho skutečně prodal londýnskému muzeu. V Londýně tento vzácný živočišný zbytek podrobně studoval sir Richard Owen a pojmenoval ho *Archaeopteryx lithographica* nebo též *macrura* tj. prapták litografický nebo též dlouhoocasý.

Němečtí paleontologové byli nešťastni, že tak vzácný a jedinečný nález byl pro domácí vědu navždy ztracen. Proto byli velmi vzrušeni, když se o 16 let později dověděli, že u Eichstattu byla nalezena druhá kostra praptáka, mnohem lépe a úplněji zachovaná než první. Tuto druhou kostru praptáka získal syn lékaře Háberleina a jako předtím jeho otec hned ji nabízel ke koupi. Pranic

se neostýchal chtít za ni, ovšem i s množstvím obyčejných a méněcenných zkamenělin, 36 000 marek. Byl to na tehdejší obrovský obnos. A jistě by byl tento prapták jednoho dne „uletěl“ z Německa, kdyby ho nebyl v poslední chvíli koupil za sníženou cenu 20 000 marek W. von Siemens, který ho později za stejnou cenu přenechal pruskému státu. Ten předal praptáka k výzkumu a k úschově berlínskému muzeu, kde ho Dames podrobně popsal a pojmenoval *Archaeopteryx siemensi*. Později však jugoslávský paleontolog Bronislav Petronievic dokázal, že tento berlínský prapták patří k jinému rodu než prapták londýnský, a proto berlínského praptáka označil novým rodovým jménem *Archaeomis*, což platí dodnes.

V dějinách přírodních věd hrají nálezy těchto svrchnojurských praptáků důležitou úlohu. Musíme si totiž uvědomit, že do doby nálezu prvního praptáka (1561) spadá i první vystoupení Charlese Darwina, neboť tento dva roky před tím (1859) uveřejnil své známé a znamenité dílo o původu druhů, jímž položil první pevné a doložené základy k učení o vývoji tvorstva. Musíme si i připomenout, že soudobí učenci se neodvážili zaujmout k novému učení ihned stanovisko. Většina jich rozpačitě vyčkávala, část nové učení zamítala. Jen málo tehdejších přírodovědců poznalo, že touto knihou dal Darwin nový a správný základ k myšlení a přírodovědeckému bádání.

Do té doby vědecké nejistoty a vyčkávání přišla roku 1861 překvapující zpráva, že ve svrchnojurském vápenci u Solenhofenu byl nalezen podivný zbytek zvířete, které se podobá plazu, ale které mělo peří a křídla jako pták. Byl tedy nalezen zkamenělý živočich, nad něhož ve smyslu nového Darwinova učení nebylo zajímavějšího; lepší důkaz nemohl by být ani vymyšlen. Pro přívržence Darwinova učení znamenaly tyto plné zbytky solenhofenského praptáka důležitý důkaz správnosti jimi uznávané a zastávané nauky, neboť podle nich představoval zbytek jakousi přechodní formu mezi plazy a ptáky; litovali jen, že živočich pro vývoj tvorstva tak důležitý se zachoval neúplně, především bez hlavy a bez krku.

Protivníci učení o vývoji tvorstva z forem jednoduchých k složitějším a dokonalejším, kteří tomuto solenhofenskému praptáku mohli vždy oprávněně upírat hodnotu jakési vývojové přechodní

formy mezi plazy a ptáky, byli rázem umlčeni, když za 16 let později byl nalezen eichstattský prapták. Tentokrát byla dobře zachována i hlava s krkem, kosti ležely v přirozených místech a krásně zachované peří v původní poloze nejjasněji dokazovalo ptačí ústrojnost tohoto záhadného tvora. Tehdy padla i smyšlenka těch, kteří tvrdili, že solenhofenský prapták byl uměle vyroben jemnými dlátky a jako zdařilý paleontologický padělek draze prodán.

Význam těchto svrchnojurských praptáků byl již vícekrát vyložen. Většina kosterních znaků nás přiměla zařadit je do třídy ptáků, ale současně řada jiných znaků dokazuje neobyčejně nízký vývojový stupeň v rámci této obratlovčí třídy. Sice již dávno před jejich objevením nepochybovali paleontologové o tom, že se ptáci vyvinuli z plazů, ale teprve tyto nálezy podaly pro tuto domněnku nezvratný důkaz. Ovšem o cestách, kterými se ubíral vývoj od nejblíže příbuzné skupiny pozemních praplazů z konce prvohor ze samého počátku druhohor k *Archaeopteryxu a Archaeornisu*, jsme až dosud jen málo zpraveni. *Archaeopteryx i Archaeornis* byli zubatí praptáci jen o málo větší než holub a žili v cykasových a araukáriových hájích v blízkosti pobřežních lagun. Jak žili a jakým tvorstvem byli obklopeni, to vše jsem Ti, milý čtenáři, pověděl v této povídce.

Ale ještě s jednou zajímavostí chtěl bych Tě, milý čtenáři, seznámit, než uzavřu tyto své poznámky k povídce „***Z hlubin pravěku***". Jen tak letmo jsem se v ní zmínil o chvostoploutvých rybách rodu *Undina*. Bylo to vskutku jen letmé a nenápadné zaznamenání, takže bys z něho nemohl naprosto poznat význam chvostoploutvých ryb pro vznik vyššího obratlovčího typu, než jsou ryby, stejně jako bys nebyl upozorněn na nedávný překvapující, ba vpravdě senzační zoologický objev, který rozrušil nejen odborníky, ale i širokou veřejnost. Povím Ti proto při této příležitosti něco o chvostoploutvých rybách vůbec a trochu více o onom senzačním zoologickém objevu.

Že obojživelníci vznikli z ryb, o tom pokrokoví paleontologové už dávno nepochybovali. Jestliže se však dříve snažili odvodit první suchozemské čtvernožce, tj. praobojživelné krytolebce (*Stegocephaly*), z ryb dvojdyšných (*Dipnoi*), tu dnes víme, že tito vznikli z ryb chvostoploutvých (též lalokoploutvých *Crossopterygii*);

byla to především kosterní stavba lebky a končetin chvostoploutvých ryb, která o tom podává nezvratné důkazy. Po vývojové stránce jsou tedy chvostoploutvé ryby nesmírně důležité a pamětihodné. Jejich rozvoj spadá do pravěkých moří; jejich posledního zástupce známe z moří křídových.

Ale přesto až do nedávné doby řadili zoologové mezi ryby chvostoploutvé i dva sladkovodní africké rody, a to rody *Polypterus* a *Calamichthys*, i když o jejich příslušnosti k chvostoploutvým rybám vyslovovali mnozí velmi závažné pochybnosti. Výzkumy vynikajícího sovětského učence L. S. Berga vnesly do problematiky příslušnosti *Polyptera* a *Calamichthyse* v živočišné soustavě konečně žádoucí jasno. Oba tyto sladkovodní africké rybí rody klademe dnes do skupiny ryb mnohoploutvých (*Polypteri*); tato skupina je nejpravděpodobněji příbuzná s rybami paprskoploutvými (*Actinopterygii*) a s rybami chvostoploutvými není v žádném bližším příbuzenství. Pokud pak *Polypterus* a *Calamichthys* mají některé společné vlastnosti s rybami chvostoploutvými (a přirozeně i rybami dvojdyšnými), pak tyto vlastnosti jsou jen jevem vnější podobnosti, nikoliv však znakem blízké příbuznosti. Důkladnou a kritickou studií L. S. Berga byly tedy oba sladkovodní africké rody *Polypterus* a *Calamichthys* jednou provždy vyřazeny ze skupiny ryb chvostoploutvých; tím se i stalo, že na ryby chvostoploutvé jsme se museli dívat jako na typy dnes už dávno vymřelé.

Proto to byla vskutku obrovská vědecká senzace, když přišly první zprávy o ulovení živé chvostoploutvé ryby, o nichž jsme museli po studiích Bergových předpokládat, že posledními svými zástupci vymřely v mořích křídových, tedy nejméně před 80 až 60 milióny lety. A o historii objevu těchto žijících chvostoploutvých ryb chci Ti, milý čtenáři, v dalším něco povědět. Nebude to jen zajímavé vyprávění o historii objevu, ale budeš jistě i udiven houževnatostí vědce, který na cestě za vytčeným cílem se neleká překážek, nedbá neúspěchů ani času, aby přinesl žádoucí výsledek. Proto se vědec nakonec přec jen dočkal úspěchu. Ale začínám už s vyprávěním.

Bylo to 22. prosince 1938, kdy v Indickém oceánu poblíž jihovýchodního pobřeží jižní Afriky před ústím řeky Chalumny chytil jakýsi domorodý rybář podivnou rybu. Když vytáhl z hlubiny

svou síť, uviděl, že se v ní zmítá asi $1^1/_2$ m dlouhá ryba, jemu naprosto neznámá. Byla ocelově modrá a měla silné zubaté čelisti, jimiž neustále po všem hrozivě chňapala. Rybáři nezbylo nic jiného než nebezpečnou, skoro metrický cent vážící rybu zabít. Bylo velikým štěstím pro vědu, že tento prostý rybář tuto neznámou a pro něho tím i bezcennou rybu nehodil nazpět do moře, nýbrž že ji vzal s sebou na pevninu jako podivuhodnou zvláštnost. Když rybář přivezl na své bárce rybu do přístavu v East-Londonu vzbudila velký rozruch, neboť takovou rybu ještě nikdo nikdy neviděl.

A tehdy kdosi udělal rozumnou věc: zvedl sluchátko telefonu, vytočil číslo a když si mu ozvala Courtenay-Latimerová, správkyně eastlondonského muzea, sdělil jí, že jeden z rybářů přivezl do přístavu jakousi velikou a podivnou rybu, kterou nikdo nezná. Správkyně muzea nemeškala a hned se vydala na cestu do přístavu. Když tam dospěla a podívala se na podivný úlovek, ihned poznala, že jde vskutku o neznámou rybu nevšedního vzhledu. Ačkoliv se snažila ze všech sil získat rybu pro muzeum, což se jí také nakonec podařilo, přece jen veliká vedra jihoafrického léta způsobila, že ryba byla brzy v rozkladu, takže nakonec z ní bylo možno zachránit pouze kůži.

Správkyně muzea se všemožně snažila neznámou rybu určit, ale brzy poznala, že nemá k tomu ani dost zkušeností, ani dost odborné literatury v muzejní knihovně. Proto se obrátila o radu k profesoru J. L. B. Smithovi, který pracoval v muzeu Grahamstowm vzdáleném od East-Londonu asi 120 km a který byl i výborným znalcem ryb jihoafrických vod. Ten již podle zaslané skici poznal, že jde vskutku o vzácný úlovek, a to o jakéhosi zástupce chvostoploutvých ryb ze skupiny *Coelacanthidae*, o nichž se předpokládalo, že svým posledním příslušníkem vymřely už v mořích křídových. Později, když rybu podrobně prostudoval, seznal, že se nemýlil a označil ji jako *Latimeria chalumnae* srovnáním pak zjistil, že Latimeria je velmi blízká jurskému rodu *Undina*.

Smithova zpráva o objevu živé chvostoploutvé ryby z čeledě *Coelacanthidae* se rozletěla celým světem a zajímala nejen odborníky, ale i nejširší veřejnost. Ve všech učených časopisech i na schůzích se velmi debatovalo o tomto podivuhodném a

překvapujícím nálezu. Byl to skutečně objev „živé zkameněliny“, neboť *Coelacanthidi*, jejichž první zástupci se objevili v mořích permských a poslední vymřeli v mořích křídových, se ukázali tímto nálezem ještě jako žijící větev chvostoploutvých ryb a ne vymřelá. Byla to skutečná vědecká senzace, když Indický oceán vydal tvora, o němž se soudilo, že už dávno patří geologické minulosti. I když vědci byli nesmírně spokojeni s učiněnýn objevem, který nesporně znamenal značné obohacení jejich vědomostí a který byl stejně senzační, jako kdyby byl objeven žijící potomek nějakého druhohorního veleještěra, přece jen litovali, že se nezachovaly žádné měkké části těla této ryby, které by mohly poskytnout velmi mnohé a důležité poznatky, leccos osvětlit a potvrdit.

A tehdy se poprvé setkáváme se snahou získat další jedince této pamětihodné a podivné ryby. Byl to především profesor Smith sám, který s houževnatostí pravého vědec se snažil získat další exempláře *Latimerie*. Protože neměl dostatečné finanční prostředky, aby mohl uskutečnit zvláštní výpravu, která by se pokusila v mořských vodách jižní Afriky a kolem Madagaskaru o ulovení dalších exemplářů těchto živoucích chvostoploutvých ryb, vymyslil si lacinější, ale přeci jen velmi účinný způsob k získání žádoucích ryb. V Grahamstownu nechal natisknout veliké množství letáčků, na nichž vedle obrázku *Latimerie* byly vytčeny i její hlavní znaky; na nich byla uvedena i prémie, a to značně veliká, za první dva ulovené kusy. Letáčky byly vytištěny anglicky, francouzsky; portugalsky a byly ve velikém množství rozšířeny po celém východním pobřeží Afriky. Smith doufal, že pomocí těchto letáčků, které se dostanou do rukou velikého množství rybářů a obyvatelů východoafrického pobřeží, se mu podaří získat další exempláře těchto podivuhodných ryb, neboť byl pevně přesvědčen, že kde žije jedna taková ryba, musí jich žít více. Profesor Smith nechal tedy rozhazovat letáčky a sám trpělivě čekal. Čekal pět let, čekal deset let, ale pořád marně. Už se počal domnívat, že by bylo přec jen lépe organizovat zvláštní expedici, která by soustavně prohledávala vody východoafrického pobřeží. Ale léta druhé světové války nebyla vhodná k provedení tohoto úmyslu, i když by se snad bylo profesoru Smithovi podařilo sehnat na expedici finanční prostředky. A tak trpělivě čekal dále.

Uplynulo už celkem 14 let ode dne, kdy správkyně muzea Courtenay-Latimerová získala od domorodého rybáře v přístavu v East-Londonu proslulou *Latimerii*. Bylo to právě zase v prosinci, ale tentokrát v roce 1952, když se vracel profesor Smith se svou manželkou z výzkumné expedice, kterou podnikl do Kenje. Když dospěl do Zanzibaru, zdržel se zde několik dnů. Tehdy, zrovna poslední den svého pobytu v Zanzibaru, což bylo 13. prosince, setkal se s kapitánem E. E. Huntem, který obchodoval v Komorském souostroví ležícím mezi Zanzibarem a Madagaskarem. Poněvadž se profesor Smith i jeho žena domnívali, že tyto ryby bude nutno hledat především v těchto vodách a protože se kapitán Hunt o tyto ryby neobyčejně zajímal, paní Smithová mu *Latimerii* velmi podrobně popsala a zároveň mu vysvětlila i její vědecký význam. Dala mu také množství letáčků. Kapitán Hunt jí slíbil, že od této chvíle bude usilovně pátrat v těchto vodách po *Latimeriích*. Svůj slib také splnil.

Bylo to už 24. prosince, tedy jedenáct dnů po rozhovoru kapitána Hunta s paní Smithovou, když byl profesoru Smithovi doručen v Durbanu telegram. V něm mu kapitán Hunt sděloval, že u ostrova Anjouanu v Komorském souostroví byla ulovena druhá *Latimerie* a že ji pro něho získal. Profesor se rozhodl odjet ihned za kapitánem Huntem. Poněvadž však šlo o vzdálenost asi 3 200 km, vyžádal si Smith přímo u jihoafrické vlády vojenské letadlo, neboť před tím na všech jiných místech se svou žádostí nepochodil. Jakmile dostal přidělené letadlo, vydal se s pilotem ihned na cestu nedbaje bouře, která se těsně před odletem letadla rozpoutala. Po šťastném příletu k cíli cesty ukázal mu kapitán Hunt chycenou rybu a profesor Smith okamžitě poznal, že opravdu stojí před druhým exemplářem živoucí chvostoploutvé ryby. Dověděl se též, že rybu ulovil domorodý rybář Hussein, a to asi 400 m před břehem své rodné vesnice Domini na ostrově Anjouanu v hloubce asi 80 m. Zprvu Hussein nevěnoval rybě žádnou pozornost, i když s ní měl mnoho práce, než ji dostal do člunu, kde s ní dlouho bojoval, než se mu ji podařilo zabít údery vesla do hlavy. Teprve když druhý den ráno přivezl rybu na trh, jeden jeho přítel ho upozornil, že ulovil rybu, která je vyobrazena na letáčcích, které zde byly nedávno rozhozeny.

Toto zjištění vzbudilo na trhu hotovou paniku. Všichni se hrnuli k Husseinovi, aby na vlastní oči uviděli rybu, která je zajímala především tím, že na její ulovení byla vypsána veliká cena. O úlovku se dověděl i kapitán Hunt. Vešel s Husseinem ihned v jednání, vyplatil mu vypsanou odměnu a získav takto rybu, ihned o ní podal zprávu profesoru Smithovi. Vědec si pak rybu odvezl a po prostudování v ní rozpoznal nový rod a druh, který pojmenoval jako *Malania anjouanae*. Tento druhý exemplář byl 1,38 m dlouhý a vážil 55 kg.

Zbývá dodat už jen málo. Po objevu *Malanie*, která se velmi podobá *Latimerii*, není-li s ní vůbec totožná, bylo v příštích třech letech uloveno v oblasti Komorského souostroví dalších 7 jedinců těchto pamětihodných chvostoploutvých ryb. To jasně dokazuje, že chvostoploutvé ryby svou skupinou *Coelacanthidae* přežily svou dobu a jako vzácné pozůstatky prastarých dob se zachovaly až dodnes.

- - - - -

Děj druhé povídky „***Údolí draků***“ se odehrál opět v druhohorách, avšak v oblasti dnešní Severní Ameriky. Geologický útvar svrchní křídy na konci druhohor byl posledním obdobím života obludných veleještěrů, masožravých i býložravých. Jeho skončením navždy zmizeli s povrchu Země tito podivuhodní plazi, kteří po celé druhohory byli největšími tvory tehdejších pevnin. A právě ve svrchní křídě, těsně před jejich zánikem, objevily se na území dnešních Spojených států amerických a Kanady nejpodivuhodnější jejich typy, jež by nedovedla vykouzlit snad ani nejbujnější lidská fantazie. A přece všechny ty obludy (*Gorgosaurus, Palaeoscincus, Scolosaurus, Monoclonius, Struthiomimus, Corythosaurus, Styracosaurus, Parasaurolophus*) existovaly, jak poznáváme podle zachovaných koster. Jejich vydobytí z pískovcových skal v dnešních vzdálených a pustinných oblastech stálo mnoho peněz i námahy. Výsek z života těchto plazích oblud předvádí povídka, jejíž děj se odehrál nejméně před 75 milióny let!

- - - - -

Děj třetí povídky „***Jezero zkázy***“ zavádí nás do Jižní Ameriky, do Patagonie. K této povídce mohu Ti už jen málo říci, neboť proč

Scarittia zahynula, to už víš. Mohu jen dodat, že badatel, který u Rincon de Scaritt objevil kostry *Scarittií*, byl paleontolog newyorského přírodovědeckého muzea Simpson. Získal zde několik koster, z nichž nejkrásnější (*Scarittia canquelensis*) je vystavena v přírodovědeckém muzeu v New Yorku. Výzkumy, které se nahromadily kolem těchto vzácných nálezů, dovolily Simpsonovi vyslovit domněnku o hromadném. zániku *Scarittií*, jimž se jmenované naleziště stalo společným hrobem. Simpson soudí, že v nalezišti, které objevil, je pohřbeno ještě mnoho set koster, které čekají, až budou vyzvednuty. A jak už víš, milý čtenáři, dobu, jež uplynula od zániku *Scarittií*, možno odhadnout na 25 miliónů let.

V této povídce vzpomenuli jsme Zbrašovských aragonitových jeskyní. Myslím, že nebude na škodu, jestliže Ti, milý čtenáři, řeknu trochu více o této naší vzácné pravěké památce, která je jedinečnou nejen v naší vlasti, ale v celé Evropě. Bylo to o vánocích roku 1912, kdy lidé malé osady Zbrašova u Hranic na Moravě byli překvapeni zvláštním úkazem: ve vápencovém lomu vystupoval z úzké skalní štěrbiny za silného mrazu sloupec sedavých par do výše asi 10 metrů.

Zpráva o tomto podivném úkazu se rychle roznesla po celé osadě. Dověděl se o ní i krejčí Josef Chromý, který byl tehdy starostou obce a o němž bylo v celém okolí známo, že soukromým studiem nabyl značných přírodovědeckých znalostí. Ten při návštěvě lomu ihned poznal, že nejde o probouzející se činnost sopečnou, jak se lidé poděšeně domnívali, nýbrž že sloupec páry vystupující z nitra devonských vápenců představuje prosté vystupování teplého jeskynního vzduchu, jehož páry se v mrazivém povrchovém vzduchu srážejí. Toto poznání ho rozradostnilo, neboť po dlouhém a marném hledání stál poprvé před otvorem, kterým by mohl sestoupit do podzemí a do jeho jeskynního bludiště, jehož existenci zde už dávno předpokládal.

S prvními výzkumnými pracemi započal Josef Chromý už v lednu roku 1913. Se svým bratrem Čeňkem počali rozšiřovat štěrbinu a když ji nakonec rozšířili tak, že se jí mohli protáhnout, sesbírali provazy, kde jaké měli, svázali je a spustili se po nich do neznámé podzemní dutiny. Při sestupu potkala je však nehoda: primitivní lano se jim přetrhlo. Bylo štěstím, že se tak stalo až na samém konci

sestupu, asi dva metry nad dnem jedné z jeskynních prostor. Při dopadu se jim rozbily karbidové svítilny, takže leželi na kamenitém dně jeskyně v úplné a tísnivé tmě. Obávali se pohnout, aby se nezřítili po nakloněném svahu do neznámé hlubiny.

Teprve později poznali, na jak nebezpečné místo dopadli; zřítili se totiž zrovna nad prohlubeninu, jejíž dno je zcela vyplněno nebezpečným kysličníkem uhličitým, nad tu prohlubeninu, do niž dnes vedou kamenné schůdky. Když zjistili, že mimo menší oděrky nejsou zraněni, byli rádi. Ale zanedlouho počala je svírat obava, zda se odtud vůbec dostanou ven, neboť štěrbina, jíž sestupovali, byla klikatá a po dopadnutí zřetelně slyšeli, jak se za nimi řítily i kameny. Domnívali se proto, že jim zasypaly cestu nazpět. Měli jen jedinou naději na záchranu, že syn Stanislav, který hlídal nahoře u lana a s nímž měli smluveno, kdyby nevyšli do osmi hodin, že vytáhne lano a půjde pro pomoc. Tato prozíravost se jim vyplatila. Když po smluvené době nevycházeli, Stanislav vytáhl lano a zjistiv, že je přetržené, hned běžel pro pomoc. Zachráncům se pak podařilo oba výzkumníky vytáhnout.

Tento první dramatický sestup neodradil však Josefa Chromého od dalších výzkumů, ba smíme dnes říci, že Josef Chromý věnoval prozkoumání a úpravě zbrašovského jeskynního bludiště nejen celý svůj další život, ale i všechno své jmění. Zásluhou tohoto prostého, ale pro věc zaníceného a nadšeného muže i jeho dcery Marie, J. Siegla a jiných jeho dlouholetých spolupracovníků byla na Moravě objevena neobyčejně vzácná přírodní památka, v mnohém ohledu mnohem významnější než proslulý Moravský kras. Byla nejen objevena, ale usilovnou a nezištnou prací i pohodlně zpřístupněna, takže není dnes turisty navštěvujícího lesnaté Beskydy, aby se nezastavil na úpatí tohoto horstva a neshlédl Zbrašovské aragonitové jeskyně. Ale nejen turisty, nýbrž i mnoho lázeňských hostů, ať již nemocných či rekreantů, potěší tyto krásné podzemní prostory.

Zbrašovské aragonitové jeskyně jsou v těsném sousedství Lázní Teplic nad Bečvou u Hranic, ležících na trati Přerov – Moravská Ostrava. Vchod do nich je jen několik málo kroků za lázeňskou budovou, za kaplí sv. Peregrina. Od ní stoupá do stráně serpentinová cesta vedoucí k starému lomu, z jehož štěrbiny vystupoval kdysi

onen sloupec sedavých par. Se skalního vrcholu lomu se otvírá nádherný pohled do údolí řeky Bečvy a na město Hranice. Stojíme zde na malém ostrůvku devonských vápenců hluboce rozpukaných. Tyto pukliny, které vznikly kdysi dávno v třetihorách, jsou směru severozápadního-jihovýchodního (sz-jv) a určují nejen vznik chodeb a větších prostor v jeskynním bludišti, ale i vznik propasti zvané „Kmotrova díra“ nebo i „Macůška“ ležící proti jeskynnímu bludišti na druhém břehu řeky. Jeskynní bludiště není příliš rozsáhlé. Délka chodeb (mimo delší odbočky) je přes 300 metrů. Mimo krátký sestup po pohodlných schodech je procházka jeskyněmi bez námahy, protože se téměř neustále pohybujeme po vybetonovaných cestách vodorovného jeskynního dna. V nejposlednější době byl pak prostřílen a upraven nový východ, takže se návštěvníci nevracejí ke vchodu, jak tomu bylo dříve. Nový východ vyúsťuje přímo na lázeňskou kolonádu na břehu řeky Bečvy.

Zbrašovské jeskyně jsou zcela jiného rázu než všechny ostatní jeskyně. S pravými krápníky se v nich setkáváme jen na několika málo místech, zato však zde najdeme úkazy, které činí zbrašovské jeskyně mnohem zajímavější a významnější než jiné jeskyně; jsou to plynová jezírka, gejzírové krápníky a krystalické drúzy aragonitové. Protože zde jsme v mohutném prolomovém pásmu Moravské brány, zasahují tu pukliny hluboko do zemského nitra. Těmito puklinami se uvolňuje cesta teplým parám a kysličníku uhličitému. Teplo a kysličník uhličitý ohřívají a proplyňují spodní vody kolující pod zemským povrchem. Tyto vody pak nabírají po cestě rozpustné látky z hornin, kterými prostupují, mineralizují se a objevují se na povrchu jako teplá minerální zřídla; na nich jsou právě založeny Lázně Teplice nad Bečvou.

Jinde vystupují kysličník uhličitý a teplé páry samostatně; tak třeba probublávají v korytě samé Bečvy do její vody, pronikají do jezírka na dně propasti „Macůšky“ a po četných puklinách vstupují i do četných jeskynních prostor. Protože pak kysličník uhličitý je těžší než vzduch, nahromaďuje se v jeskynních prohlubeninách směřujících z hlavního vodorovného směru jeskynních chodeb šikmo dolů. Tyto jeskynní prohlubeniny se tak mění v plynová jezírka, jejichž hladina se mění s výší barometrického tlaku; stoupne-li

barometrický tlak vzduchu, hladina plynových jezírek klesá a naopak. Teplota na dně plynových jezírek je kolem 20° C (teplota v celé jeskyni je kolem 15° C). Kysličník uhličitý obsahuje i příměs sirovodíku a arzenovodíku, takže tato směs plynů je nejen nedýchatelná, ale i jedovatá a znemožňuje bez kyslíkového dýchacího přístroje vstup do zaplyněných prostor.

Kolem dvou velikých plynových jezírek prochází každý návštěvník jeskyně; jedno je v tzv. „Tunelu“ (k jehož hladině dnes vedou už zmíněné kamenné schody), druhé je v tzv. „Jeskyni smrti“. Gejzírové krápníky jsou pak zkamenělými svědky kdysi velmi mohutné vývěrové činnosti vod a plynu. Nejsou to proto ani pravé krápníky, protože nevznikly ze skapávající vody, nýbrž z vyvěrající vody. Jsou to krápníkovité homole až 1 m dlouhé se svislou kráterovou dutinou po celé délce. Vyrostly na hlinitém i skalním dně jeskynních prostor a vznikly tak, že prudce vyvěrající minerální voda s kysličníkem uhličitým srážela kolem místa vývěru rozpuštěný vápenec, který se zpočátku mísil s jeskynní hlínou a teprve později se usazoval čistý. Na dně „Tunelu“ je uměle zinstalovaná skupina gejzírových krápníků, jež znázorňuje velmi instruktivně jejich vznik i vzhled při činnosti.

Velkou pamětihodností zbrašovských jeskyní je aragonit, kosočtverečně vykrystalovaný obecný vápenec. Pokrývá jeskynní stěny ve tvaru překrásných drúz, z nichž nejkrásnější je v chodbě „U ježka“. Světovou vzácností je pak veliký výběžek jeskynního stropu, tzv. „Opona“, nalézající se v tzv. „Jurikově jeskyni“. Je celý pokryt jehlicovitými drúzami, jež tříští světlo v nepředstavitelně krásnou hru nejrůznějších světelných záblesků. Byla to jen vyšší teplota, která dala vzniknout aragonitovým drúzám, jež bychom marně hledali v jiných našich jeskynních bludištích.

Jestliže tedy, milý čtenáři, neznáš ještě krásu zbrašovského podzemí, tolik odlišného od jiných, která snad už znáš, neopomeň, budeš-li projíždět hranickým krajem, zastavit se v Lázních Teplice nad Bečvou; uvidíš zde podzemní krásu, kterou bys jinde marně hledal!

- - - - -

Děj čtvrté povídky „***Souboj obludˮ*** se odehrál ve starší době třetihorní za svrchního eocénu v Egyptě, kde v té době se právě započaly vývojové dějiny chobotnatců. Jejich posledními dnešními představiteli jsou sloni. Tito první svrchnoeocénní chobotnatci nebyli dnešním slonům vůbec podobni. Spíše se podobali tapírům, s nimiž byli i stejné velikosti, I způsobem života se podobali tapírům nebo malým hrochům. Paleontologové pojmenovali tyto prapředky všech ostatních chobotnatců jako *Moeritheria*.

Ze všech chobotnatců mají *Moeritheria* nejúplnější chrup; v každé polovině horní čelisti měli tři stoličky, tři zuby třenovní, jeden špičák a tři řezáky, v každé polovině dolní čelisti měli tři stoličky, tři zuby třenovní a dva řezáky. Co je to zubů proti té troše, co má dnešní slon! Zuby byly ještě velmi jednoduché s hrbolatými korunkami. Druhý horní a druhý spodní řezák byly už přeměněny v malounké kly, které jsou hlavní příčinou, proč byla *Moeritheria* postavena na počátek vývojové řady chobotnatců. Nesmírně dlouhá doba musela uplynout a mnoho vývojových proměn se muselo udát, než vývoj proběhl od tapírovitého *Moeritheria* k impozantní postavě dnešního slona.

Ve stejné době, kdy v Egyptě žila *Moeritheria*, žila tam i podivná zvířata, jejichž první zbytky našel Beadnell roku 1900 a které roku 1906 podrobně popsal Andrews; pojmenoval je *Arsinoitherium zitelli*. Byli to velicí, přes 3 metry dlouzí kopytníci, o jejichž původu toho až dodnes mnoho nevíme; dosti podivné je, že tito pravěcí kolosi jeví velmi blízké příbuzenství k damanům, kteří dnes představují malou skupinku kopytnatců velikosti asi králíka, ale v třetihorách byli druhově i rodově mnohem hojnější a vývojově hráli dosti důležitou roli.

Už velmi dlouhý čas unlynul od dob, kdy *Moeritheria* a *Arsinoitheria* oživovala Egypt; je tomu nejméně 35 miliónů let!

- - - - -

Pátou povídkou „***Opeřený obrˮ*** se znovu vracíme do Jižní Ameriky, do Patagonie, kde počátkem mladších třetihor, v miocénu, žili obrovští letu neschopní ptáci rodu *Phororhacos*. Byli to draví ptáci s hákovitě ohnutým zobákem. Jejich kolébka vzniku se klade někam do nitra Antarktidy, která ovšem v prastarých dobách nebyla

tak nehostinná jako dnes. Tito draví ptáci, kteří vnášeli hrůzu a děs mezi ostatní soudobé tvorstvo, mohli by být dobrými představiteli pohádkových ptáků Nohů, s nimiž ovšem nemají ničeho společného.

S těmito obrovskými ptáky žili společně i podivní kopytníci vymřelých skupin *Astrapotheria* (*Astrapotherium*), *Toxodonta* (*Adinotherium*) a *Litopterna* (*Theosodon*). Kromě těchto zajímavých kopytníků, jejichž obdobu v dnešním tvorstvu nenacházíme, žily tehdy i vačnaté prašelmy. především *Prothylacynus* a *Borhyaena*.

Od chvíle, kdy *Phororhacos* zachránil theosodontí samici s mládětem před útokem *Prothylacynů*, uplynulo nejméně 15 miliónů let!

- - - - -

Šestá povídka „***Zrádná stezka***“ přivádí nás z daleké ciziny domů, do Čech, a to do veliké kotliny pod Krušnými horami, která v mladších třetihorách vypadala jinak než dnes.

Tehdy tam bylo ještě teplé subtropické podnebí s rozlehlými listnatými lesy, v nichž se dobře dařilo různým druhům dubů, buků, javorů, ořešáků, škump, jilmů, platanů, kaštanů a jiných stromů, jež dnes rostou v jižní Evropě a v Podkavkazí. Jehličnaté lesy tvořily borovice, sekvoje, tisovce, glyptostroby a jiné. Tropické typy, např. palmy, ustoupily k jihu, nebo se zde udržely už jen v posledních vzácných zbytcích. Bylo zde tehdy mnoho jezer, močálů a bažin a na mnoha místech vznikala rozsáhlá rašeliniska, která dala vznik dnešním hnědouhelným pánvím, a tím i dnešnímu hospodářskému rozmachu mnohých tamních krajů.

V této veliké podkrušnohorské kotlině žilo tehdy mnoho podivných zvířat, z nichž některá jsem učinil hlavními, jiná jen vedlejšími účastníky své povídky. O mnohých, jež zde také žila, jsem se vůbec nezmínil. Takovým zajímavým zvířetem byla např. prašelma *Amphicyon*, polopsovitá, polomedvědovitá šelma, veliká jako dnešní mohutný vlk. Neustále pronásledovala vše živé, na co silou a mohutností stačila. Byli to hlavně menší pravepři rodů *Hyotherium* a *Choerotherium*, plaší tapíři rodu *Palaeotapirus* a první jelenovití (*Palaeomeryx* a *Dicroceros*). Stejně nebezpečný všem těmto býložravcům byl i *Simocyon*, prašelma podobná šakalu, ale mnohem

větší. Žilo zde ještě i jiné tvorstvo, mohutní *Mastodonti* a *Dinotheria*, rohatí i bezrozí nosorožci, různé praželvy a různí prakrokodýli.

A ještě dva živočichové zde žili, o nichž bych Ti rád něco pověděl. Předně to byl obrovský, přes jeden metr dlouhý mlok, popsaný jako *Andrias bohemicus*. Historie objevů těchto obrovských mloků je velmi zajímavá. První jejich kosterní zbytek byl nalezen ve svrchnomiocénních vápencích u Oeningen v Bádensku. Dostal ho do rukou Johann Jakub Scheuchzer, učený lékař z Curychu. Ten ho roku 1726 popsal jako „homo diluvii testis“, tj..člověk, svědek potopy“, k jehož vyobrazeni připsal již mnohokrát citovanou poznámku:

Betritbtes Beingeriist von einem alten Siinder, erweiche Stein und fíerz der neuen Bosheitskinder!

Toto dvojverší bylo neznámými autory převedeno i do češtiny:

Zasmušilý kostlivce hříšníka starého, obměkči kámen a srdce světa našeho!

Hle, starý bídný hříšník, kostlivec houpavý, kéž novotářům mysl i srdce napravil.

Smutná kostro ubohého hříšníka,

obměkči srdce a mysl nynějších potomků lidských!

Tento „homo diluvii testis“ byl dlouho vědeckým důkazem pro potopu světa a zničení jeho tvorstva. Byl to teprve slavný francouzský paleontolog George Cuvier, který roku 1881 po prohlídce originálu v haarlemském muzeu prohlásil, že „homo diluvii testis“ je obrovský mlok, jehož nazval *Andrias scheuchzeri*. Není bez zajímavosti, že kmen těchto velemloků byl paleontology na zkamenělém materiálu objeven dříve, než zoologové poznali jeho dnes žijící formy.

A tento velemlok (druhu *Andrias bohemicus*) žil i v Čechách, a to v krušnohorských bystřinách. Jejich mrtvá těla byla snášena vodou dolů k úpatí hor, kde třeba v okolí dnešních Břešťan bylo veliké jezero, v jehož bahně byla těla trvale uložena. Když pak později jezero zmizelo a nánosy usazených naplavenin se změnily v kámen, kostry velemloků v něm zůstaly. Ještě dnes můžeme v břešťanských jílech nalézt tyto „bezbožné hříšníky a ubohé svědky potopy.

Nejpodivuhodnějším zvířetem však bylo v tomto kraji *Macrotherium*, jehož celá kostra byla poprvé popsána Lartetem od

Sansanu, nedaleko Simorre ve Francii. Nález celé této kostry objasnil teprve podivuhodnou stavbu tohoto zvířete, s nímž si paleontologové nevěděli rady, pokud nacházeli pouze ojedinělé části kostry, neboť končetiny připomínaly chudozubce, zuby kopytníka. Taková podivná kombinace se zdála paleontologům nemožná, ale nakonec se ukázalo, že je pravdivá; je tedy *Macrotherium* drápatým kopytníkem, tedy i dnes čímsi, co odporuje běžné zkušenosti Ovšem dnes už známe více takových typů, jež všechny řadíme do zvláštní skupiny *Chalicotheroidea*. I tvarem těla bylo *Macrotherium* pozoruhodné: předek byl mohutný, zadek sražený, jakoby zakrnělý.

Jak zcela jiný je dnešní podkrušnohorský kraj! Ale i ten dnešní je krásný jak bohatostí přírody na povrchu, tak i pod povrchem země, kde vzniklo uhlí ze dřeva stromů, které rostly právě asi v době naší povídky, tedy asi před 10 milióny lety.

- - - - -

Sedmá povídka „***Kamenný hrob***“ zavedla nás do Severní Ameriky, kde roku 1928 byla nalezena hluboko v lávové trhlině v Dona Ana County, v Novém Mexiku nedaleko od El Paso v Texasu, úplná kostra chudozubého savce rodu *Nothrotherium*.

Byl-li příčinou zřícení *Nothrotheria* do čedičové trhliny *Smilodon* či jiná šelma, bezpečně se neví. Mohlo se tak stát i vlastní neopatrností zvířete. Je však jisto, že se *Nothrotherium* dostalo do trhliny jedině zřícením; úkryt v ní hledat nemohlo. Trhlina, která je na povrchu asi 3 metry široká, jde skoro kolmo do hloubky 35 metrů. Každé zvíře, které by do ní chtělo vstoupit, muselo by se bezpodmínečně zřítit.

Toto kdysi dávno zřícené *Nothrotherium* bylo nalezeno v čedičové trhlině asi v hloubce 30 metrů. Poněvadž po zřícení bylo jeho tělo v hluboké trhlině chráněno před škodlivými vlivy také širokým skalním výstupkem, který vyplňoval značnou část prostory dutiny, je tělo zvláštním způsobem zachováno. Kostra je úplná a všechny její kosti jsou ještě spojeny svazy a šlachami. Zachovaly se také kusy kůže a svalstva. I mohutné drápy byly na tlapách zachovány. Tělo bylo tedy v suchém vzduchu a za stejnoměrné teploty přirozeně mumifikováno, což je pro paleontology vždy velmi vítaný způsob zachování, neboť se při něm uchovávají nejen tvrdé

součásti těl (kosti, zuby a podobně), nýbrž i rohovité drápy, kusy kůže, svalstvo a jiné měkké části těl.

Vědeckým průzkumem této mumifikované kostry se zabýval profesor Richard L. Lull, ředitel Peabody-Musea yalské university v New Havenu. Podle zachovaného trusu zjistil, co bylo poslední potravou tohoto nebohého chudozubce, od jehož smrti uplynulo již více než 500 000 let.

- - - - -

Osmá povídka *„**Omova smrt**“* přivádí nás na Moravu do světoznámého Moravského krasu, a to do tábořiště aurignackých lovců mamutů, kteří v mladším období (aurignacienském) starší doby kamenné osídlili na některých místech Moravu (Moravský kras, Předmostí u Přerova a Věstonice, abych vyjmenoval ty nejvýznamnější) a zanechali po sobě na svých tábořištích mnoho památek.

K vyprávění této povídky přiměl mě jeden vzácný nález, který byl učiněn v Moravském krasu a který měl v době, kdy byl zveřejněn, nesmírný význam pro pokrok prehistorického bádání. Poslechni si, milý čtenáři, tu historii!

Ještě v letech okolo r. 1880 byli mnozí učenci, kteří se vší rozhodností tvrdili, že člověk nežil současně s mamuty, jeskynními medvědy, lvy a hyenami, s pratury a s jinými pleistocénními (diluviálními) zvířaty. Nedivme se tomu, vždyť v té době se ještě vůbec nevěřilo, že rytiny a malby, které se nacházely v jeskyních, jsou skutečnými uměleckými díly lovců mamutů a sobů; jen hlasy několika jedinců se snažily vyvrátit tyto staré nesprávné názory, ale jejich volání se odráželo od universitních kateder i od kongresových lavic jako hrách od zdi.

Jedním z těch, kteří důrazně popírali současnost člověka s pleistocénními zvířaty, byl i kodaňský profesor zoologie J. Steenstrup. Ten dokonce i navštívil proslulé naleziště Předmostí u Přerova a pak prohlásil, že předmostský lovec mamuty nelovil, nýbrž že pouze využíval objevu jakéhosi mamutího hřbitova, tj. místa, kde obrovské mamutí stádo vzalo za své. I když to byl názor naprosto nepřijatelný, přece jen nebylo přímého důkazu, aby mohl být

vyvrácen. Ale doba, kdy tento důkaz měl být podán, se velmi přiblížila.

Slavný moravský badatel, často zvaný „otec moravské prehistorie“, lékař Med. Dr. Jindřich Wankel, nalezl ve sloupské jeskyni lebku jeskynního medvěda s těžkým, ale vyhojeným zraněním na temeni, které bylo bezesporu způsobeno kamennou zbrani pračlověka. U lebky byl nalezen i ulomený hrot zbraně. Pralovec, útočící na jeskynního medvěda, zasadil mu jaspisovou zbraní tak prudkou ránu, že se hrot zbraně zaryl do kosti, ale při tom se i ulomil. Medvěd přežil toto zranění. Rána se mu dobře vyhojila, ale hrot jaspisové zbraně nosil v lebeční kosti až do své smrti. Teprve, když zcepeněl v sloupské jeskyni, vypadl při rozkladu měkkých částí těla hrot jaspisové zbraně z vyhojené kosti. Tento Wanklův nález způsobil, že byly navždy pohřbeny mylné názory, že člověk nežil současně s pleistocénními zvířaty. Tuto lebku vystavoval Wankel i na světové výstavě v Chicagu, kde byl vyznamenán čestnou medaili. Omovo dobrodružství není tedy jen tak zhola vymyšlené.

I lev, který si zvědavě prohlížel tábor lovců, žil tehdy v našich krajích. Jeho krásnou a úplnou kostru objevil taktéž Wankel v kterési jeskyni a je dnes vystavena ve vídeňském přírodovědeckém muzeu.

Že kouzelníci byli významnými členy hord, kteří čárami odvraceli od tábora všechno zlo. je dostatečně známo. Že se při provádění kouzel různě maskovali, to známe z obrazů, které po sobě zanechali pravěcí umělci. Kouzla, která prováděl čaroděj před odchodem lovců na lov, jsou zrekonstruována podle nálezů, které učinil profesor dr. Karel Absolon na tábořišti lovců ve Věstonicích na jižní Moravě.

Zda se ovšem všechno událo tak, jak jsem Ti to vylíčil v povídce, to nevím; ale na podrobnostech už tolik nezáleží jako spíše na skutečnostech hlavního děje a v těch jsem se přidržel pravdy. Doba, která uplynula od smrti Omovy, není jistě kratší než 30 000 let!

- - - - -

A co Ti mám říci. milý čtenáři, k poslední povídce „***Za mamutem***“? Vždyť už víš. že se celý příběh odehrál v nekonečných

ledových a sněhových pláních Sibiře, kde ve zmrzlé půdě se občas nacházejí mršiny mamutů i srstnatých nosorožců.

První zprávy o takových nálezech jsou již starého data a podal je Isbrand Ides, když roku 1710 cestoval přes Sibiř do Číny. Měl tehdy s sebou průvodce, který se již dlouho živil hledáním fosilní slonoviny (mamutoviny), a proto o těchto mršinách leccos věděl. Ten Isbrandovi také vypravoval, že našel kdysi lebku mamuta, která měla na sobě ještě zbytky kůže a byla celá červeně zbarvená od krve. Zato noha mamuta byla skoro neporušená a tu prý přivezl do Turuchanska. Když po svém návratu z cesty Isbrand o tom vypravoval, mnoho se mu nevěřilo.

Teprve slavný nález z let 1799 až 1806 nevěřící přesvědčil. Poslechni si, milý čtenáři, jeho zajímavou historii!

Bylo to roku 1799, kdy tunguzský náčelník Osip Šumachov dospěl na svých toulkách za mamutovínou až k Ledovému moři a uzřel zde na vysokém břehu v deltovém ústí řeky Leny ve spoustě ledu jakýsi tmavý předmět, který však nemohl rozpoznat. Když přišel na totéž místo v příštím létě, stále ještě nemohl poznat, čím by mohl být onen záhadný předmět. Teprve třetího roku poznal, že je to veliká mamutí mršina, jejíž celý jeden bok a kel byly již zbaveny ledu.

Šumachov oznámil svůj nález rodině, ale ta z něho neměla příliš velkou radost, poněvadž mezi Tunguzy byla rozšířena pověst, podle níž nález mamuta přináší vždycky jen neštěstí. A podivnou náhodou nálezce také těžce onemocněl; ze strachu pak místo s mamutem po dva roky nenavštívil. Ale touha po krásných klech byla nakonec i u tohoto seveřana mocnější než strach ze starých pověr. A tak se setkáváme s Šumachovem v březnu roku 1804 znovu u mamutí mršiny, která zatím ležela už zcela volně na písčitém náspu. Šumachov dlouho neotálel, usekl mamutu kly a rychle opustil místo. Kly později vyměnil za zboží v ceně bývalých 50 rublů.

Když pak roku 1806 navštívil botanik Adams město Jakutsk a dověděl se o mamutí mršině, nemeškal a ihned se vydal k místu nálezu. Mamuta našel, ale již dosti porušeného, neboť Jakutové krmili jeho masem psy. Hlavně však také medvědi, lišky a vlci zaháněli zde svůj hlad. Kostra však byla úplná, až na jednu přední nohu. Hlava byla pokryta kůží, boltec byl dobře zachován a pokryt

srstí; i oči se uchovaly a rovněž i mozek. Chobot však chyběl. Na straně, na níž mršina ležela, zachovala se dobře kůže, pokrytá dlouhou a hustou srstí. Nalezené zbytky dopravil Adams ještě téhož roku do někdejšího Petrohradu, kde jsou dodnes uloženy v muzeu. Oba chybějící kly dokoupil později Adams v Jakutsku. Zdá se však, že byl při tom napálen, neboť koupené kly svou šířkou neodpovídají zbytkům klů, které po uříznuti zůstaly v mamutí čelisti.

Tento nález přesvědčil tedy všechny nevěřící a pochybovače o tom, že na Sibiři se skutečně nacházejí mamutí mršiny. Od tohoto památného nálezu bylo učiněno mnoho dalších, z nichž nejdůležitější byl onen, o němž se mluví v naší poslední povídce. Od doby, kdy se náš mamut zřítil do koryta říčky, uplynulo už jistě aspoň 15 000 let!

Líčení života zvířat i lovců mamutů je výsledkem nesčetných výzkumů různých vědeckých oborů. Podávat k nim jednotlivá vysvětlení není dosti dobře možné pro jejich obsáhlost a přílišnou odbornost. Zde Tě musím, milý čtenáři, poprosit, abys o pravdě nepochyboval!

- - - - -

Jako v dřívějších svých knihách, tak i v této knize Tě musím požádat, aby ses nezlobil, že jsem zvířatům ponechal jejich latinská jména. Učinil jsem tak i tentokrát z toho jednoduchého důvodu, že pro ně nemáme v naší krásné řeči jmen. Překládat tato jména dobře nejde a vymýšlet nová jsem nechtěl.

Nedovedeš-li tato cizí slova vyslovit, poučím Tě o jejich výslovnosti, která není těžká: Adinotherium čti Adynotherium, Amphicyon Amfikyon, Archaeopteryx Archéoptéryx, Archaeornis Archeornys, Arsinoitherium Arzinoitherium, Borhyaena Borhyena, Compsognathus Kompsognathus, Corythosaurus Korythosaurus, Dicroceros Dykroceros, Dinotherium Dynotherium, Diplocynodon Dyplokynodon, Homoeosaurus Homeosaurus, Choerotherium Cherotherium, Leontinia Leontynya, Lymacodites Lymakodytes, Macrolherium Makrotherium, Mecochirus Mekochirus, Mesobelostomum Mezobelostomum, Moeritherium Meritherium, Monoclonius Monoklonyus, Ncsodon Nezodon, Palaeomeryx Paleomeryx, Palaeoscincus Paleoscinkus, Palaeotapirus Paleotapirus, Parasaurolophus Parasaurolofus. Phororhacos Fororakos,

Procalosoma Prokalosoma, Pterodactylus Pterodiktylus, Pycnophlebia Pyknoflebia, Rhamphorhynchus Ramforynchus, Scarittia Skaritya, Scolosaurus Skolosaurus, Simocyon Simokyon, Styracosaurus Styrakosaurus, Undina Undyna a Urogomphus Urogomfus.

Všechna ostatní jména vyslovuj tak, jak jsou napsána!

A ještě na jedno bych tě rád upozornil: kdyby ses chtěl podrobněji poučit o zvířatech, která vystupují v jednotlivých povídkách, najdi si o nich příslušné kapitoly v mých knihách „Divy prasvěta“, „Pravěké ptactvo“, „Hlubinami pravěku“ a „Z pradějin tvorstva“; o pravěkém člověku dočteš se více v mých knihách „Z pradějin člověka“ a „Lovci jeskynních medvědů“.

I tuto knihu, kterou máš před sebou, ilustroval můj přítel akad. malíř Zdeněk Burian. Všechny ilustrace zhotovil pod mým vedením a po studiu příslušného kosterního i obrazového materiálu. Jsou tedy i kresby vědecky správné.

Jako se autor i ilustrátor snažili, aby Ti podali, milý čtenáři, několik obrázků z pradávných zaniklých světů co nejnázorněji a nejpoutavěji, tak bylo snahou nakladatelství, aby se Ti tato kniha dostala do rukou v dokonalé úpravě. Jak se nám to povedlo, posud sám. Těšilo by nás, kdybys byl plně spokojen.

PŘEHLEDNÁ TABULKA GEOLOGICKÝCH DOB A ÚTVARŮ

Doba:
ČTVRTOHORY. Věk člověka
TŘETIHORY Věk savců
DRUHOHORY Věk plazů
PRVOHORY Věk „bezobratlých, ryb a obojživelníků
STAROHORY Vývoj bezobratlých
Období mladší
starší
. mladší
. starší
. mladší
starší

Útvar:	Doba od nás vzdálená v miliónech let
holocén (aluvium)	I
pleistocén (diluvium)	±
pliocén	
miocén	
oligocén	55

eocén
paleocén
křída 120
jura 155
trias 190
perm 215
karbon 300
devon 350
silur 420
ordovik 480
kambrium 550
1200
PRAHORY
praoceánské období (snad se vznikem života) ¦bezvodé období
ASTRÁLNÍ DOBA ZEMĚ
1200 2000-3000
3000-4000 (?)

KULTURNÍ STUPNĚ STARŠÍ DOBY KAMENNÉ V EVROPĚ

Mladší období starší doby kamenné; (paleolitu)
magdalénien – solutréen aurignacien
Lovci mamutů a sobů
(Horno sapiens fossilis)
moustérien Lovci jeskynních Starší období medvědů (Neandertálci,
starší doby kamenné-acheuléen Horno neanderthalensis)
(paleolitu)
1 abbevillien (dříve cheleen)

OBSAH

Úvod…… 3
Z hlubin pravěku…… 4
Údolí draků …… 20
Jezero zkázy…… 43
Souboj oblud…… 56
Opeřený obr…… 65
Zrádná stezka…… 77
Kamenný hrob…… 97
Omova smrt…… 104
Za mamutem…… 122
Doslov…… 142
Přehledná tabulka geologických dob a útvarů… 165
Kulturní stupně starší doby kamenné v Evropě… 166

PROF. Dr. JOSEF AUGUSTA

Z HLUBIN PRAVĚKU

Ilustroval, graficky upravil, předsádku a obálku s přebalem navrhl

ZDENĚK BURIAN

Vydalo Státní pedagogické nakladatelství, n. p., v Praze jako svou publikaci č. 96-19-08 Edice Knihy pro mládež Odpovědný redaktor; Rudolf Turek Výtvarná redaktorka: Marie Tůmová Technický redaktor: Josef Holan Z nové sazby písmem Kolektiv vytiskla Svoboda 2, n. p.. – Formát papíru 70X100 cm – AA 11,43 – VA 12,38 – D-595 612 – Náklad 15 000 výtisků – Tematická skupina a podskupina 14/5 – Vydání 2. (v SPN 1.) Cena brožovaného výtisku Kčs 10,70 56/VII-8

Cena vázaného výtisku Kčs 17,70 56/XI-4